

10 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 10 december

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Olsson, Johan, (cp) ang. val av ledamöter till länsstyrelser, m. m.	3
av herr Larfors (s) ang. viss fondbildning genom tingshusbyggnadsskyldige	4
av herr Pettersson, Karl, (m) ang. 1965 års norsk-svenska överenskommelse om axeltryck m. m. å väg E 75	6
av herr Olsson, Johan, (cp) ang. ev. minskade väganslag till glesbygder	8
Omorganisation av lantmäteriverksamheten	9
Tillämpningen av prisregleringen, m. m.	21
Förslag till förmånsrättslag	28
Förslag till jordabalk	38
Olaga arbetsförmedling	71
Intrång i Stora Sjöfallets nationalpark	89

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 10 december	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 208, ang. förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten	9
Bankoutskottets utlåtande nr 73, ang. nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg	21
— nr 74, ang. ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond	21
— nr 75, ang. tillämpning av allmänna prisregleringslagen	21
— memorial nr 78, ang. återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän	28
Första lagutskottets utlåtande nr 65, ang. förslag till ackordslag m. m.	28
— nr 79, ang. statlig lönegaranti vid konkurs, m. m.	28
— nr 80, ang. förslag till förmånsrättslag, m. m.	28
Tredje lagutskottets utlåtande nr 80, ang. förslag till jordabalk ..	38
— nr 81, ang. införande av nya jordabalken, m. m.	71
— nr 82, ang. förslag till dels jordabalk, dels förmånsrättslag, m. m., dels ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock ändring i jordabalken, m. m.	71
Andra lagutskottets utlåtande nr 93, ang. ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling	71
— nr 94, ang. arbetstid m. m. i husligt arbete	89
— nr 96, ang. ändring i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	89
Jordbruksutskottets utlåtande nr 51, ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark	89

Torsdagen den 10 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 412, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m., jämte motioner; och

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274), m. m., jämte motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 456, till Konungen i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen.

Ang. val av ledamöter till länsstyrelser, m. m.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Johan Olssons*

(cp) fråga angående val av ledamöter till länsstyrelser, m. m., vilken fråga inlagts i kammarens protokoll för den 3 december, och anförde:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig dels om erforderliga författningar angående de nya länsstyrelser som skall tillträda den 1 juli 1971 kommer att utarbetas så att landstingen blir i tillfälle att förrätta sina val redan i början av året, dels om jag kommer att ta initiativ till särskild information för de valda ledamöterna.

Författningsbestämmelser om val till de nya länsstyrelserna kommer att utfärdas i sådan tid att landstingen kan förrätta valen i april 1971.

Visst informationsmaterial beträffande de nya länsstyrelserna utarbetas f. n. inom civildepartementet. Material kommer att tillställas bl. a. de valda ledamöterna.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga.

Jag beklagar att landstingen inte har fått möjlighet att utse de nya lekmännen i länsstyrelserna förrän i april. Landstingen har väl redan planerat sin verksamhet för våren, och en del landsting har av andra skäl — byggnadsfrågor och annat som bör komma fram tidigare på året — avsett att hålla sitt vårlandsting tidigare än i april. För dem torde det då bli nödvändigt att ha ett särskilt landsting för att välja dessa ledamöter. Det hade varit bra om det hade kunnat ordnas så att man redan i januari—februari hade fått i varje fall de författningsbestämmelser som gjort det möjligt att då förrätta dessa val.

Jag vill nu endast uttala den förhopp-

Ang. viss fondbildning genom tingshusbyggnadsskyldige

ningen att landstingen kommer att få informationer om detta så att planeringen kan ske i god tid.

Det vore angeläget att de s. k. lekmännen finge tillfälle till information och viss utbildning i god tid om den helt nya uppgift de kommer att få. Här lovar civildepartementet att visst material kommer att tillställas ledamöterna när de är valda. Jag uttalar den förhoppningen att man kanske kunde ordna ett sammanträffande med dessa ledamöter regionsvis, eventuellt så att säga riksvi-
vis, i varje fall länsvis, så att man under en eller ett par dagar finge ta upp dessa frågor och gå igenom materialet. Staten har ju en kursgård i Sigtuna, som jag har haft tillfälle besöka i anledning av femte avdelningens arbete. Det skulle säkert vara intressant för ledamöterna av de nya länsstyrelserna att få träffas där och sätta sig in i sitt mycket omfattande arbete.

Jag ber att få tacka för svaret.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Den tidpunkt jag nämnde har bestämts efter kontakter med Landstingsförbundet. Därvid har vi fått uppgift om att landstingen kommer att ha landstingsmöten i april månad och att det skulle vara lämpligt att företa valen vid den tidpunkten. Det är klart att vi gärna skall se efter om vi kan forcera fram bestämmelserna något, om det finns landsting som har behov av att hålla sitt sammanträde tidigare under året.

När det gäller informationsverksamheten vill jag bara understryka att vi naturligtvis här som på andra områden kommer att vara angelägna om att ge ytterligare informationer utöver dem som jag har redovisat. Vi kommer att pröva under vilka förutsättningar vi kan bedriva en upplysningsverksamhet av det slag som herr Johan Olsson var inne på. Generellt tror jag att det är en angelägen uppgift att förstärka för-
troendemännens möjligheter att få de

ökade insikter som de behöver i sådana här viktiga värv.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. viss fondbildning genom tingshusbyggnadsskyldige

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **GEIJER** erhöll ordet för att besvara herr *Larfors'* (s) fråga angående viss fondbildning genom tingshusbyggnadsskyldige, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 2 december, och yttrade:

Herr talman! Herr Larfors har frågat mig om jag anser det vara tillfredsställande att, som nu sker på många håll i landet, tingshusbyggnadsskyldige med skattemedel bildar stiftelser och fonder för ändamål som tingshusbyggnadsskyldige inte har att tillgodose.

Vid 1970 års riksdag beslöts som bekant en genomgripande reform av lokalhållningen för de allmänna underrätterna. Reformen innebär bl. a. att staten den 1 januari 1971 övertar tingshusbyggnadsskyldiges åligganden att hålla häradsrätterna med lokaler och att inreda och förvalta dessa. Samtidigt övergår också alla tingshusbyggnadsskyldiges tillgångar till staten. Förstatligandet regleras i en särskild lag.

Det förfarande som herr Larfors åsyftar och som har kommit också till min kännedom, bl. a. genom påpekanden från vissa chefsdomare, som har reagerat mot förfarandet, innebär att tingshusbyggnadsskyldige i många fall har avsatt eller planerar att avsätta medel till stiftelser eller fonder för att efter utgången av år 1970 tillgodose olika ändamål med anknytning till vederbörande domstol. Som exempel på sådana ändamål kan nämnas yttre och inre förskönande av tingshus, bidrag till studie- och konferensresor, inventarier i lunchrum, hyllningar, porträttmålning osv.

Ang. viss fondbildning genom tingshusbyggnadsskyldige

De medel som tingshusbyggnadsskyldige förfogar över härrör från beskattning av tingslagens invånare. Tingshusbyggnadsskyldiges uppgifter är klart angivna i lagen 18.7.1942 om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli. Där föreskrivs att tingshusbyggnadsskyldige skall bekosta erforderliga lokaler för domsagas kansli jämte möbler och andra dylika inventarier samt uppvärmning, belysning och städning av lokalerna.

Sådana medel som utdebiterats för att täcka kostnaderna för tingshusbyggnadsskyldigheten kan givetvis icke lagligen avsättas för andra ändamål. Att använda de utdebiterade medlen för att i framtiden täcka kostnader, som f. n. faller på de tingshusbyggnadsskyldige men från den 1 januari 1971 skall vila på staten, är naturligtvis också felaktigt och strider mot lagstiftningen om statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna.

Mot den nyss angivna bakgrunden är det av herr Larfors påtalade förfarandet anmärkningsvärt. Jag vill erinra om att den som är kommunalt skattskyldig inom en domsaga där man har bildat en stiftelse av det här slaget kan besvära sig över beslutet hos länsstyrelsen.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min enkla fråga om de stiftelser och fonder som här och där ute i landet antingen redan har bildats eller är under bildande för att ta hand om tingshusbyggnadsskyldiges tillgängliga medel, konstföremål och dylikt, när staten övertar ansvaret för lokalhållningen åt underrätterna.

I svaret förekommer en del intressanta uppgifter. Bland annat nämns att man hos länsstyrelsen kan besvära sig över sådana här beslut.

Jag vill i korthet påminna om att de pengar som skulle tillföras stiftelserna och fonderna är skattemedel, avsed-

da för tingshusbyggnadsskyldiges åligganden, som framdeles skulle komma att användas för andra ändamål än dem som har åvilat tingshusbyggnadsskyldige och för vilka medlen uttaxerats.

Den 28 maj i år hade riksdagen att ta ställning dels till en proposition med förslag om att tingshusbyggnadsskyldige till staten utan vederlag skulle överlämna sina tillgångar, dels till motionsyrkanden om att tingshusbyggnadsskyldiges fasta egendom, rättigheter och andra tillgångar skulle övertas av staten mot skälig ersättning. Riksdagen biföll propositionen, och därmed hade vi fått en ny lag, som bestämde att tingshusbyggnadsskyldiges alla tillgångar skulle överlämnas till staten utan ersättning. Något tvivel om att i begreppet "tillgångar" även ingick kontanta medel, konstföremål och dylikt kunde inte föreligga med beaktande av vad som hade framkommit under ärendets beredning och handläggning.

Det är anmärkningsvärt att under den tid lagen förberedes och till och med sedan den har antagits av riksdagen åtgärder vidtas på sina håll för att kringgå den nya lagen genom bildandet av fonder och stiftelser. Det är också förståeligt att detta av många anses strida mot en sund rättsuppfattning. Vi har på andra områden en hel del lagar, som vissa människor inte tycker om och därför saboterar eller demonstrerar emot. Ibland blir dessa människor åtalade och även dömda. Det anses naturligt av oss att en lag skall följas också av dem som inte gillar den. Vårt samhälle är uppbyggt på den grundvalen, och det är därför olyckligt när organ såsom tingshusbyggnadsskyldige, där även erfarna jurister ingår, försöker kringgå en lag som inte gillas helt av dem.

Jag vill till slut framhålla att jag mycket uppskattar att statsrådet inte är tillfredsställd med dessa försök att kringgå en av riksdagen antagen lag utan anser det vara anmärkningsvärt.

Ang. 1965 års norsk-svenska överenskommelse om axeltryck m. m. å väg E 75

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! I anledning av vad herr Larfors här yttrade skulle jag gärna vilja komplettera mitt svar med följande.

I den promemoria som låg till grund för propositionen om lokalhållningsreformen föreslogs efter mönster av den lagstiftning som på sin tid reglerade förstatligandet av vägväsendet vissa bestämmelser, som innebar att nuvarande lokalhållare i vissa fall kunde bli skyldiga att betala ersättning till staten. Bestämmelserna avsåg bl. a. de fall då tingshusbyggnadsskyldige har förfogat över sin egendom för annat ändamål än tingshusbyggnadsskyldige har att tillgodose. Ett annat fall som avsågs var då tingshusbyggnadsskyldige utan tillräckliga skäl slutit avtal eller gjort utfästelser som även gällde tid efter förstatligandet och genom vilka staten tillfogats avsevärt förfång.

Under remissbehandlingen av förslaget framfördes delvis stark kritik mot ersättningsbestämmelserna. I många yttranden från nuvarande lokalhållare uttalades att förslaget visade ett obefogat missstroende mot dem och att de kunde väntas lojalt foga sig i ett beslut om förstatligande.

I propositionen anförde jag att kritiken visserligen sköt över målet, men att jag ändå stannat för att inte ta upp någon motsvarighet till promemorians ersättningsbestämmelser. Som förklaring till detta framhöll jag bland annat att jag på grund av de uttalanden som gjorts i många lokalhållares remissyttranden utgick från att lokalhållarna lojalt skulle medverka vid reformens genomförande, så att situationer av det slag som bestämmelserna skulle rikta sig mot inte kom att uppstå. En annan omständighet som jag anförde var att den som berörs av ett beslut av tingshusbyggnadsskyldige och som anser att dessa genom beslutet överskridit sin befogenhet kan föra talan mot beslutet genom kommunalbesvär. Lagen om förstatligande av lokalhållningen innehåller med hänsyn härtill inte någon bestämmelse om sär-

skild ersättning vid illojalt förfogande över egendom som skall tillfalla statsverket i och med lokalhållningsreformens genomförande.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. 1965 års norsk-svenska överenskommelse om axeltryck m. m. å väg E 75

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NORLING** erhöll ordet för att besvara herr *Karl Petterssons* (m) fråga angående 1965 års norsk-svenska överenskommelse om axeltryck m. m. å väg E 75, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 24 november, och anförde:

Herr talman! Herr Karl Pettersson har frågat mig om jag är beredd att medverka till ett genomförande av den överenskommelse som träffades år 1956 mellan svenska och norska vägmyndigheter om det axeltryck och den bruttovikt som skulle tillåtas på mellanriksvägen mellan Enafors i Sverige och Stjørdal i Norge.

Överenskommelsen går i denna del ut på att vägen inom Norge skall upplåtas för trafik med samma bruttovikt, som tillåts på delen inom Sverige, dock för axeltryck av högst 10 ton.

På vägen mellan Enafors och riksgränsen tillåts trafik med 10 tons axeltryck och 16 tons boggitryck. Vid en fordonslängd av 18 meter kan den tillåtna bruttovikten enligt den i Sverige tillämpade tabellen uppgå till ca 41 ton.

På den norska delen av vägen tillåts sedan den 20 augusti i år 10 tons axeltryck och 16 tons boggitryck. Högsta medgivna fordonslängd i Norge är 18 meter. Vid denna fordonslängd tillåts med de i Norge tillämpade normerna en bruttovikt på ca 39 ton. Med hänsyn till befintliga äldre broar har de norska myndigheterna inte ansett sig kunna medge högre bruttovikt.

Ang. 1965 års norsk-svenska överenskommelse om axeltryck m. m. å väg E 75

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Mellanriksvägen mellan den svenska sidan, Europaväg 75, och Stjördal i Norge har mycket stor betydelse ur transportsynpunkt. Särskilt för inlandet på den svenska sidan har den i ökad utsträckning inneburit förbättrade möjligheter till snabba förbindelser med isfri norsk hamn. Enligt ett avtal, som träffades år 1956 mellan svenska och norska vägmyndigheter om axeltryck och bruttovikt som skulle tillåtas på vägen mellan Enafors i Sverige och Stjördal i Norge, skulle svenska medel satsas i vägutbyggnaden på den norska sidan.

Vid tidpunkten för avtalets upprättande var inte nuvarande bestämmelser gällande på den norska sidan. Enligt formuleringarna i avtalet skulle detsamma kunna tolkas på sådant sätt att fordonslaster skulle få framföras obrutna från svenska sidan till Stjördal. Således skulle de svenska bestämmelserna kunna få gälla även på den norska sidan vid en sådan tolkning av avtalet.

Avtalet har aktualiserats under den senaste tiden, särskilt med hänsyn till de ökade reguljära transporter på vägen i fråga. Lokala underhandlingar har upptagits, varvid de lokala myndigheter som var inblandade när avtalet träffades kommer att medverka. Med säkerhet kommer anledning att finnas till medverkan på högre nivå för en lösning av frågan.

Jag skulle därför vilja fråga kommunikationsministern huruvida han är beredd att hjälpa till för att åstadkomma en positiv lösning av frågan, under förutsättning att hans medverkan är erforderlig för att man skall kunna föra dessa underhandlingar till ett från svensk transportsynpunkt positivt resultat.

Herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Om den tillåtna bruttovikten för en fordonslängd av 18 meter beräknas med ledning av de normer som tillämpades i Sverige vid tiden för överenskommelsen, så blir resultatet cirka 34 ton, alltså under den gräns som de norska myndigheterna med hänsyn till broarna har stannat vid. Vid denna tidpunkt fanns inte anledning att räkna med så höga bruttoviktsskoncentrationer som de nuvarande svenska bestämmelserna medger.

Med hänsyn till detta och till att skillnaden vid högsta tillåtna bruttovikt inte är så stor, får enligt min mening överenskommelsen anses vara genomförd.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Med hänsyn till de oklara formuleringar som förekommer i detta avtal skulle det ändå vara intressant att få reda på om kommunikationsministern är beredd att försöka medverka till att en överenskommelse träffas med de norska myndigheterna, såvida statsrådets medverkan anses nödvändig.

Herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nyss sade vill jag framhålla, att jag för närvarande inte har några möjligheter därtill och att jag därför inte kan ta något initiativ.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Jag är fullt införstådd med det faktum att kommunikationsminister Norling inte kan ta något initiativ. Vad jag åsyftar med min fråga är om statsrådet är beredd att försöka medverka därest man, vid de underhandlingar som redan har upptagits av de lokala myndigheterna, bedömer det som nödvändigt med kommunika-

Ang. ev. minskade väganslag till glesbygder

tionsministerns medverkan för att kunna uppnå en positiv lösning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. ev. minskade väganslag till glesbygder

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING erhöll änyo ordet för att besvara herr *Johan Olssons* (cp) fråga angående ev. minskade väganslag till glesbygder, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 3 december, och yttrade:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig om riksrevisionsverkets uppfattning om en lägre lönsamhet vid byggande av vägar utanför storstads- och andra expansiva regioner kommer att leda till nedskärning av väganslagen i de glesare befolkade delarna av landet.

Riksrevisionsverket har vid sin förvaltningsrevision ställt vissa frågor till statens vägverk angående de lönsamhetskriterier som tillämpas vid fördelningen av medel till nyinvesteringar mellan olika delar av landet samt mellan riks- och länsvägar. I anslutning härtill har riksrevisionsverket anfört synpunkter på de avvikelser från en mera strikt lönsamhetsmotiverad prioritering av väginvesteringarna, som i vissa fall följer av regeringens och riksdagens beslut.

Jag förutser inga ändringar av det slag herr Olsson åsyftar i den hittillsvarande inriktningen av den statliga vägbyggnadsverksamheten.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Norling för svaret på min fråga.

Jag erkänner att frågan får betraktas som en opinionsyttring mot de förslagen som riksrevisionsverket har fram-

fört i den studie som avser en viss förvaltningsrevision av vägverket. Riksrevisionsverket ifrågasätter vägverkets lönsamhetsberäkningar och undrar huruvida vägverket bygger vägar där de verkligen behövs. Man ifrågasätter också om det stora antal oljegrusbeläggningar som har skett under 1960-talet är riktigt förenligt med den inriktning som vägtrafiken har fått på senare år. Man menar att det kanske hade varit bättre att bygga vägar som haft beläggning med asfalt, alltså riksvägar eller Europavägar.

När vi ute i landet nu har läst dessa referat har vi blivit oroad. Vi har väl närmast haft den uppfattningen att vägverket trots egna ambitioner ändå inte lyckats förverkliga de mål som verket har satt upp beträffande landsortens vägnät. Man konstaterade ju för ett par år sedan att över 50 procent av länsvägarna hade en icke godtagbar standard och att 35 procent av riksvägarna också tillhör denna kategori. Vi har blivit alldeles särskilt oroad över nedskärningen av anslagen till riksvägar och framför allt till länsvägar som Vägplan 70 signalerar till förmån för storstadslänen. Vi frågar oss nu om man är ute efter att i än högre grad omfördela väganslagen till landsortens nackdel.

Ett av våra största problem är den befolkningsmässiga och bebyggelsemässiga obalans som råder mellan olika regioner ute i landet. Vi är numera alla överens om att vi måste med olika medel söka komma till rätta med denna obalans genom att dels minska överkoncentrationen i storstadsområdena, dels förstärka näringsliv och befolkningsutveckling i landsorten, i avfolkningsområdena. En av de grundläggande förutsättningarna för en sådan politik är ju ändå att vi har ett vägnät och att vi har kommunikationer som verkligen medger utveckling och standardhöjning i dessa områden. Där återstår mycket att göra. Vi kan aldrig komma dithän att företagare och nä-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

ringsliv utvecklas i områden där befolkningsunderlaget viker, om vi samtidigt också drar undan eller skär ner anslagen till en så väsentlig sak som kommunikationerna.

I och med att man omprioriterar vägenslagen har man hanterat ett styrinstrument för samhällsutvecklingen som är ganska betydelsefullt. Vi har från vårt håll många gånger framhållit att man måste få fram riksplaneringen, man måste ha en regionalpolitisk planering som avgör var man skall utveckla näringslivet och hur man skall göra det. Dessförinnan vill vi inte att man använder sådana styrinstrument som vägenslagen till många regioners nackdel.

Svaret får väl tolkas så, att kommunikationsministern för sin del inte är beredd att ändra hittillsvarande inriktning. Det är i och för sig tillfredsställande. Jag skulle ändå vilja uttala den förhoppningen, att han också ville ompröva det förslag som just nu är ute på remiss, alltså Vägplan 70, som innebär en stark nedskärning av vägenslagen i landsorten. Som ett svar på denna propå från riksrevisionsverket skulle jag vilja uttala den önskan att t. ex. lokaliseringstudien, som ju ännu arbetar, kommer med ett uttalande i den andra riktningen och framhåller vilken betydelse goda kommunikationer har för en sund befolkningsutveckling och en effektiv regionalpolitik.

Min förhoppning är att kommunikationsministern prövar denna inriktning och ställer sig mera positiv till landsortens väg- och kommunikationsproblem.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag har inget nytt att tillföra denna debatt efter mitt svar på den enkla frågan. Den sista meningen i mitt svar borde väl ändå kunna uppfattas som att ingen ändring är förutsedd i den föreslagna inriktningen av

den statliga vägbyggnadsverksamheten. Ty det står ju så.

I den mån några ändringar i denna inriktning skall ske är det ju riksdagen som skall besluta därom. Oavsett vilka uttalanden som kan göras i det ena eller andra betänkandet, och i vilken form de än presenteras, så är det ändå riksdag och regering som skall besluta om ändringarna.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Det är givetvis riktigt att det är riksdagen som fäller det slutliga avgörandet, men vad landets kommunikationsminister säger i detta avseende betyder oerhört mycket, ty han har ju alla trådar i sin hand.

Om jag får förstå svaret så att kommunikationsministern inte avser några ändringar i den inriktning som vägbyggandet hittills haft, skulle det kanske kunna tolkas så, att de planer som redovisats i Vägplan 70 är alltför negativa mot landsorten och att han i stället kommer att hålla fast vid den något mer balanserade inriktning som följts under 1960-talet. I så fall tycker jag att svaret är glädjande, och jag hoppas på framgång för kommunikationsministern i det avseendet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 209—226, bevillningsutskottets betänkanden nr 64 och 65, andra lagutskottets utlåtande nr 95 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 79 och 90.

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rikt-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

linjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 188, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 30 oktober 1970, föreslagit riksdagen att godkänna i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten.

För förrättningsverksamheten hade föreslagits, att det liksom för närvarande skulle finnas dels en basorganisation byggd på en distriktsindelning av hela landet med en förrättningsenhet för varje distrikt, dels specialenheter för vissa särskilda förrätningstyper, bland annat jord- och skogsbruksförrättningar. För att tillgodose intresset av en god samverkan med bland annat myndigheter verksamma inom plan- och byggnadsväsendet föresloges, att specialenheter skulle inrättas också för bebyggelseutveckling. För sådan enhet skulle kommun som så önskade kunna vara huvudman. Varje förrättningsenhet skulle hava tillräckligt förrättningsunderlag för att en förrättningslantmätare skulle kunna sysselsättas praktiskt taget uteslutande med fastighetsbildningsverksamhet.

I propositionen förutsattes att upprättande av stornät och primärkartor samt annan sådan mättningsverksamhet liksom för närvarande skulle utföras av både kommunala och statliga organ med skyldighet dock för statliga lantmäteriorgan att mot ersättning lämna kommun service i dessa hänseenden.

Fastighetsregistreringen skulle enligt förslaget på sikt i princip ske länsvis med länsstyrelsen som register- och arkivmyndighet. Också vissa andra uppgifter som överlantmätaren hade nu föresloges överförda på länsstyrelsen. För att tillgodose intresset av överlantmätarens medverkan i dessa frågor liksom i andra frågor som hörde samman med den nya länsstyrelsens översiktliga planeringsuppgifter hade föreslagits, att

överlantmätaren och länslantmäterikon-toret skulle inordnas i länsstyrelsen. Det förutsattes emellertid att överlantmätaren därvid skulle ensam besluta i frågor som rörde bland annat ledningen av den lokala förrättningsorganisationen.

Lantmäteristyrelsen föresloges få en lekmannastyrelse.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 1333, av herr Nilsson, Nils, m. fl., och II: 1550, av herr Mellqvist m. fl., vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i motionerna anförts om behovet av fortbildning för ingenjörspersonal vid lantmäteriet och att härvid måtte utredas om den skogligen fortbildningen kunde förläggas till skogshögskolans utbildningsverksamhet i Garpenberg;

2. de likalydande motionerna I: 1366, av herr Nilsson, Nils, och II: 1589, av herr Larsson i Luttra m. fl., vari yrkats, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 188 skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna

a. att fastighetsregistret borde föras länsvis och att överlantmätaren skulle vara registreringsmyndighet,

b. vad som i motionerna anförts beträffande länslantmäteriets inordnande i länsstyrelsen och överlantmätarens ställning,

c. vad som i motionerna anförts beträffande reformering av lantmäteriverksamhetens taxekostnader och delegering av arbetsuppgifter samt fortbildning;

3. de tre likalydande motionerna I: 1367, av herr Petersson, Bertil, m. fl., och II: 1591, av herr Nilsson i Kalmar m. fl., samt II: 1590, av herr Larsson i Umeå m. fl., vari anhållits, att riksdagen vid behandling av proposition nr 188 måtte uttala sig för den principen, att kommuner som så önskade skulle hava rätt att enligt de riktlinjer som i

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

motionerna angivits handhava fastighetsbildningen genom egen organisation;

4. de likalydande motionerna I: 1368, av herr *Schött m. fl.*, och II: 1588, av herr *Krönmark*, vari hemställts, att riksdagen i anledning av proposition nr 188 måtte uttala, att kommun som så önskade borde hava rätt att bibehålla eller nyinrätta egen fastighetsbildningsorganisation om ej särskilda skäl talade däremot samt att sådan organisation borde givas en ställning i princip motsvarande de nuvarande stadsingenjörskontorens;

5. de likalydande motionerna I: 1369, av herr *Skårman m. fl.*, och II: 1584, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 188 skulle besluta, att det allmänna skulle svara för 20 procent av kostnaderna för den förrättningsverksamhet som ledde till nybildning av fastigheter och för 40 procent av kostnaderna för övrig förrättningsverksamhet;

6. de likalydande motionerna I: 1370, av herrar *Sundgren* och *Hedlund*, samt II: 1587, av herr *Jadestig m. fl.*;

7. motionen II: 1585, av herrar *Henningsson* och *Svenning*;

8. motionen II: 1586, av herr *Hugosson*; ävensom

9. motionen II: 1592, av herrar *Tobé* och *Grebäck*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. beträffande huvudmannskapet för fastighetsbildningsmyndighet att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1367 och II: 1591, II: 1590, I: 1368 och II: 1588 samt II: 1585, den sistnämnda motionen såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 30 oktober 1970 förordats,

2. beträffande organisationen för fastighetsregistrering att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i

anledning av motionerna I: 1366 och II: 1589, samt med avslag å motionerna II: 1585, I: 1370 och II: 1587, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats,

3. beträffande länsorganisationen i vad den ej behandlats under 2 att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 1366 och II: 1589, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats,

4. beträffande ikraftträdandet av en omorganisation att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1586 såvitt nu vore i fråga godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats,

5. beträffande riktlinjer för en omorganisation av lantmäteriverksamheten i vad de ej behandlats under 1—4 att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats,

6. beträffande kompetensgränser och kompetenskrav att riksdagen måtte avslå motionen II: 1586 i vad den ej behandlats under 4,

7. beträffande viss fortbildning, delegering m. m. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1333 och II: 1550 samt I: 1366 och II: 1589, de två sistnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga,

8. beträffande fortsatta överväganden om en omorganisation m. m. att motionen II: 1592 icke måtte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd,

9. beträffande taxefrågor att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1366 och II: 1589 samt I: 1369 och II: 1584, de två förstnämnda såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anförte.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Utan överdrift kan sägas att det i oktober i fjol lämnade betänkandet Nytt lantmäteri skapade stor oro på många håll. Utredningens förslag innebar nämligen att fastighetsbild-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

ning och fastighetsregistrering i framtiden i hela landet skulle ske under totalt statligt huvudmannaskap.

Det är naturligt att många kommuner, som för närvarande har huvudmannaskapet för de olika aktiviteterna — fastighetsbildning, fastighetsregistrering och mätningsväsende — och har den bästa erfarenhet av det nuvarande systemet, vill slå vakt om detta. Det gäller exempelvis min hemstad Kalmar, som har haft en egen förvaltning för fastighetsbildning och mätningsväsende i cirka 100 år och som haft en kommunalt anställd registerförare alltsedan fastighetsregistret upplades år 1922.

I olika sammanhang har framhållits, att stadens stadsingenjörskontor inte inte bör anses vara någon tärande del i den kommunala förvaltningen. Tvärtom är det en tillgång genom den snabba och goda service i fastighetsfrågor och karttekniska frågor som det kan lämna åt andra kommunala organ.

Kartläggningsarbeten och utredningar rörande fastighetsförhållanden i samband med stadsplanläggning måste i regel påbörjas flera år före planarbetets påbörjande. Ofta krävs förberedande fastighetsbildning i form av sammanläggningar och ägoutbyten. I det förberedande stadsbyggnadsskedet deltar också andra kommunala organ, exempelvis fastighetskontoret som svarar för markförvärv. Under planläggningens gång äger samråd rum mellan planförfattare och fastighetsbildare för åstadkommande av lämplig fastighetsbildning och fastighetssamverkan.

Sedan en stadsplan fastställts erfordras ett snabbt genomförande av fastighetsbildningen för att möjliggöra igångsättning av byggnadsverksamheten. I brådskande fall händer det att stadsplan och tomtindelning upprättas och behandlas samtidigt och överlämnas till länsstyrelsen för samtidig fastställelse.

Det har framhållits att stadsbyggnadsprocessen rymmer insatser från en rad olika kommunala organ, såsom fastig-

hetskontor, stadsarkitektkontor, stadsingenjörskontor och gatukontor. Insatserna är i tiden beroende av varandra och inflätade i det nätverk av olika åtgärder som stadsbyggandet utgör.

Med egen fastighetsbildningsorganisation kan en kommun relativt snabbt anpassa resurserna i fråga om personal och utrustning efter de aktuella behoven. Skulle kommunen däremot bli beroende av en från kommunen helt fristående statlig fastighetsbildningsmyndighet skulle den ha mycket små möjligheter att påverka tidpunkten för fastighetsbildning och plangranskning liksom de sannolikt otillräckliga resurserna hos det statliga fastighetsbildningsorganet.

Då byggnadslov och kreditgivning är beroende av att en fastighet blir rättsligen bildad är det angeläget att så sker utan onödigt dröjsmål. Både bostads- och industribyggande är ofta brådskande.

Här vill jag understryka tidsfaktorns betydelse med hänsyn till kommunernas ansvar för bostadsbyggnadsprogrammet och dettas genomförande och samtidigt framhålla angelägenheten av att kunna säkra en jämn sysselsättning åt byggnadsföretagen och deras anställda.

Herr talman! Synpunkter sådana som de av mig här återgivna har framförts både när utredningens förslag var ute på remiss och i några av de i anledning av proposition nr 188 väckta motionerna.

Beträffande propositionen gäller att den i huvudsak ansluter sig till utredningens förslag men — det medges — bättre tillgodosett kommunernas synpunkter. Detta framstår som naturligt, då en stark minoritet inom utredningen (tre ledamöter av sju) starkt hävdade dessa.

I bl. a. motionsparet I: 1368 och II: 1588 har understrukits angelägenheten av att beakta det kommunala ansvaret för planläggning, byggnadsväsende och bostadsbyggande, vilket enligt motionärerna bäst sker om kommun som så önskar får rätt att bibehålla eller nyin-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

rätta egen fastighetsbildningsorganisation, vilken därvid bör ges en ställning som i princip motsvarar de nuvarande stadsingenjörskontorens.

Statsutskottet har visserligen inte tillstyrkt motionerna men i sitt utlåtande på flera ställen framhållit att all möjlig hänsyn skall tas till kommunala synpunkter. Dessutom har bl. a. erinrats om att föreslagen specialenhet för bebyggelseutveckling kan ges uppgifter avseende en kommuns hela område.

Jag vill, herr talman, understryka dessa positiva uttalanden från utskottets sida. Med hänsyn härtill skall jag begränsa mig till att uttala den förhoppningen, att man vid den framtida tillämpningen av det beslut om riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten, som riksdagen i dag fattar, kommer att beakta de av oss motionärer framförda synpunkterna.

Eftersom vi har glädjen att se statsrådet Lundkvist här vill jag vädja till honom att redan i morgon, då han håller konferens i ämnet med rikets landshövdingar, landssekreterare och överlantmätare, tillse att även de kommunala synpunkterna kommer ordentligt fram.

Herr talmannen infann sig nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Genom den av vårriksdagen antagna nya fastighetsbildningslagen kommer enhetliga förrättningsformer att införas för tätort och landsbygd, för stad och land som det förr hette.

För den som i likhet med mig under några årtionden sysslats med dessa problem har det stått klart att en sådan reform var nödvändig. Min förhoppning är att den nya lagen skall motsvara de krav man ställt på den om enkelhet i tillämpning, snabbhet i handläggning, rättssäkerhet som ar-

betsresultat och billighet för den förrättningsökande allmänheten.

Fastighetsbildningslagen rör emellertid jordfrågor som i stora delar av vårt land är synnerligen invecklade och där motsättningar mellan enskilda och mellan enskilda och stat och kommun lätt uppkommer och fordrar klart omdöme och konsekvent handling för att överbryggas eller utjämnas. En enhetlig fastighetsbildning och en enhetlig fastighetsredovisning måste därför också ställa krav på en enhetlig förrättningsorganisation. Att åstadkomma en sådan har inte varit någon lätt uppgift för den år 1966 tillsatta utredningen. Av gammal tradition har på detta område stad och land vandrat olika vägar. Detta har förstärkts av att staden haft en särskild fastighetsbildningslag och ett särskilt fastighetsregister, medan landsbygden haft sin speciella jordbildningslag och sitt jordregister för att blott nämna de lagar och register som varit gällande under det senaste halvseket.

Hur har nu denna uppgift blivit löst? Jag skall gå förbi utredningens betänkande, Ett nytt lantmäteri, och i stort granska propositionen. Trots att den berör ett ämne där motsättningarna, som herr Schött nyss nämnde, varit rätt stora och till synes svårlösta, har den framkallat ett relativt litet antal motioner. Dessa har i sin tur mest berört perifera ämnen och med ett par undantag när kringgått huvudfrågan: Skall vi ha ett renodlat statligt lantmäteri eller skall vi ha ett renodlat kommunalt sådant? I propositionen har man som bekant av två obehagliga ting valt ett tredje, ett blandlantmäteri av ungefär samma typ som vi har nu men som på grund av kommunsammanslagningarna och den enhetliga lagstiftningen väl får bedömas såsom olämpligt. Det fina i saken är att blandningen i propositionen inte är varudeklarerad. Hur det blir beror på tillämpningen, där vardera åsiktsriktningen hoppas på sin lösning. Nog bor-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

de väl ändå i propositionen ha angivits gränsen för den kommunstorlek som skulle begävas med kommunalt huvudmannaskap för fastighetsbildningen. Är det månne så, som departementschefen säger i propositionen, att frågan om huvudmannaskapet är av relativt underordnad betydelse? För min del skulle jag nog både här och på andra ställen velat ha en mer konsekvent och mer renodlad lösning. Även blandäktenskapet för överlantmätarna med ena bindningen till länsstyrelsen och den andra till lantmäteristyrelsen förefaller mig lösligt, och hela propositionen verkar något suddig i konturerna.

Men, herr talman, departementschefen begär av oss endast att godkänna de av honom förordade riktlinjerna för omorganisation av lantmäteriverksamheten, och i stort kan vi nog göra det. För egen del har jag några år kvar att tjänstgöra. Det blir den tredje omorganisationen på de senaste 25 åren. Det skall bli mycket intressant att se den organisation i verkligheten som man i dag är med om att i princip skapa embryot till.

Av anledning som jag här anfört har jag endast på en punkt funnit konkreta skäl att genom en motion yrka ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller det sista avsnittet, som rör taxe- och kostnadsfrågor. I denna fråga har utredningen av fastighetsbildningens och mätningsväsendets organisation kommit med ett konkret förslag, nämligen att det allmänna skall svara för 20 procent av kostnaderna för den förrättningsverksamhet som leder till nybildning av fastigheter och för 40 procent av kostnaderna för övrig förrättningsverksamhet. Detta förslag, att statsverket således skulle svara för den del av kostnaderna som kan anses uppkomma på grund av allmänna krav utöver vad som skäligen borde åvila sakägaren, har departementschefen inte alls tagit upp. Jag förstår ju att det är finansministerns rödpenna som varit

framme. Jag vill emellertid hänvisa till både de motioner, som framlades under allmänna motionstiden och som delvis avvisats med hänvisning till förslaget om nytt lantmäteri, och till de nu behandlade motionsparen I: 1369 och II: 1584 samt I: 1366 och II: 1589 och allvarligt yrka att den översyn av taxsystemet som statsutskottet i sitt utlåtande finner erforderlig snarast måtte ske. Det är angeläget att alla fastighetsåtgärder verkligen sker i lagliga former. Det finns jordar som inte ens är värda nuvarande förrättningskostnader, och det finns tvistiga markfrågor som aldrig klaras upp om förrättningskostnaderna blir för avskräckande.

Jag är tacksam för att statsutskottet uppmärksammat denna fråga. Man är ju som medlem av oppositionen i detta hus van vid att vara tacksam för det lilla. Jag kan därför i denna del tillstyrka utlåtandet.

Herr talman! Jag har i övrigt inget yrkande.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Trots det enhälliga utlåtandet i denna fråga föreligger det nog i verkligheten ganska delade meningar om det föreliggande förslaget, och ute i de kommuner som kommer att direkt bli berörda av förslaget är oron inför framtiden avsevärd.

Meningsskiljaktigheterna kom ju fram redan under den utredning, som föregått den föreliggande propositionen, vilket resulterade i att utredningen delade sig på två linjer. Majoriteten, bestående av fyra ledamöter, gick på den statliga linjen, medan minoriteten, bestående av tre ledamöter, gick på en kommunal linje vad det gäller det lokala planet men tillstyrkte en statlig organisation centralt och regionalt.

Reservanterna i utredningen hävdade att det finns ett klart samband mellan fastighetsbildning och plan- och byggnadsväsendet och att det finns ett

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

behov av intimt samarbete mellan detaljplanering, byggnadslovsprövning och fastighetsbildning.

Därför ansåg reservanterna att majoritetsförslaget innebar en klar försämring organisatoriskt för de kommuner som i dag har stadsingenjörskontor. Då det tekniska förarbetet i de flesta fall ändock kommer att utföras av kommunerna med den organisation dessa har, skulle fastighetsbildarens uppgift närmast bli av formell karaktär, om man vill uppnå en smidig och snabbt arbetande organisation och undvika tidsfördröjande och kostnadskrävande dubbelarbete.

Man kan ju inte heller bortse från att det kommunala fastighetsbildningsväsendet vuxit fram ur ett statligt sådant och att orsaken härtill är att det statliga fastighetsbildningsväsendet ej förmått infria de krav som en expanderande kommunal verksamhet ställt på detsamma. Att det, trots att erfarenheten visat att det statliga fastighetsbildningsväsendet ej klarat sin uppgift under för kommunerna expansiva skeden, ändock föreligger ett förslag i dag som i princip innebär en övergång till ett statligt fastighetsbildningsväsende på bekostnad av det kommunala, är alltså ej beroende av att det senare inte klarat sin uppgift, utan beror helt enkelt på att den nya kommunreformen omfördelade arbetsuppgifterna lokalt till nackdel för det statliga lantmäteriet. Detta är huvudmotivet för reformen, och det tycker jag, att man skall hålla i minnet både i dag och för framtiden.

I proposition nr 188 som ligger till grund för dagens förslag, redovisar departementschefen sin syn på frågan. Sålunda anger han i sista stycket på sidan 52 grundargumenten för inrättande av specialenhet för tätortsverksamhet. Han anför följande:

”Avgörande för bedömningen bör därvid vara kraven på samordning av fastighetsbildningen med verksamheten inom plan- och byggnadsväsendet. En-

ligt min mening bör nämligen stort avseende fästas vid vad reservanterna med instämmande av en stor grupp remissinstanser anfört om att planläggning, fastighetsbildning och bebyggelseprojektering inte kan avgränsas från varandra vare sig i sak eller tidsmässigt. Fastighetsbildaren måste därför vara engagerad i alla dessa faser av processen, varvid hans insats i planläggningen och bebyggelseprojekteringen huvudsakligen har samrådskaraktär. Av utomordentligt stor vikt är naturligtvis också att fastighetsbildningsbeslutet kan meddelas utan dröjsmål.”

Vad jag här citerat ur departementsanförandet kan jag utan reservation ansluta mig till. Jag vill emellertid tillägga att orsaken till att det i dag finns över 100 kommuner med kommunalt fastighetsbildningsväsende är att man funnit att man ej når det skisserade målet med mindre än att man har en kommunal organisation.

Nederst på sidan 47 i propositionen anges kriterierna för storleken av fastighetsbildningsmyndighets verksamhetsområde. Det heter där: ”Vad jag nu har anfört leder enligt min uppfattning till att varje fastighetsbildningsmyndighet bör ha ett verksamhetsunderlag som är tillräckligt stort för att åtminstone en förrättningslantmätare sysselsätts praktiskt taget uteslutande med förrättningsverksamhet och sådan därmed sammanhängande verksamhet som jag berört i det föregående.”

Med anledning av detta citat vill jag fråga statsrådet, om han med orden ”och sådan därmed sammanhängande verksamhet” avser att fastighetsbildaren utöver ren förrättningsverksamhet skall fullgöra en verksamhet och fylla en funktion i överensstämmelse med vad departementschefen anfört i det ovan citerade uttalandet på sidan 52 i propositionen.

I anslutning härtill skulle jag vilja ställa jämväl en fråga till utskottets talesman. Det gäller vad utskottet anfört nederst på sidan 3 och överst på sidan

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

4 i utlåtandet, där det heter: "Enligt även utskottets mening leder de uppställda kraven och målen för fastighetsbildningsmyndigheternas del fram till att dessa myndigheter bör ha ett verksamhetsunderlag som ger åtminstone en förrättningslantmätare tillräckliga, kvalificerade uppgifter." Jag vill fråga: Vad menar utskottet med tillräckliga, kvalificerade uppgifter?

Låt mig fortsätta att syna organisationsskissen! När det gäller organisationen för tätorter ger förslaget inte mindre än åtta alternativa lösningar. Dessa är följande:

1. Statligt lantmäteridistrikt sköter all verksamhet.

2. Statligt lantmäteridistrikt sköter fastighetsbildningsverksamheten.

3. Statligt lantmäteridistrikt sköter fastighetsbildningsverksamheten under mätningsteknisk medverkan från kommunalt organ.

4. Statlig specialenhet sköter all verksamhet.

5. Statlig specialenhet sköter fastighetsbildningsverksamheten.

6. Statlig specialenhet sköter fastighetsbildningsverksamheten under mätningsteknisk medverkan från kommunalt organ.

7. Kommunal specialenhet sköter all verksamhet.

8. Kommunal specialenhet sköter mätningens verksamhet och viss fastighetsbildningsverksamhet, varvid statligt lantmäteridistrikt sköter övrig fastighetsbildningsverksamhet.

Det är givetvis enligt min mening inte tillfredsställande med en så rikhaltig flora av organisationsalternativ. Framför allt innebär det olägenheter för allmänheten som får svårigheter att veta vem man skall vända sig till både vid rådgivning och vid ansökan om förrättningar. Den omständigheten att man alltid kan vända sig till det statliga lantmäteridistriktet innebär inte ovillkorligen någon förenkling.

Konstruktionen med samverkan mellan statlig enhet för den formella delen

av fastighetsbildningen och kommunal enhet för den tekniska delen är ur flera synpunkter otillfredsställande. Konstruktionen är otillfredsställande både ur funktionssynpunkt — med hänsyn till ofrånkomligt dubbelarbete och kompetensvister mellan de två inblandade parterna — och ur rättssäkerhetssynpunkt — med hänsyn till att de rättsliga konsekvenserna av en fastighetsbildningsförrättning dokumenteras både i den formella delen och i den tekniska delen.

Den i propositionen föreslagna organisationen medför att en större del av förrättningsvolymen än för närvarande skall handläggas av statliga enheter. Om inte mer omfattande personalflyttningar skall ske från kommunala enheter till statliga måste därför teknisk medverkan ske från kommunala enheter vid fastighetsbildningen. Det föreslagna organisationsmönstret medför därför med stor sannolikhet att man i flertalet tätorter, där man har en väl fungerande kommunal fastighetsbildningsorganisation, blir hänvisad till en ordning som varken ur funktions- eller rättsäkerhetssynpunkt blir tillfredsställande.

Herr talman! Jag har med det anförda velat redovisa min syn på frågan, vilket i allt väsentligt är i överensstämmelse med den reservation jag medverkat till i utredningen av denna organisationsfråga.

Jag vill emellertid gärna tolka departementschefens — i förhållande till utredningsmajoritetens förslag — mera generösa formuleringar så att han inte varit oemottaglig för de synpunkter som reservanterna i utredningen framför, och att man av den anledningen kan våga hoppas på att herr statsrådet även fortsättningsvis följer denna fråga på ett sådant sätt att inte framför allt de medelstora och mindre tätorterna blir ett ofrivilligt offer för denna organisationsförändring.

Med förhoppning om herr statsrådets positiva stöd vid utformningen av det

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

kommande organisationsförslaget samt i vetskap om att det lönar sig föga att ställa ett säyrkande mot ett enhälligt statsutskott avstår jag, herr talman, från att ställa något yrkande i frågan.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Eftersom jag har undertecknat ett par av de motioner vilka inkommit i detta ärende vill jag i korthet anföra några synpunkter. Motionerna har fått en välvillig behandling, och jag kunde ha nöjt mig med att helt kort endast tacka för den välvilliga behandlingen, men jag vill ändå beröra ett par av de frågor som är upptagna i motionerna.

Den första frågan gäller lantmäteriets taxor. Denna sak har berörts av herr Skärman, och jag kan ansluta mig till vad han tidigare har sagt om angelägenheten av att vi får ett annorlunda gestaltat taxesystem, så utformat att det också kan medföra ett effektivt utnyttjande av lantmäteriets resurser. En speciell fråga vill jag dock beröra, och det är tidsersättning i förhållande till fast taxa. Det är en naturlig sak att envar skall få betala likartade kostnader för likartade tjänster. Det kan inte vara rimligt att en person skall betala väsentligt mer för samma arbetsinsats som en annan får väsentligt billigare utförd. Jag vill alltså bara helt kort vädja om att man, när dessa frågor kommer under behandling, tar i beaktande att den fasta taxan ger en gentemot olika sakägare rättvis behandling, medan tidsersättningen i många avseenden kan ge skilda resultat. Jag är medveten om att man kanske inte helt kan komma ifrån tidsersättningen, men jag tror att så långt som det är möjligt är sakersättningen att föredra, eftersom den ger rättvisare fördelning mellan olika sakägare.

Som en andra punkt vill jag ta upp frågan om fortbildningen. Som anförts i motionerna och även framhållits av utskottet, har möjligheten till en ratio-

nell arbetsfördelning ett starkt samband med fortbildning av personalen. Lantmäteristyrelsen anordnar en rätt omfattande vidareutbildning. Fortbildning har, om jag inte misstar mig, förekommit endast i form av en kurs som gav en mindre grupp ingenjörer kompetens att som förrättningsmän handlägga förrättningar enligt lagen om enskilda vägar. Denna kurs gav enligt samstämmiga uppgifter ett mycket gott resultat. Utskottet förutsätter i sin skrivning att lantmäteristyrelsen även framdeles ägnar fortbildningsfrågorna stor uppmärksamhet. Med kännedom om lantmäteristyrelsens omfattande informationsverksamhet i samband med införandet av fastighetsbildningslagen har jag förståelse för att utskottet för närvarande inte anser det nödvändigt med en särskild skrivelse till regeringen. Jag vill dock framhålla att för den fortsatta fastighetsbildningsverksamhetens rationella bedrivande är det angeläget att en fortbildningsverksamhet på sätt som anförts i motionerna snarast möjligt kommer till stånd och att inga formella hinder i form av instruktion eller andra bestämmelser motverkar ett effektivt utnyttjande av delegeringsmöjligheterna.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Bland dem som har yttrat sig är det bara herr Bertil Petersson som har fällt något mera ingående omdöme om utskottsutlåtandet. Jag skall be att få svara på den fråga herr Petersson ställde, nämligen om vad utskottet menar med uttalandet att enligt dess mening "leder de uppställda kraven och målen för fastighetsbildningsmyndigheternas del fram till att dessa myndigheter bör ha ett verksamhetsunderlag som ger åtminstone en förrättningslantmätare tillräckliga, kvalificerade uppgifter".

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

Över huvud taget är detta ett tekniskt komplicerat ärende, och utskottet har bedömt att förhållandena växlar så mycket, att kravet på full sysselsättning av den högt kvalificerade person som skall vara förrättningsman bör tillgodoses med hänsyn till vad som från fall till fall är mest rationellt.

Jag vill peka på att vad det här gäller är *riktlinjer* för omorganisation av lantmäteriverksamheten. Det är alltså inte detaljlösningar som skall presenteras här. I det stycket avser man ju att återkomma, enligt vad som meddelas i propositionen.

Herr Nils Nilsson berörde en fråga som utskottet särskilt har funderat över, nämligen vidareutbildningen. Utskottet har ju förutsatt att vidareutbildning skall ske. Jag vill fortsätta det citat som herr Nils Nilsson började på: "Utskottet förutsätter att lantmäteristyrelsen fortfarande ägnar fortbildningsfrågorna stor uppmärksamhet" — här fortsätter jag på citatet — "mot bakgrund även av bl. a. syftet att de anställda skall kunna utnyttjas för nya och andra arbetsuppgifter — — —".

Herr talman! Vad utskottet har haft för ögonen är rationaliseringssträvandena, och däri ligger naturligtvis kravet på fortbildning och ett så förnuftigt utnyttjande som möjligt av personernas kunskaper och kompetens.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON, OVE, (s):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 208 sägs på sidan 7 beträffande taxefrågor: "Enligt utskottets mening bör riksdagen hemställa att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt utreder förutsättningarna för att åstadkomma en i förhållande till nu gällande taxepincip skäligare fördelning av förrättningskostnaderna varvid kan beaktas t. ex. sådana faktorer som fastighetens bärkraft och belägenhet." I dessa

synpunkter vill jag helt instämma, och jag hoppas att de beaktas.

Jag vill sända med även den förhoppningen att man här beaktar förhållanden som gäller taxesättningen för redan påbörjade förrättningar. Det förekommer sådana som inleddes för flera år sedan och som ännu inte blir färdiga på flera år, förrättningar som har till syfte att åstadkomma mer lönsamma och rationella brukningsenheter. Skulle taxorna förändras för vissa pågående förrättningar, är jag rädd för att arbetena skulle komma i fara. Men även nya arbeten som har till syfte att åstadkomma bättre brukningsenheter skulle omöjliggöras. Sådana förrättningar bör vi dock på alla sätt sträva efter att möjliggöra. Därför hoppas jag att även dessa synpunkter beaktas vid en översyn av taxefrågan.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Några inlägg i debatten fordrar kanske kommentarer. En fråga har också ställts till mig, och jag vill gärna begagna tillfället att besvara den.

Låt mig emellertid först säga att detta ärende på sitt sätt har varit litet besvärligt. Det har ju gällt att bl. a. i anslutning till den nya fastighetsbildningslagen reformera lantmäteriorganisationen. Problemet har varit att tillgodose önskemålet om såväl en effektivt arbetande statlig basorganisation som en möjlighet för kommunerna att få en organisation av fastighetbildningsväsendet, som i sådana fall där omfattningen av denna verksamhet är betydande möjliggör en integration mellan fastighetsbildningen och den övriga planeringsprocessen. Jag är därför glad över att utskottet har kunnat enhälligt tillstyrka det förslag som vi har kommit fram till.

Herr Skårman menar att detta förslag trots allt är litet löst i konturerna

Ang. omorganisation av lantmåteriverksamheten

och att det hade varit önskvärt att man redan nu hade kunnat precisera litet mera hur man vill bedöma det underlag som skall vara nödvändigt för att man skall få organisera en specialenhet.

På den punkten har vi sagt oss att det är rimligast att denna fråga får bli föremål för överläggningar mellan länsstyrelserna och kommunerna — en hantering som inte i förväg skall vara så bunden att det hela inte kan lösas från praktiska utgångspunkter. Man bör sålunda inte binda sig till några exakta tal utan pröva i vilken omfattning det finns utrymme för den typ av specialenhet som det i första hand gäller när vi diskuterar förhållandet mellan staten och kommunerna. Det bör kunna prövas i vilken omfattning sådana specialenheter kan komma till stånd, utan att man därmed förstör möjligheterna att i övrigt få en välordnad organisation när det gäller fastighetsbildningen för den del av länet som inte kan komma i fråga som specialenhet, dvs. där underlaget för en sådan specialenhet — och därmed möjligheten till kommunalt huvudmannaskap — kommer att vara för dåligt.

Vi har sålunda med flit inte velat göra preciseringar härvidlag, herr Skärman. Hela den beskrivning vi har gjort av den handläggning som skall komma till stånd och hela den uppläggning som propositionen fått, andas ändå — det vill jag hävda — stor förståelse för angelägenheten av att kunna tillmötesgå de kommunala önskemål som det här är fråga om, nämligen att i områden där denna typ av verksamhet har tillräcklig omfattning kunna skapa specialenheter som skall kunna ge oss en fastighetsbildningsprocess, integrerad i bebyggelseprocessen i övrigt.

Herr Bertil Petersson har frågat mig, om jag står fast vid den uppräkningslista av tänkbara arbetsuppgifter som förrättningslantmätaren skulle kunna foga till själva fastighetsbildningsförrättningen, den uppräkningslista som finns på s. 47 i propositionen. Jag står självfallet fast

vid den, eftersom den ger exempel på uppgifter för förrättningslantmätaren som hör hemma i hans arbete som fastighetsbildare. Han skall ha möjligheter att delta i det samråd som måste äga rum med rationaliseringsorgan inom jordbruks- och skogsbruksområdet och andra organ inom plan- och byggnadsväsendet. Han skall kunna vara med vid upprättandet av förslag till tomtindelning och vid rådgivning till allmänhet och myndigheter. Hela denna uppräkningslista är sålunda exempel på uppgifter som självfallet skall kunna skötas av förrättningslantmätaren.

Till sist vill jag ta upp något som herr Schött nämnde. Han fann det angeläget att också de kommunala intressena kunde komma till uttryck vid den konferens som han visste att jag skulle hålla i morgon med landshövdingarna och överlantmäterna. För att inga missförstånd skall uppstå på denna punkt vill jag anföra att vi vid ett s. k. landshövdingemöte i morgon skall informera landshövdingarna om de intentioner vi haft vid utarbetandet av denna proposition. Vi kommer att markera just det kommunala intresse som betonats av många talare i dag och hur vi försöker tillvarata de kommunala intressena. Vi har tyckt att det var angeläget att vid samma tillfälle också få träffa överlantmäterna.

Vi har under propositionsarbetets gång haft kontakter även med Kommunförbundet för att kunna åstadkomma vad vi ändå till sist måste få fram — ett förslag som kan medföra en ur alla synpunkter så god lösning som möjligt. Vi kommer vid den fortsatta hanteringen av detta ärende självfallet att beflita oss om att hålla goda kontakter också med den kommunala sidan.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag är tacksam mot statsrådet Lundkvist för att han medgivit att denna proposition är suddig och för att han deklarerat att den skri-

Ang. omorganisation av lantmäteriverksamheten

vits så med avsikt, så att man inte skall ha klara linjer för den fortsatta handläggningen.

Min ståndpunkt i detta avseende är att man i hög grad bör skilja på uppgifterna inom lantmäteriet. Jag tycker att herr Bertil Petersson har fel då han säger att hela planerings- och bebyggelseprocessen hänger ihop med fastighetsbildningen. Vi har fattat principbeslut — och det var inte suddigt utan ganska klart — om ett gemensamt fastighetsregister. Vi har redan fattat beslut om och påbörjat utbyggnaden av fastighetsdomstolar. Vi har en strikt judiciell väg från förrättningsmannen till fastighetsdomstolen, till hovrätten och till högsta domstolen. Man skall inte geografiskt sammanblanda olika förrättningskategorier utan hålla en klar skiljelinje. Men man bör ännu mindre göra sådana hopkopplingar på det administrativa området. Jag är således anhängare av en strikt statlig linje när det gäller fastighetsbildningen: från förrättningsmannen över fastighetsdomstolen osv.

Vad sedan gäller de övriga uppgifterna kan man inte komma ifrån att varje större stad t. ex. måste ha ett ingenjörskontor. Flera kommuner kan ju slå sig ihop om ett gemensamt ingenjörskontor, men det bör vara väsensskilt från den judiciella fastighetsbildande verksamheten.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag ber endast att till statsrådet Lundkvist få framföra ett tack för deklarationen i slutet av hans anförande. Den lät rätt bra och den bör bidra till att stilla den oro som råder ute i många av våra kommuner.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag konstaterar bara att herr Skårman har andra synpunkter än dem som framförts från det håll där man varit oroad över hur det över huvud taget skulle gå med fastighetsbildningen i sådana enheter där det

finns möjligheter att bilda kommunala specialenheter. Här uppstår inte någon integration som medför suddighet när det gäller myndigheternas handläggning av frågorna. Om vi har kommunalt huvudmannaskap, så gäller ju detta för hela fastighetsbildningen.

När herr Skårman menar att jag betraktar det som en fördel med suddighet i organisationsfrågan vill jag replikera att jag hyser en stark tilltro till förmågan hos de statliga länsmyndigheterna och hos kommunerna när det gäller att gemensamt praktiskt lösa de frågor som vi önskar skall leda till att vi får en bra organisation. Med hänsyn till detta har vi funnit det oriktigt att i en principproposition binda handläggningen ute på länsplanet vid några fasta tal när det gäller vilka underlag som dessa speciella enheter skall ha. Vi har i stället tyckt det vara riktigt att ange som riktlinje att man bör ha möjlighet att sysselsätta åtminstone en kvalificerad fastighetsbildare med arbetsuppgifter som svarar mot vederbörandes kompetens.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag vill säga följande till herr statsrådet Lundkvist.

Vad jag syftar till är enbart att få klara linjer. De oupphörliga omorganisationer som skett på lantmäteriområdet tyder väl i alla fall inte på att vad man tidigare beslutat alltid har varit det enda sanna och rätta. Då skulle man väl inte ha behövt göra om organisationen gång på gång. Det förstör mycket arbetstid, och det åsamkar stor oro. Därför vill jag nu ha en klar linje. Vi kan väl säga att vi inte bundit oss genom propositionen utan endast dragit upp vissa riktlinjer. Att de är sudtiga, det vidhåller jag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg jämte motioner; och

nr 74, i anledning av proposition om ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond jämte motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 75, i anledning av proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motioner.

I en den 30 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna av Kungl. Maj:t meddelade förordnanden om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236).

I anledning av propositionen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1364, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1583, av fru *Kristensson m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle vid behandling av propositionen besluta giva Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anförts rörande prisstoppsbestämmelsernas tillämpning,

dels ock de likalydande motionerna I: 1365, av herrar *Stefanson* och *Tistad*, samt II: 1582, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte begära, att Kungl. Maj:t före eventuellt beslut om fortsatta prisreglerande åtgärder för tiden efter den 31 mars 1971 måtte inhämta riksdagens hörande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 187,

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1364 och II: 1583, samt

C. att motionerna I: 1365 och II: 1582 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m) och *Regnéll* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 1364 och II: 1583 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförut rörande prisregleringens tillämpning.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp).

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag skall med några ord presentera den reservation som är fogad till detta bankoutskottets utlåtande nr 75 och säga något om det särskilda yttrandet.

Såsom framgår av rubriken till utskottets utlåtande gäller frågan tillämpningen av den allmänna prisregleringslagen. Men man behöver inte begränsa sig till enbart frågan om tillämpningen. Jag skall därför också säga ett par ord rent principiellt om prisstopp och prisreglering, vilket ju är två skilda saker.

Rent allmänt sett får vi väl alla vara överens om att ett mera permanent prisstopp respektive en mera permanent prisreglering inte tillhör en fri ekonomi och knappast heller kan sägas vara delar i ett fritt samhälle. Det är

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

följaktligen en krisföreteelse som vi har blivit ställda inför. Jag vågar väl säga att vid handläggningen av detta ärende i bankoutskottet var det ingen som hade någon annan mening än att vi skulle se nuvarande prisstopp och prisreglering som en krisföreteelse.

Den motivering som anförts till prisregleringen återfinns i den beredskapslag som säger att Konungen i händelse av krig eller krigsfara kan förordna om prisreglering. Eftersom vi inte har krig eller krigsfara just nu citeras särskilt en annan sak, nämligen att man anser att det uppstått en betydande fara för en allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom landet.

Det är tveksamt om man inte använt ett felaktigt ord här. Man talar om fara för det allmänna prisläget, men frågan är om det inte vore riktigare att tala om en fara för en allvarlig stegring av det allmänna löneläget i landet.

Priserna på de internationella marknaderna har varit något uppåtriktade under året, men man kan inte direkt säga att det varit fråga om en påtaglig uppgång på det fältet. I genomsnitt är priserna tämligen stabila måhända om man vill göra ett undantag för oljan, som blivit föremål för betydande prisstegring. Å andra sidan har priserna gått ner på ganska många metaller och andra varor. Någon utifrån kommande allvarlig prisstegringsrisk kan man knappast påvisa. Att vi emellertid kommit i ett sådant läge som rådde i augusti i år, då prisstoppet proklamerades, sammanhänger enligt min mening till syvende og sist med det förhållandet att värden av penningväsendet i landet är dålig.

I den partimotion som avgetts från vårt håll pekas framför allt på att finanspolitiken varit svag, och därigenom har en grund lagts för det läge som inträdde under sommaren och som åberopats för detta prisstopp. Detta är i och för sig riktigt, men det är inte hela sanningen, ty penning- och kreditpolitiken är enligt min mening,

som jag så många gånger tidigare sagt här i kammaren, genomgående inte riktigt skött.

Därutöver vill jag också peka på en annan sak. Man har haft erfarenheter av liknande företeelser tidigare. Att vi hade prisreglering under kriget och de närmast efterföljande krisåren var kanske inte så märkvärdigt. Det var en allmänt förekommande regleringsmetod världen över. Men t. o. m. några år efter krigsslutet var priserfarenheterna påtagligt goda. Prisstabiliteten åberopades faktiskt på den tiden som argument för hälsa i ekonomin när man sade att det inte var någon fara, att allting var bra — att priserna inte visade några uppåtgående tendenser. Att detta sammanhänge med att man vidtagit en hel del undertryckningsåtgärder på området ville man inte ordentligt redovisa vid den tidpunkten. Så kom då med valutautflödet under åren 1946—1948 år 1949 en devalvering av kronan, och därpå följde även en internationell prisstegring. Resultatet blev en fullständig explosion i den engångsinflation som vi då fick uppleva. Man kan kanske inte säga att man kan dra en parallell med läget i dag, men vissa drag är på sätt och vis likartade. Trycket underifrån inne i landet, alltså krav på stora lönehöjningar, var inte lika starkt vid den tidpunkten som i dag. Å andra sidan var som jag framhållit situationen på importfältet mera besvärande då än vad fallet är nu.

Prisstoppet och prisregleringen är proklamerade att vara fram till den 1 april år 1971. För att våga åberopa några av de tidigare erfarenheterna på detta område och med anledning därav komma med något råd — vilket jag alltså skall drista mig till att göra i finansministerns närvaro — så vill jag uppmana honom att inte förlänga prisstoppet efter det datum som regeringen själv har angivit. Jag vill alltså uppmana er att verkligen stå för ert löfte. Även om det kan vara besvärligt tror jag att det i alla fall är klokare att stå

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

fast vid vad man en gång har sagt. Trovärdighet är en viktig företeelse i sådana här sammanhang liksom i alla livets skiften för övrigt. Risken är eljest den att effekten av det man har bett människorna om, dvs. att vara återhållsamma i fråga om konsumtionen, mycket snart kommer att eroderas bort och att vi får en sjunkande moral. Det finns det mycket påtagliga erfarenheter av från den tid jag har erinrat om. Så länge det var krig och människor kände trycket utifrån så hade människorna ett ansvar, dvs. moralen var god. Så småningom är det klart att den uppluckrades. Det är något jag tror att man skall se upp mycket noga med. Det är svårt för att inte säga omöjligt i ett land som Sverige med den typ av människor som bor här att alltför länge hålla dem bundna vid någonting. De försöker med knep av olika slag, surrogat, tricksar sig fram på något sätt. En prispolisstat är inte heller något vi önskar.

Den slutsats jag skulle vilja dra är således att prisstoppet bör upphöra den 1 april nästa år. Ta hellre en uppgång i priserna om det blir nödvändigt genom att lönerna skjuter i höjden.

Beträffande prisregleringen kan man gå in för att driva den mjukt och inte vara oresonlig. Det är ett önskemål i vår partimotion och alldeles speciellt i reservationen. Om prisregleringen sköts mjukt, förståndigt och resonligt så blir det förvisso inte så svårt längre fram. Det kan komma till uttryck genom att regeringen under hand ger generella direktiv till pris- och kartellnämnden. Reservationen inrymmer det förslaget. Ett speciellt område på pris-sidan som man måste ta hänsyn till är jordbrukspriserna. De är reglerade genom överenskommelse med myndigheterna. Det är naturligtvis angeläget att man efter att ha träffat en överenskommelse också står för den och inte begagnar sig av andra medel att sätta den ur kraft.

De statliga taxorna och avgifterna — de berördes för övrigt i den föregående diskussionen om lantmåteriverksamheten — måste givetvis innefattas under dessa prisstopps- och priskontrollbestämmelser. Men det är naturligtvis inte heller lyckligt om dessa i det långa loppet skulle läsas på en olämplig nivå. Även där måste vi vara förnuftiga.

Jag skall inte säga så mycket om importpriserna — frågan tas nog upp av andra — men ett par ord kanske jag kan tillåta mig att anföra. Handelsministern har gjort ett uttalande i vilket han uttryckt förhoppningar om att de svenska importörerna skulle kunna tala med utländska exportörer, få dem att förstå att vi har prisreglering och prisstopp, och att de inte skall kräva mer betalt för sina varor. Det skulle alltså framföras av svenska importörer! Ursäkta att jag använder ordet, men det är, herr talman, en aning rörande att en svensk handelsminister för fram en sådan tanke offentligt. I den verksamhet som det här är fråga om blir det alltid hårda förhandlingar, där vädjanden naturligtvis inte når särskilt långt.

Sedan också ett par ord om det särskilda yttrandet. Det skall uppfattas som en varning för de allvarliga återverkningar som ett långvarigt prisstopp skulle föra med sig. Om man inom handelsdepartementet och regeringen i övrigt har funderingar på att hålla fast vid prisstoppet en längre tid, blir det så mycket viktigare att själva regleringsåtgärderna blir förnuftiga och inte utmanande. Med det särskilda yttrandet har vi velat säga att man i så fall bör ta med riksdagen i bilden, så att de synpunkter som kan anföras i fråga om smidighet i handhavandet av detta instrument också blir beaktade.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Jag vill i korthet motivera det särskilda yttrande som är fogat till bankoutskottets utlåtande. Den allmänna prisregleringslagen är som bekant en fullmaktslag som ger Kungl. Maj:t möjlighet att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering. Förutsättningarna för och tillämpningen av lagen anges i dess 1 §, som bl. a. förordar tillämpning av lagens bestämmelser om det uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Förordnandet skall gälla för viss tid, dock högst ett år.

Herrar Stefanson och Tistad i denna kammare har lagt fram en motion, där de bl. a. framför att det naturliga sättet att bekämpa en inflationistisk utveckling inte är ett prisstopp utan en ekonomisk politik som inriktas på att skapa en bättre balans i samhällsekonomin. Vidare framhålles att med en annorlunda politik hade de kraftiga prisstegringarna kunnat dämpas och prisstoppet undvikas.

Prisstoppet får väl betecknas som en nödfallsåtgärd. Det väsentliga är genomförandet av ett ekonomiskt stabiliseringsprogram, ett långsiktigt sådant, som vi från folkpartiets sida föreslagit vid en rad olika tillfällen.

I motionen framförs synpunkter på att om åtgärder av prisreglerande karaktär skulle övervägas även för tiden efter den 31 mars 1971, så kan det knappast bli fråga om prisstopp utan om en reglerad prisstegring, som ger företagen möjligheter att kompensera sig för höjda kostnader till följd av exempelvis löneökningar. Med tanke på de betydande nackdelar som föreligger ur samhällsekonomisk synpunkt av en fortsatt prisreglering är det angeläget att riksdagen ges möjlighet att i förväg ta ställning till frågan om eventuella åtgärder av prisreglerande karaktär. Motionen slutar med en begäran om att Kungl. Maj:t före ett eventuellt beslut om fortsatta prisreglerande åtgärder för tiden

efter den 31 mars 1971 måtte höra riksdagen.

Yrkandet har avstyrkts av ett enhälligt utskott med motiveringen att formerna för riksdagens medverkan vid beslut om prisreglerande åtgärder är reglerade i allmänna prisregleringslagen och inte kan påverkas på annat sätt än genom ändring av denna lag. Ett långvarigt prisstopp får betydande återverkningar på samhällsekonomin, och detta motiverar att riksdagen ges möjlighet att ta ställning till frågan om prisreglerande åtgärder.

Prisregleringslagen hindrar inte detta, utan vid lagens tillkomst tycks man ha utgått från att sådant förfarande skulle tillämpas, om inte särskilda skäl talar emot detta. Sådana särskilda skäl kan föreligga då det är fråga om att införa prisstopp men knappast då det gäller att ändra eller förlänga en redan införd prisreglering. Då är det min förhoppning att riksdagen ges möjlighet att ta ställning till frågan om prisreglerande åtgärder för tiden efter den 31 mars.

Med det anförda har jag velat motivera det särskilda yttrande som är fogat till bankoutskottets utlåtande, vilket jag i övrigt ber att få yrka bifall till.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag skall bara göra några reflexioner i anslutning till de motioner som har väckts i denna fråga samt en kortfattad kommentar till utskottets utlåtande. I moderaternas motion sägs bl. a. att man efterlyser mera fasthet i den ekonomiska politiken. Man skulle kanske vilja flytta över den där bedömningen till att gälla mera fasthet i den borgerliga reservationen och det borgerliga särskilda yttrandet, ty det är ytterst diffust sammanskrivet. Det är inte bara vi som frågar oss utan även andra här i kammaren som läser detta: Vad är det moderaterna vill med sin motion, som är undertecknad av partiledaren? Vi fick ju lära oss här i

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

går att man skall behandla partimotioner mera högakttningsfullt än andra. Mot den bakgrunden får vi väl också se att det blev en reservation.

Vad är det moderaterna vill? Det är svårt att läsa ut av denna reservation, men herr Åkerlund, som uppenbarligen trivs bra i denna talarstol och som var ganska mångordig, gav en förklaring som var intressant. Han sade: Strunta i prisstoppet den 1 april 1971. Det är raka besked. Man bara frågar sig: Är det möjligen partiledare Bohman som talar genom herr Åkerlund i denna fråga?

Det finns emellertid några intressanta avsnitt i de moderatas resonemang, och jag skall bara ta upp ett par av dem. Det gäller bl. a. frågan om prisreglering av taxor och avgifter som ligger under de allmänna. Därvidlag för moderaterna det resonemanget att man skulle gå hårdare fram. Där talar utskottet om att de statliga myndigheterna har föreskrivit restriktivitet när det gäller höjningen av taxorna på det statliga området. Men de moderata vill också att prisregleringen skall omfatta även kommunerna. Här kommer vi in på den klassiska frågan, som herr Åkerlund och jag är bekanta med, bl. a. i Stockholms förortskommuner som ju styrs av de borgerliga — frågan om skatte- eller avgiftsfinansiering.

Vi har under hösten fått uppleva de borgerligas förtjusning att välja avgiftsfinansiering i dessa kommuner i stället för att höja kommunalskatten. Då är det värdefullt att få höra av partiledare Bohman att det är någonting mycket avskryvärt att tänka sig att fortsätta denna politik. Jag vill bara hänvisa till vad som skett i en hel del kommuner i grannskapet under senare tid.

Sedan tar de moderata upp resonemanget om dispensansökningarna. Jag har mig bekant att ärendena nu avbetas snabbare och att det kan väntas en betydligt bättre arbetsbalans på detta område än tidigare.

Folkparti- och centermotionen, som

är skriven av herrar Stefanson och Tistad, är faktiskt så klen underbyggd att den inte ens tjänade som underlag för reservation, utan man har krystat fram ett särskilt yttrande som är nästan lika konturlöst som de moderatas reservation. Här varnar centern och folkpartiet för produktionsinskränkningar och sysselsättningsproblem. Betyder det att folkparti- och centermotionärerna menar att statsmakterna har bromsat för hårt, medan de moderata efterlyst hårdare tag? Det skulle vara intressant att få veta hur man ser på den saken.

Vidare säger man i denna motion någonting om att "staten sålunda bör stå fast vid uppgörelsen beträffande prissättning på jordbruksprodukter som träffats med jordbrukets organisationer, även om detta i inflationstider kan leda till prishöjningar". Är det någon som har tänkt någonting annat? Eller vad är det för informationer motionärerna har skaffat sig? Här är det ju fråga om rena truismen, rent ut sagt. Har man träffat en uppgörelse har det ju inte varit fråga om att riva upp den.

Vidare är det fråga om motivet för priskontrollen. Jag vill passa på att citera vad den avgående SPK-chefen sade i gårdagens tidningar. I en avskedsintervju sade han att det fanns fullgoda skäl för att ta till prisstoppet — han har ju många års erfarenhet på detta område. Enligt tidningarna sade han följande: "Marginalerna steg — som de alltid gör — hela vägen genom leden från producent till konsument, effekterna lagrades på varann och vissa varugrupper ökade 5—6 procent på några månader.

Oron blev stor bland konsumenterna. En avtalsrörelse förestod med risk för en ond cirkel av kompensationskrav, höjda kostnader, ytterligare kompensation etc."

I detta läge menade den avgående SPK-chefen att prisstoppet var motiverat — och han bör, som jag sade, om någon vara sakkunnig på detta område. I detta sammanhang bör också erinras

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

om att det borgerligt styrda Norge i dagarna klippt till med ett prisstopp.

I samma tidning som den i vilken SPK-chefen gör sitt uttalande får vi från Norge meddelande om att ett prisstopp skall genomföras med retroaktiv verkan från den 20 november. I artikeln sägs: "Beslutet kom inte överraskande, och från flera håll kommer det att riktas kritik mot regeringen för att den dröjt för länge med sitt beslut, varigenom effekten av prisstoppet blir reducerad." När regeringen trots detta på tisdagen beslöt om prisstopp, var detta ett uttryck för att prispresen i Norge under den senaste tiden varit ovanligt stark.

I artikeln kom man sedan till följande slutsats: "I en kommentar till regeringsbeslutet säger venstres ordförande Helge Seip att det var nödvändigt för regeringen att göra något extra." Han slutar med att säga, att han är en representant för venstre: "Den beska medicin som vi nu alla får vara med om att svälja kommer att göra gott när den får verka."

Jag vill bara anföra dessa fakta när man diskuterar om det var en riktig åtgärd att klippa till med prisstoppet och när man nu har diskuterat frågan om prisstoppets utformning.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Förlåt att jag hoppar upp i detta ärende, men jag är intresserad av prisregleringsfrågorna och skulle därför vilja säga några ord. Jag gör detta så mycket hellre som jag hoppas att jag därmed kan glädja herr Palm som efterlyste litet mer kött på benen på moderata samlingspartiets ståndpunkt i detta ärende.

Innan jag kommer in på mitt egentliga ärende som gäller importpriserna vill jag gärna säga att jag för min del inte haft något att invända mot att regeringen i augusti satte prisregleringsla-

gen i kraft och införde prisstoppet. Jag håller alltså med herr Palm om att prisstoppet, när det infördes, var motiverat. Motsvarande åtgärder har ju vidtagits i Danmark, jag tror det var den 22 september, och nyligen i Norge — som herr Palm sade. Men prisstoppet är en medicin med besvärande biverkningar. Med hänsyn till de betydande risker som föreligger för en motsvarande stegring i löneläget kan det — om prisläget ligger fast — förvisso bli en allvarlig snedvridning i samhällsekonomin som kan komma att få menliga konsekvenser inte minst för näringslivet. Det finns ett prisstopp, men det finns inte något lönestopp. Därmed har jag inte rekommenderat något lönestopp — det är en sak som jag inte närmare skall beröra här. Men det kan också ifrågasättas om det är principiellt riktigt att medan löntagaren får mer eller mindre fritt fram för lönehöjningar, får egna företagare inte rätt att kompensera sig för höjda kostnader och än mindre tillåtelse att höja sin levnadsstandard på samma sätt som löntagaren. Det kan ju vara fråga om småföretagare med inkomster som ligger under den allmänna lönenivån, såsom småhandlare, servicehantverkare, taxiägare och lastbilsägare. Hur är det med likställigheten och jämlikheten olika folkgrupper emellan?

Jag är vidare av den meningen att det nuvarande prisstoppssystemet med individuella dispenser skapar stora problem för företagen. Det hade varit bättre om näringslivet fått vissa generella regler att tillämpa.

Men mitt egentliga ärende med detta debattinlägg gäller den i bankoutskottets utlåtande intagna redogörelsen för Kungl. Maj:ts på framställning av pris- och kartellnämnden den 27 november meddelade riktlinjer för tillämpningen tills vidare av det allmänna prisstoppet, såvitt avser importvarorna eller, som det heter, försäljningen av förnödenheter som införts från utlandet och av förnödenheter som framställts inom landet

Ang. tillämpningen av prisregleringen, m. m.

och i vilkas framställning använts importvara. Enligt dessa riktlinjer får överskridande av prisstoppet per den 7 oktober uteslutande göras för mycket begränsade varukategorier, dvs. importvaror som utgöres av bränsle och drivmedel av utomordentligt stor betydelse för folkhushållningen samt råvara, vars pris är internationellt bestämt. Dessa får säljas till det högre pris räknat i kronor och ören som svarar mot den efter prisstoppet inträffade importprishöjningen. Vidare får priset för förnödenheter som framställts inom landet och i vilkas framställning använts importvara höjas på samma sätt.

Detta är nog så bra. De lättnader som regeringen på det sättet har medgivit för vissa importvaror löser emellertid inte det problem som har uppstått på denna betydelsefulla sektor. I motsats till andra länder, exempelvis Danmark, har vår regering nämligen vägrat generell dispens för prishöjningar på importvaror som legat utanför svensk kontroll. Rätten till prisstoppkompensation har begränsats till kategorierna bränsle, drivmedel och internationellt prisnoterade råvaror. En del modevaror lär visst också under vissa omständigheter vara undantagna. Endast i fall av brist på sysselsättning inom ett företag må ett medgivande till prishöjning i övrigt givas, heter det. Bankoutskottets uttalande att för importvarornas del det i motionerna berörda förhållandet reglerats — som det faktiskt sägs på s. 5 i utlåtandet — är en sanning med stor modifikation. Importen omfattar en mångfald varor.

Regeringens ställningstagande kan enligt min mening bli till skada för vår handel med utlandet. De stora grupperna importvaror, exempelvis maskiner, kemikalier och vissa textilier, har ställts utanför dispensrätten. Det innebär att vi i vårt land för importvarornas del avskärmar oss från den internationella prisutvecklingen. Detta innebär i sin tur att importörerna förhindras göra sina inköp vid lämpligaste tidpunkt. Särskilt

är detta betänkligt i en stigande utlandsmarknad. Det kan finnas risk för att varorna mer eller mindre försvinner från den svenska marknaden. Prisstoppet får inte leda till stopp för normal handel. De utländska dotterföretagen kommer i varje fall inte att prioritera den svenska marknaden. Snarare kan motsatsen bli fallet. Man importerar ju ogärna varor som man kanske blir tvingad att sälja med förlust. Prisstoppet kan också ändra varusortimentet i olika branscher och innebära att sämre varukvaliteter införes. Att det lilla Sverige inte kan diktera prisutvecklingen på världsmarknaden vill jag särskilt understryka.

Som jag ser det, måste prisstoppet, om det skall kunna upprätthållas — och jag är rädd för att det kommer att finnas kvar i någon form efter den 1 april 1971 — i någon mån bli flexibelt och tillåta en successiv anpassning till den marknadsmässiga prisbildningen. Om jag inte tar fel, gick pris- och kartellnämndens framställning till regeringen, som ledde till de senast utfärdade riktlinjerna, ut på ett längre gående medgivande än det regeringen lämnat. Men därom saknar bankoutskottets utlåtande varje upplysning.

Jag vill i sammanhanget gärna citera ett uttalande från Sveriges grossistförbund med anledning av regeringsbeslutet: "I utlandet måste det väcka stor förvåning att Sverige, till skillnad mot andra länder, där prisstopp införts, inte — frånsatt några få basvaror — avser att medge dispens för importprishöjningar. Det är otvivelaktigt risk för att beslutet kan komma att uppfattas som en form av importreglering. Ett land som Sverige borde inte dra på sig den anmärkningen." Jag tycker nog att regeringen handlat mindre välbetänt när det gäller importvarorna.

Mitt inlägg får inte tolkas som kritik mot pris- och kartellnämnden. Såvitt jag kan bedöma, har nämnden gjort vad den kunnat för att prisstoppet skall fungera någorlunda smidigt. Det är en tungrodd administration som erfordras, och

Ang. förslag till förmånsrättslag

den är inte färdiguppbyggd ännu. Det är också svårt att överblicka varuflödet.

Generaldirektör Helmer Olsson framhöll i ett föredrag i november att prisstoppet måste hanteras så, att det inte under prisstoppstiden magasineras för mycket av uppdämda prishöjningsbehov till dess prisstoppet upphävs, ty då blir den sista villan värre än den första. Jag vill sluta med att instämma i detta yttrande av generaldirektör Olsson.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, som för en stund ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr förste vice talmanen i enlighet med de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 75 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 17.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten C.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial nr 78, angående återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän.

Kammaren medgav, att framställningen återkallades.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m. m. jämte motion i ämnet; samt

nr 79, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förslag till förmånsrättslag

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., såvitt propositionen

nen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 juni 1970 dagtecknad proposition, nr 142, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förmånsrättslag,
- 2) lag om ändring i jordabalken,
- 3) lag om retentionsrätt för fordran hos hotellgäst,
- 4) lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
- 5) lag om ändring i förordningen (1877: 31 s. 51) om nya utsökningslagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall,
- 6) lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1),
- 7) lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297),
- 8) lag om ändring i lagen (1901: 26 s. 1) om inteckning i fartyg,
- 9) lag om ändring i lagen (1955: 227) om inskrivning av rätt till luftfartyg,
- 10) lag om ändring i lagen (1966: 454) om företagsinteckning.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott och hade, såvitt avsåge förslaget till lag om ändring i jordabalken och förslaget till lag om retentionsrätt för fordran hos hotellgäst, behandlats av tredje lagutskottet och i övrigt av första lagutskottet.

I propositionen hade framlagts förslag till ny lagstiftning om ordningen för betalning av fordringar vid utmätning och konkurs. De nya bestämmelserna vore i första hand upptagna i en förmånsrättslag som skulle ersätta 17 kap. handelsbalken.

Förslaget till förmånsrättslag utginge från att alla borgenärer i princip skulle behandlas lika. Fordringar finge därför förmånsrätt till betalning endast om verkligt starka skäl funnes härför.

Ang. förslag till förmånsrättslag

I lagförslaget hade skilts mellan särskilda och allmänna förmånsrätter. Särskilda förmånsrätter belastade endast bestämd egendom och gällde vid både utmätning och konkurs. Allmänna förmånsrätter däremot avsåge i princip all gäldenärens egendom men gällde endast vid konkurs. Liksom för närvarande skulle det vid sidan av panträtt och retentionsrätt i huvudsak finnas endast två slags fordringar som vore förenade med särskild förmånsrätt, nämligen fordran på grund av företagsinteckning och utmätningensfordran. I fråga om allmänna förmånsrätter i övrigt företoges en utmönstring av vissa nu befintliga. Av de allmänna förmånsrätter som skulle få bestå borde nämnas den som tillkomme fordran på skatt eller allmän avgift. Som en följd av förslaget komme gruppen av oprioriterade fordringar att bli något större än för närvarande.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förmånsrättslag var 13 § så lydande: "Allmän förmånsrätt följer därefter med fordran på skatt och allmän avgift i fall och med de begränsningar som särskilt föreskrives."

I samband med propositionen hade första lagutskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1275, av herr *Annerås m. fl.*, och II: 1486, av herr *Hovhammar m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1276, av herr *Lindblad m. fl.*, och II: 1488, av herr *Westberg i Ljusdal m. fl.*,

dels ock motionen II: 1487, av herr *Magnusson i Borås* och herr *Krönmark*.

I motionerna I: 1275 och II: 1486 hade yrkats, att riksdagen med ändring av propositionen nr 142 skulle besluta, att fordran på skatt eller allmän avgift jämställdes med de oprioriterade fordringarna.

I motionerna I: 1276 och II: 1488 hade anhållits, att riksdagen måtte uttala,

Ang. förslag till förmånsrättslag

att förmånsrätt vid konkurs borde gälla även revisor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionen II:1487 antaga 11 § tredje stycket i det genom propositionen nr 142 framlagda förslaget till förmånsrättslag;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I:1275 och II:1486 antaga 13 § i det under A angivna förslaget;

C. att riksdagen måtte antaga nämnda förslag i övrigt;

D. att motionerna I:1276 och II:1488 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

E. att riksdagen måtte antaga övriga genom propositionen nr 142 framlagda, av utskottet behandlade lagförslag.

Reservationer hade anförts, vid B i utskottets hemställan,

1. av herr *Alexanderson* (fp), som ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1275 och II:1486 dels antaga 13 § i det under A angivna förslaget, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att före lagens ikraftträdande förslag måtte framläggas om ändring av paragrafen i enlighet med vad reservanten anförts; samt

2. av herrar *Schött* och *Oskarson* (båda m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:1275 och II:1486 dels antaga 13 § i det under A angivna förslaget, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att före lagens ikraftträdande förslag måtte framläggas om upphävande av paragrafen och därav föranledda följdändringar.

Herr **SCHÖTT** (m):

Herr talman! Vid första lagutskottets utlåtande nr 80 är fogad en reservation av herr Oskarson och mig. Reservationen behandlar frågan om fordran på skatt eller allmän avgift bör vara förenad med förmånsrätt.

För närvarande gäller att ett stort antal skatter och allmänna avgifter har privilegierats. Med undantag av skogsårdsavgift har dessa fordringar förmånsrätt enligt 17 kap. 12 § handelsbalken, dvs. förmånsrätt närmast före oprioriterade fordringar.

I propositionen föreslås nu att förmånsrätten för skatter och allmänna avgifter behålles, och utskottsmajoriteten biträder detta förslag. I motionerna I:1275 och II:1486 yrkas däremot att förmånsrätten upphäves, och vi reservanter stöder detta krav. Vi vill därvid främst erinra om den principiella utgångspunkten för den här aktuella lagstiftningen, enligt vilken alla fordringar skall behandlas lika. Därför borde skatteprivilegiet bibehållas endast om verkligt starka skäl talade härför.

Det bör erinras om att lagberedningen från denna utgångspunkt efter ingående överväganden funnit att sådana skäl inte är för handen. Sammanfattningsvis har beredningen åberopat att förmånsrätten numera är av underordnad betydelse för det allmänna, att privilegiet ur de oprioriterade borgenärernas synpunkt innebär en diskriminering som ej är sakligt grundad och att något hinder mot dess avskaffande ej kan anses föreligga med hänsyn till borgenären.

Det är enligt reservanternas uppfattning betydelsefullt att de nordiska kommittéer som arbetar på reformering av konkurslagstiftningen kommit till samma uppfattning. I Danmark har således på den danska kommitténs förslag skatteprivilegiet redan slopats, medan Norge genom provisorisk lagstiftning tagit ett stort steg i samma riktning. Finland väntas gå samma väg.

Härtill kommer att flertalet remissinstanser tillstyrkt lagberedningens för-

slag om upphävande av förmånsrätten för skatter. Departementschefen har däremot anfört en del skäl — huvudsakligen av ekonomisk, indrivningsteknisk och skattemoralisk natur — för privilegiets bibehållande. Enligt vår uppfattning har emellertid dessa skäl inte den tyngden att de motiverar ett avsteg från den principiella utgångspunkten för ifrågavarande lagstiftning, nämligen att alla fordringar skall behandlas lika.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till den med nr 2 betecknade reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Vid utskottsutlåtandet är fogad en reservation även från min sida, och den avser samma fråga som den herr Schött nyss talade om, dvs. förmånsrätten för skattefordringar.

I princip är vi ense om att skälen för att bibehålla den särskilda förmånsställning för kronans skatteanspråk, som nu gäller, inte är tillräckligt starka för att ta över den även enligt propositionen grundläggande tanken, att fordringar av olika slag i princip bör behandlas lika och förmånsrätter i möjligaste mån begränsas. När man åberopar att förmånsrätten underlättar skatteindrivningen så att konkursansökningar i många fall undviks, är det argument som lika väl kan åberopas beträffande fordringar av vad slag som helst. Sådana argument är ju bara ett slags önsketänkande från fordringsägaren och hans indrivningsorgan. Och om fordringsägaren som i detta fall är staten har han ju formella möjligheter att lagstiftningsvägen förverkliga sina önsningar. I våra grannländer har emellertid det synsätt, som lagberedningen framfört och som ligger till grund för reservationerna, nu börjat slå igenom, nämligen att staten ej bör tillerkänna sig något försteg framför övriga fordringsägare vid konkurs. Staten har dock i andra avseenden vissa fördelar, näm-

Ang. förslag till förmånsrättslag
ligen i form av rätt till omedelbar utmätning och införsel i lön.

Att jag trots dessa principiella synpunkter, som överensstämmer med herr Schötts, inte kunnat ansluta mig helt till hans reservation, beror på att jag inte kan komma ifrån att man bör göra en viss skillnad mellan skattefordringar av olika slag. Jag anser sålunda att sådana medel, som en arbetsgivare enligt reglerna för källskatteuppbörden innehållit av de anställdas avlöning, i detta avseende intar en särställning. Det är medel som, om källskattesystemet inte gällt, skulle ha utbetalats till arbetstagarerna, och som nu — om reglerna följs — av praktiska skäl står inne en kortare tid hos arbetsgivaren. De är därför jämförliga med anförtrödda medel, och det skulle kunna ifrågasättas, om de inte rätteligen borde hållas avskilda för kronans räkning. Man kan också se dessa medel som en del av arbetslönerna, vilken på grund av bestämmelserna i uppbördsförordningen överföres direkt till staten för gäldande av skatt, sålunda ett slag av till staten författingsenligt överlätna lönefordringar.

På grund härav anser jag att en särbehandling av fordringar på innehållna källskattemedel är motiverad. Hur lång tid efter förfallotiden en sådan förmånsrätt skall gälla, kan diskuteras, och det förutsättes även i propositionen att den närmare regleringen av förmånsrätten för skatten skall ske i ett senare skede. Någon ändring av den föreslagna lagtexten synes därför inte nu vara nödvändig, och texten torde för övrigt av andra skäl komma att bli föremål för översyn före ikraftträdandet. Riksdagen bör emellertid nu klart säga ifrån att förmånsrätt för skatter inte bör gälla i vidare mån än beträffande källskattemedlen.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 1.

I detta sammanhang vill jag emellertid även säga några ord om en annan fråga. Det gäller förmånsrättsordning-

Ang. förslag till förmånsrättslag

en, nämligen förhållandet mellan förmånsrätt för lönefordringar och panträtt i fast egendom (inteckning). I detta avseende är läget nu det, att lönefordringarna enligt 17 kap. 4 § handelsbalken är förenade med en mycket stark förmånsrätt. Detta får ses som ett uttryck för den stora betydelsen ur social synpunkt av att lön för utfört arbete säkerställs.

Förmånsrätten för lön realiserar i första hand ur den lösa egendomen, men om denna inte förslår, kan även fast egendom tas i anspråk och då med förtur framför intecknad gäld. Härom är väl inte så mycket att säga när det gäller fast egendom som har samband med arbetsanställningen, framför allt inte då det utförda arbetet gäller uppförande eller förbättring av fastigheten. Men när även fastigheter som inte har något som helst samband med arbetsanställningen kan tas i anspråk, t. ex. arbetsgivarens bostad, måste detta betraktas som ett resultat som inte är väl förenligt med grunderna för vår fastighetskredit. Bland annat kan även fordringar som uppkommit under en tidigare ägares tid bli nödlidande. Om sådana fall blir ofta förekommande, kan de påverka villkoren för fastighetskrediten. I den mån de drabbar banker och andra penninginstitut kan de utjämnas, men ofta nog är det enskilda personer som har fordringar med högre liggande inteckningar, och då kommer förluster av detta slag att te sig särskilt stötande.

De här nämnda svagheter i gällande ordning är sedan gammalt erkända, och många förslag har framförts till en bättre ordning, samtidigt som det ju varit angeläget att skydda löntagarnas intressen. Bland annat framlades ett förslag av lagberedningen i samband med det aktuella lagstiftningsärendet.

Då den proposition som nu behandlas framlades i juni i år, anförde departementschefen att det sedan lång tid tillbaka ansetts angeläget att stärka fastighetskrediten i detta avseende och att lagberedningens förslag fick ses som ett

försök att inom förmånsrättsordningens ram lösa problemet. Emellertid hade departementschefen kommit till den uppfattningen att hjälpmedel utanför förmånsrättsordningen måste anlitas för att få en tillfredsställande lösning. I detta avseende nämnde departementschefen det inom inrikesdepartementet pågående arbetet på en lönegaranti vid konkurs. Detta arbete har ju resulterat i en lagstiftning som kammaren för några minuter sedan antagit. Härmed är de sociala synpunkterna beträffande lönefordringarna tillgodosedda. Samma lönefordringar som åtnjuter förmånsrätt har också rätt till lönegaranti. Men departementschefen har inte, i varje fall inte hittills, dragit konsekvenserna att i samband därmed framlägga förslag till säkerställande av fastighetskrediten. Medel som utbetalats för att garantera lönen vid konkurs kan regressvägen uttas ur fast egendom, och det finns till och med anledning att befara att lönegarantin kommer att leda till ökning av de lönefordringar som görs gällande i konkurs.

Utskottet har såväl i det nu behandlade utlåtandet nr 80 som i utlåtande nr 79 om lönegarantin gjort ett kortfattat påpekande om att den aktuella lagstiftningen inte innefattar något slutligt ställningstagande till denna fråga.

Med vad jag anfört har jag velat fästa ytterligare uppmärksamhet vid denna ur både principiell och praktisk synpunkt betydelsefulla fråga. Jag hoppas att justitiedepartementet kommer att uppmärksamma frågan vid pågående och förestående lagstiftningsarbete inom detta område. Jag har, herr talman, i denna del intet yrkande.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Jag har medverkat i en motion nr 1275 i denna kammare. Där hemställes "att riksdagen med ändring av proposition nr 142 måtte besluta att fordran på skatt eller allmän avgift jämställs med de oprioriterade ford-

ringarna, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsändringar”.

Jag skall inte närmare gå in på motionen — det har både herr Schött och herr Alexanderson gjort — utan bara i korthet motivera den. I anknäytning till vad som framgår av reservationen vill jag till en början erinra om den principiella utgångspunkten för ifrågasvarande lagstiftning, nämligen att alla fordringar skall behandlas lika. I enlighet härmed hör skatteprivilegiet bibehållas endast om verkligt starka skäl föreligger. Lagberedningen har ju från denna utgångspunkt efter ingående överväganden funnit att sådana skäl inte är för handen. Den har, som framgår av reservationen, sammanfattningsvis bl. a. åberopat att förmånsrätten numera är av underordnad betydelse för det allmänna, att privilegiet från de oprioriterade borgenärernas synpunkt innebär en diskriminering som ej är sakligt grundad samt att något hinder mot dess avskaffande inte anses föreligga.

Man har kommit fram till ungefär likartade synpunkter i de nordiska kommittéer som arbetar för en reformering inom detta område.

Enligt min mening har de av departementschefen åberopade skälen väsentligen ekonomisk indrivningsteknisk och skattemoralisk bakgrund. De har inte den tyngden att de motiverar ett bibehållande av skatteprivilegiet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2 vid utskottets utlåtande.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Utskottet konstaterar att det föreliggande förslaget till ny förmånsrättsordning vid utmätning och konkurs innebär en välbehövlig omarbetning och även förenkling av nu gällande ganska invecklade och svåröverskådliga regler. Jag har ingen anledning att här närmare gå in på lagförsla-

Ang. förslag till förmånsrättslag

get i dess helhet, utan jag vill bara säga några ord i anslutning till de reservationer som är fogade till utlåtandet och de anföranden som hållits.

För närvarande gäller att skatter och allmänna avgifter har förmånsrätt enligt 17 kap. 12 § handelsbalken, dvs. närmast före oprioriterade fordringar. Det förekommer dock vissa begränsningar som anges i utlåtandet. I propositionen föreslås att förmånsrätten kvarstår.

I reservation 2, som herr Schött närmast talade för, yrkas att 13 § i den föreslagna lagen i första hand antas men att därefter lagtexten omarbetas samt förslag om upphävande av paragrafen och därmed även förmånsrätten framläggs före lagens ikraftträdande den 1 januari 1972.

Reservation 1, som första lagutskottets ordförande svarar för, har gått en medelväg. Där yrkas att de skatter som inryms under beteckningen källskattemedel får ha förmånsrätt men att övriga skatter och allmänna avgifter blir oprioriterade fordringar. Framför allt mervärdeskatt och vissa andra avgifter skulle alltså inte få förmånsrätt.

Enligt vad som anges i propositionen är ett avskaffande av den nämnda förmånsrätten inte alldeles utan ekonomisk betydelse för statsverket. År 1967 uppgick utdelningen på skattefordringar med förmånsrätt i konkurser till 5,4 miljoner kronor. Det bevakade beloppet var 19,2 miljoner kronor. Även om dessa siffror inte tyder på att förmånsrätten är av någon överväldigande betydelse för statsverket, torde som flera remissinstanser anført blotta förekomsten av skatteprivilegiet innebära att betydande belopp flyter in utan vare sig utmätning- eller konkursåtgärder.

Kronofogdeföreningen säger t. ex. att blotta tillvaron av skatteprivilegiet torde medföra, att åtskilliga medborgare anser att i varje fall skatter och skatteskulder skall betalas på förfallodagen. Föreningen erinrar även om att de för indrivning inlämnade beloppen ökar

Ang. förslag till förmånsrättslag

kraftigt år från år, likaså de utgående balanserna. Den utgående balansen vid 1968 års slut var över en miljard kronor. Man menar att indrivningsmyndigheternas arbetsuppgifter i hög grad skulle försvåras om förmånsrätten för skatter togs bort.

I utskottsutlåtandet framhålls även att ett avskaffande av skatternas förmånsrätt kan befaras medföra ett stigande antal konkurser. Utan förmånsrätt för skattekrav skulle nämligen utmätningmännen tvingas att i ökad omfattning verkställa utmätning på statens fordringar, vilket i sin tur skulle föranleda andra borgenärer att begära gäldenären i konkurs.

Herr Alexanderson berörde något frågan om fastighetsinteckningarna. I det fallet kan det väl vara av värde att klart understryka att dessa inte hamnar i ett sämre läge än för närvarande i och med de föreslagna bestämmelserna. Herr Alexanderson nämnde att man kunde befara att lönefordringarna skulle komma att öka vid konkurser när vi får statlig lönegaranti. Men det är ännu så länge bara en hypotes; vi vet inte hur systemet kommer att verka.

Herr Schött tog upp frågan om den nordiska rättslikheten. Det finns skäl att påpeka vad som också framgår av propositionen, att rättslikhet på förmånsrättslagstiftningens område finns det ganska små möjligheter att få fram. Beträffande skatterna skulle den möjligheten kunna finnas men inte på många andra avsnitt. Även det får man föra in i bilden när man gör jämförelser med övriga Norden i detta sammanhang.

Jag kan till sist erinra om att herr Sjöholm, som har vissa praktiska erfarenheter beträffande indrivning av skatter, för sin del bestämt har avrått från att ta bort skatteprivilegiet.

Med den motiveringen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! När det talas om att ett avskaffande av skatteprivilegier betyder så mycket ur ekonomisk synpunkt för staten, kan det vara av intresse att ta del av några uppgifter i proposition nr 142. På s. 63 omtalas att det har gjorts en utredning omfattande åren 1965—1967. Av uppgifterna framgår att utdelningen på skattefordringar med förmånsrätt i konkurser som avslutats nämnda tre år uppgick till respektive 4,7 miljoner, 4,3 miljoner och 5,4 miljoner kronor. Till jämförelse kan nämnas att de influtna skatterna år 1965 var nära 35 miljarder kronor och år 1966 drygt 39 miljarder kronor. Lagberedningen skriver att "det material som föreligger visar att vad staten på grund av förmånsrätten får lyfta i konkurser är av helt underordnad betydelse".

I några yttranden har uttalats, att avskaffandet av skatteprivilegiet kunde antas föranleda hårdare indrivning. Riksrevisionsverket och uppborädsutredningen har emellertid instämt i lagberedningens uppfattning att indrivningstakten bestäms av andra faktorer. I ett annat remissyttrande har uttalats att skatteprivilegiets avskaffande skulle vålla ökat arbete i ett antal konkurser där de oprioriterade borgenärerna för närvarande inte får någon utdelning men framdeles skulle få någon ringa procent. Jag måste helt hålla med lagberedningen när den skriver, "att av sådan anledning ge staten företräde är emellertid enligt beredningens mening alltför krasst".

Låt mig även citera Advokatsamfundet, som tillstyrker beredningens förslag: "I sammanhanget uttalas bl. a. att om förmånsrättens bortfall skulle medföra en hårdare indrivning av skatter och avgifter, detta inte är något skäl för att hesitera inför åtgärden. Det kan nämligen inte, generellt sett, sägas att det varit någon fördel att indrivningen släpat efter och 'skattekrediter' lämnats i förlitande på förmånsrätten. Just härigenom vilseleds lätt leverantörer

och kreditgivare, och insolventa gäldenärer får möjlighet att driva sin verksamhet vidare trots att de bort inställa betalningarna för länge sedan.”

Av remissinstanserna vill jag också återopla länsstyrelser, som anser att man bör ta bort detta privilegium. Speciellt intressant är vad som anföres av länsstyrelsen i Malmöhus län, där en nyss återopad kronofogde lär vara bosatt. Denna länsstyrelse framhåller t. o. m. att arbetet med skatteindrivningen bör vinna på ett avskaffande. Skulle indrivningsmyndigheterna, om förmånsrätten upphävs, tillgripa hårdare åtgärder än hittills, ligger detta enligt länsstyrelsen i linje med de direktiv som utfärdats från centralt håll. Följden därav skulle säkerligen bli, att skattegäldenären med större intresse ägnade sig åt inbetalning av sina skatteskulder. Det har, fortsätter länsstyrelsen, hittills inte utan skäl sagts, att det är den statliga kredit som uppkommer genom underlåtenhet att betala in anställdas skatter och varuskatt, som hållit många företag vid liv på konstlad väg under ibland flera år. Skulle sådana förhållanden kunna bringas att, om inte upphöra så i varje fall minska, ligger det i det allmännas intresse.

Även åtskiliga kronofogdemyndigheter har uttalat sig positivt till förslaget om avskaffandet av detta skatteprivilegium.

Vidare anser jag att det är en viktig synpunkt som lagberedningen för fram, när den understryker den principiella inställningen att alla fordringsägare skall behandlas lika och fortsättningsvis framhåller, att det allt överskuggande är att staten med sina fordringar mot alla landets skattskyldiga har den största tänkbara riskutjämningen redan genom fordringarnas överväldigande stora antal.

Herr talman! Utskottsmajoritetens talesman berörde det nordiska samarbetet. Han nämnde själv att på detta område fanns det möjlighet att åstadkomma en likformighet i lagstiftningen. Jag

Ang. förslag till förmånsrättslag

har den uppfattningen att vi bör ta vara på den möjligheten. Än en gång ber jag att få yrka bifall till reservation 2.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Herr Svedberg återopade beträffande förmånsrätten för skattefordringar just de skäl som jag vände mig emot i mitt första anförande, då jag påpekade att det är ganska naturligt att en fordringsägare själv önskar bästa möjliga förutsättningar för att indriva sina fordringar. Herr Svedberg återopar också vad herr Sjöholm yttrat i detta avseende i utskottet och att han inte reserverat sig. Det finner jag ganska naturligt — herr Sjöholm får på sätt och vis betraktas som part i den här frågan. Han har ju till tjänsteuppgift just att indriva skattefordringar. Det är också ganska naturligt att den som fått in ett visst system i sin verksamhet inte gärna går över till ett annat. Jag för min del tror emellertid att indrivningsorganen kommer att anpassa sig till det nya systemet, om man avskaffar den här förmånsrätten, och att de ändå skulle kunna indriva en hel del av de fordringar som nu drivs in på grund av förmånsrätten vid konkurs. Det är ju för övrigt också att märka att de pengar, som har gått till staten i dessa konkurser, inte går staten helt förbi även om förmånsrätten avskaffas, eftersom staten då får del i dem lika med andra borgenärer.

Även beträffande fastighetskrediten vill jag anför några ord. Herr Svedberg säger att den nya lagstiftningen inte medför någon försämring på detta område. Men det var inte det som i första hand påstods här. Skälen är framför allt att detta är en länge intensivt önskad reform, ett krav på möjlighet att ta bort ett missförhållande som länge har existerat. Det har då legat ett hinder i vägen. Nu är det hindret borta. Då är det rimligt att genomföra en sådan här reform.

Herr Svedberg trodde inte att det

Ang. förslag till förmånsrättslag

skulle bli någon ökning av lönefordringar i konkurserna. Det har framhållits av ett flertal remissmyndigheter att man nog måste räkna med det, och jag tror det finns många olika skäl till det. Bland annat tror jag att det kan förekomma många fall, där anställningsförhållandet är i viss mån konstruerat för att man skall komma i åtnjutande av ifrågavarande lönegaranti. Men framför allt är det väl så, att när ett företag börjar gå dåligt och få svårigheter med löneutbetalningarna, så kan det med denna lönegaranti i bakgrunden bli frestande för arbetsgivaren och de anställda i samförstånd att fortsätta längre än man eljest skulle ha gjort, och kanske med utbetalning av reducerade eller på annat sätt beskurna löner. Jag tror därför att det finns allt skäl att räkna med en försämring i detta avseende, och jag vidhåller att det är mycket angeläget att frågan bringas till en lösning.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det är sant som herr Schött nu ytterligare poängterade, att det beträffande just förmånsrätten för skatter kanske hade funnits möjligheter att få nordisk likformighet i lagstiftningen. Men denna förmånsrätt är bara en detalj i hela detta problemkomplex. I övrigt råder vissa olikheter. Fullständig nordisk likformighet hade sålunda inte varit möjlig att vinna i denna lagstiftning.

Sedan är det väl ändå så, att förmånsrätten inte bara har en direkt verkan och inbringar inte bara de 5,4 miljoner för ett år, som herr Schött berörde, utan den har även — som jag ville poängtera i mitt korta anförande — en indirekt verkan. I detta fall måste man väl ändå fästa vikt vid vad de som sysslar med dessa frågor anser. Exempelvis kronofogdeföreningen påtalar i sitt remissyttrande att de för indrivning restförda skatterna ökar år från år och att balansen för det senaste året som man har statistik för, nämligen 1968, var en

miljard kronor. Det är summor som går längre än vad man kan bedöma av det förut nämnda resultatet från 1967. Skulle förmånsrätten tas bort i detta avseende, finge man befara att de här summorna skulle växa högst väsentligt.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att vi inte kan nå fullständig likformighet i lagstiftningen på detta fält med övriga nordiska länder, men här är fråga om en, som man kan bedöma, mycket viktig detalj. Jag tycker då att det är angeläget att ta vara på detta tillfälle att åstadkomma likformighet.

Meningarna är — vilket framgår av den tidigare debatten — delade bland både länsstyrelser och kronofogdemyndigheter i denna fråga. Men jag vill ännu en gång understryka vad länsstyrelsen i Malmöhus län anfört, nämligen att följderna av att man avskaffar skatteprivilegiet säkerligen skulle bli att skattegäldenären med större intresse ägnar sig åt inbetalningen av sina skatteskulder.

Jag yrkar ännu en gång bifall till reservation 2.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det är klart att det är nödvändigt och bra med det nordiska lagstiftningssamarbetet. Men detta bör väl inriktas på lagar där det går att ernå fullständig överensstämmelse. Att enbart inrikta sig på detaljer, som skulle bli fallet när det gäller dessa bestämmelser om skatterna, kan ju inte ge så mycket.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr förste talmanen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att fram-

ställas först särskilt angående vardera punkten A och B samt därefter särskilt avseende utskottets hemställan i övrigt.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

I fråga om punkten B, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Alexanderson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o) av herr *Schött*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom och herr *Oskarson* vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Alexandersons* yrkande.

Herr *Schött* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första lagutskottets utlåtande nr 80 punkten B antager det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Ang. förslag till förmånsrättslag

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innehålles i den av herrar *Schött* och *Oskarson* vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 25;

Nej — 20.

Därjämte hade 68 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 27.

Ang. förslag till jordabalk

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. förslag till jordabalk

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk jämte motioner m. m.

Genom en den 20 mars 1970 daterad proposition, nr 20, som hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokoll över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till jordabalk.

I propositionen hade föreslagits, att jordabalken i 1734 års lag skulle ersättas med en ny jordabalk.

Den föreslagna balken var uppdelad i två avdelningar, varav den första innehöll bestämmelser om rättsförhållanden rörande fast egendom (1—18 kap.) och den andra regler för inskrivningsväsendet (19—23 kap.). Förslaget byggde i väsentliga delar på redan gällande rätt, sådan denna kommit till uttryck i ett flertal skilda lagar och i rättspraxis. Betydande nyskapelser föresloges dock på vissa områden och på andra hade väsentliga omdaningar skett av redan befintliga rättsinstitut.

I 4 kap. voro samlade de betydelsefulla bestämmelserna om köp, byte och gåva av fast egendom. Ändrade regler föresloges beträffande formkravet vid fastighetsköp. Köp skulle ske skriftligen och både säljare och köpare skulle underteckna köpehandlingen. Det uppställdes icke något krav på bevitning för att köpet skulle bli giltigt. Där emot finge bevitningen stor betydelse,

när köparen skulle söka lagfart. Hade säljarens underskrift icke bevitnats kunde lagfart icke meddelas genast. Vissa särskilt betydelsefulla köpevillkor, som uppräknas i lagtexten, måste intagas i köpehandlingen. Köp finge icke hållas svävande på grund av köpevillkor under längre tid än två år.

Panträtten i fast egendom, som behandlades i 6 kap., föresloges få en ny rättslig konstruktion. Avvikelserna från vad som gällde nu hänförde sig framför allt till inteckningshandlingens form och innehåll samt till sättet för upplåtelse av pantträtt. Inteckningshandlingen föresloges sålunda ersatt av inskrivningsmyndigheten utfärdat pantbrev, som icke utgjorde någon skuldförbindelse. Skuldförhållandet skulle regleras enbart i omslagsrevers. Pantträtten uppkomme genom att fastighetsägaren lämnade över pantbrevet till fordringshavaren som säkerhet för dennes fordran.

I 8—11 kap. upptoges regler om arrende. Endast bestämmelserna om jordbruksarrende, som återfunnes dels i det för arrende gemensamma 8 kap., dels i 9 kap., innebure sakliga nyheter. Lagstadgat direkt besittningsskydd skulle införas vid jordbruksarrende i likhet med vad som tidigare hade skett för bostadshyresgäster och bostadsarrendatorer. Besittningsskyddet föresloges i princip gälla hela arrendeområdet, alltså även de s. k. sidoarrendena. När det gällde andra jordbruksarrenden än gårdsarrenden skulle dock besittningsskyddet gälla endast om arrendeavtalet slutits för längre tid än ett år. Om besittningsskyddet brötes på grund av att marken skulle användas för annat ändamål än jordbruk, kunde arrendatorn under vissa förutsättningar få ersättning för att han måste lämna arrendestället. Betydelsefulla nyheter föresloges i fråga om arrendeställets skick, underhåll, byggnadsskyldighet, fristående förbättringar och avräkning. Tvist om rätt till förlängning av avtalet för jord-

bruksarrendator, villkoren för fortsatt arrende eller om ersättning för vägrad förlängning föresloges skola prövas av en arrendenämnd, som bestod av lagfaren ordförande och två andra ledamöter. Förfarandet föresloges bliva det samma som gällde för de nya statliga hyresnämnderna. Även kanslimässigt föresloges att arrendenämnderna samordnades med hyresnämnderna. Arrendenämndens beslut skulle i regel kunna klandras hos fastighetsdomstol. Vissa begränsningar föresloges i rätten att fullfölja talan mot domstolarnas avgöranden i sådana mål.

Den nya hyreslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1969, hade med vissa smärre ändringar föreslagits infogad som 12 kap. i jordabalken. Klander av hyresnämndernas beslut skulle dock i fortsättningen ske vid fastighetsdomstol.

I 18 kap. upptoges bestämmelser om godtrosvärv beträffande fastighet eller rättighet i fastighet. Under vissa förutsättningar skulle den som förvärvat en fastighet eller fått panträtt eller annan rättighet upplåten åt sig och därvid i god tro förlitat sig på överlåtarens respektive upplåtarens lagfart kunna göra ett godtrosvärv, dvs. förvärvarens rätt finge bestå trots att den som förfogat över fastigheten icke varit dess rätte ägare. Den vars rätt finge vika i nu angivna situationer skulle kunna få ersättning av allmänna medel för sin förlust. Bestämmelserna, som utgjorde en principiell nyhet för svensk rätt, syftade till att stärka tilltron till fastighetsbokens innehåll.

Reglerna om inskrivningsväsendet i 19—23 kap. hade moderniserats och systematiserats.

Kungl. Maj:ts förslag till jordabalk var i nedan angivna delar så lydande:

1 kap.

4 §

Har gräns ej blivit lagligen bestämd, gäller de rå och rör eller andra mär-

ken som av ålder ansetts utmärka gränsen.

Om gränsen tillkommit genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, har gränsen den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antagas ha varit åsyftad.

5 §

Om gräns i vattenområde ej kan bestämmas med ledning av 3 eller 4 §, har gränsen sådan sträckning att till varje fastighet föres den del av vattenområdet som är närmast fastighetens strand. För mindre holme eller skär föres dock ej någon del av vattenområdet till fastigheten. Har stranden förskjutits, är dess tidigare läge, om det kan fastställas, avgörande för gränsens sträckning.

Sträckning av gräns i vattenområde bestämmes efter normalt medelvattenstånd. I Vätern, Vättern och Hjälmaran samt i Storsjön i Jämtland fastställs dock sträckningen efter ett vattenstånd av

i Vätern 3,60 meter över nedre sluss-tröskeln vid Sjötorp,

i Vättern 2,97 meter över västra sluss-tröskeln vid Motala,

i Hjälmaran 2,77 meter över södra slussströskeln vid Notholmen och

i Storsjön 292,45 meter över nollplanet i det höjdsystem som ligger till grund för sjöns reglering.

6 §

Har fastighet blivit skild från angränsande vattenområde genom att stranden förskjutits, har fastighetens ägare rätt att nyttja område mellan fastigheten och vattnet under förutsättning att området är av ringa omfattning och att dess ägare icke lider skada eller olägenhet av betydelse. Fastighetens ägare har därvid samma rätt som enligt 1 kap. 3 § vattenlagen (1918:523) tillkommer strandägare.

Ang. förslag till jordabalk

6 kap.

3 §

När myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i fastighet, har borgenär rätt att för fordran, som är förenad med pant-rätt i fastigheten, med den företrädes-rätt inteckningen medför enligt lag få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta ej förslår, erhåller borgenären genom tillägg betalning ur medlen för ränta på kapitalbelopp inom pantbrevets belopp, för skadestånd på grund av förtida betalning samt för ersättning för indrivningskostnad och annan kostnad som föranledes av fordringsförhållandet. Tillägget får icke överstiga femton procent av fordringens inom pantbrevets belopp lig-gande kapitalbelopp jämte sex procent årlig ränta på detta belopp från den dag då fastigheten utmättes, konkursansökan gjordes eller de medel nedsattes som eljest skall fördelas.

Har flera pantbrev överlämnats som pant för fordran och har inteckningarna samma företrädesrätt eller gäller de omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första stycket om pantbrevets belopp avse pantbrevens sammanlagda belopp.

9 kap.

2 §

Avtal om jordbruksarrende skall träffas för viss tid eller för arrendatorns livstid. Avser upplåtelsen jord, varöver upplåtaren icke kan förfoga utöver sin egen besittningstid, får avtal träffas även för sådan tid. Är arrendetiden icke bestämd enligt vad som sagts nu, gäller avtalet för fem år.

Omfattar arrende för viss tid bostad för arrendatorn, skall arrendetiden utgöra minst fem år eller, om jordägaren är kommun, minst ett år. Har avtal träffats för kortare tid, gäller det för den nu angivna minsta tiden. Om arrende-nämnden godkänt avtalet i denna del,

gäller det dock för den överenskomna tiden.

Förbehåll om rätt för jordägaren att i annat fall än som anges i 7 kap. 5 och 30 §§, 8 kap. 6, 14 och 23 §§ samt 30, 32 och 33 §§ detta kapitel återtaga arrendestället eller del därav före arrendetidens utgång gäller endast om det godkänts av arrendenämnden.

10 §

Föreligger tvist om förlängning av arrendeavtalet eller om villkor för sådan förlängning, åligger det jordägaren att skriftligen meddela arrendatorn att denne, om han icke går med på att flytta, har att senast två månader efter det att han fått del av meddelandet hänskjuta tvisten till arrendenämnden. Meddelandet skall lämnas i den ordning som enligt 8 kap. 8 § gäller för uppsägning. Bestämmelsen i 8 kap. 8 § tredje stycket tredje punkten gäller dock ej.

Om jordägaren fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket, har arrendatorn att hänskjuta tvisten till arrendenämnden inom den i första stycket angivna tiden. Iakttages ej denna, förfaller rätten till förlängning av avtalet.

13 §

Bifalles ej arrendatorns talan om förlängning av arrendeavtalet, får i domen eller beslutet skäligt uppskov med avträdet medges, om jordägaren eller arrendatorn begär det.

Avgöres tvisten efter arrendetidens utgång eller medges uppskov med avträdet, skall arrendevillkoren för tiden från avtalets upphörande till avträdet fastställas enligt 9 §.

14 §

Kommer förlängning av arrendeavtal som omfattar bostad för arrendatorn ej till stånd på grund av att förhållande som avses i 8 § första stycket 5 eller 6 föreligger och skall marken efter avtalets upphörande användas för ända-

Ang. förslag till jordabalk

22 §

mål som kan antagas lämna väsentligt högre avkastning eller som kan tillgodoses genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, skall jordägaren till arrendatorn utge ett belopp som motsvarar den genomsnittliga arrendeavgiften för ett år under den senaste arrendeperioden. Uppgår arrendatorns förlust på grund av att arrendeförhållandet upphör till högre belopp, skall jordägaren i stället i skäligen omfattning ersätta förlusten, dock högst med belopp som motsvarar tre års arrendeavgifter, beräknade så som nyss angivits.

Första stycket gäller ej, om det av särskilda skäl är obilligt mot jordägaren att han åläggas ersättningskyldighet.

17 §

Omfattar arrende bostad för arrendatorn eller hans anställda, skall jordägaren vid tillträdet avlämna bostaden i det skick som föreskrives i hälsovårdsstadgan (1958:663).

Fråga huruvida bostad vid tillträdet är i sådant skick som anges i första stycket skall prövas vid syn enligt 24—28 §§. Finnes brist föreligga i detta hänseende, skall synemännen föreskriva vilka åtgärder som skall vidtagas för bristens avhjälpande samt fastställa beräknad kostnad för dessa. De skall även utsätta viss tid inom vilken åtgärderna skall vara vidtagna.

Underlåter jordägaren att inom utsatt tid vidtaga föreskriven åtgärd, får arrendatorn utföra åtgärden i jordägarens ställe. Sedan arbetet fullbordats, har arrendatorn rätt till ersättning av jordägaren med det vid synen fastställda beloppet. Vill arrendatorn hellre uppsäga avtalet, får han göra det, om icke bristen är av ringa betydelse. För den tid arrendestället är i bristfälligt skick har arrendatorn rätt till skäligen nedsättning av arrendeavgiften och ersättning för skada.

Förbehåll som strider mot första—tredje stycket gäller mot arrendatorn, om det godkänts av arrendenämnden.

Har jordägaren utfört arbete som avses i 18 § eller utgivit ersättning enligt andra stycket i nämnda paragraf eller enligt 21 § första stycket för arbete som arrendatorn utfört och har arrenderättens värde ökat genom arbetet, är arrendatorn skyldig att godtaga skäligen höjning av arrendeavgiften.

23 §

Avräkning mellan jordägaren och arrendatorn skall ske, när arrendestället avträdes. Avräkning skall även ske vid tidigare tidpunkt i den mån avtal där om träffats. I samband med förlängning av arrendeavtalet skall avräkning alltid ske, om mer än nio år förflutit från tillträdet eller från närmast föregående avräkning.

Om ej annat avtalats, skall avräkning grundas på syn vid avräkningsperiodens början och slut.

26 §

Vid synen skall i den mån det är påkallat med hänsyn till ändamålet med synen undersökas allt som hör till arrendestället, såsom byggnader, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och ledningar. Från synen får dock undantagas viss del av arrendestället, om jordägaren och arrendatorn kommer överens om i vad mån brist skall tagas i beräkning och anteckning om överenskommelsen göres av synemännen.

Kan överenskommelse ej träffas om ersättning enligt 21 § andra stycket, 30 § andra stycket eller 31 §, skall synemännen bestämma ersättningen.

Synemännen får anlita sakkunnig eller biträde.

Över allt som förekommer vid synen skall upprättas skriftlig handling, som undertecknas av synemännen. Om brist föreligger, skall anteckning göras om bristens beskaffenhet, de åtgärder som behövs för dess avhjälpande samt kostnaden för detta. Tydlig hänvisning skall lämnas om vad den har att iakttaga

Ang. förslag till jordabalk

som vill klandra synen. Synehandling-
en skall inom tre månader från synens
avslutande genom synemännens försorg
delges parterna i den ordning som en-
ligt 8 kap. 8 § gäller för uppsägning.
Bestämmelsen i 8 kap. 8 § tredje styck-
et tredje punkten gäller dock ej.

27 §

Parterna svarar solidariskt för syne-
kostnaden. Sinsemellan svarar de för
hälften var.

28 §

Om part ej godtager syn, som hållits
på sätt och inom tid som anges i 24 §,
får parten klandra synen genom att
väcka talan mot den andra parten inom
två månader från det synehandlingens
delgavs honom. Klandras icke synen,
gäller den som fullt bevis för arrende-
ställets skick den dag till vilken synen
hänför sig. Motbevisning mot synen är
i sådant fall ej tillåten.

Synemännen är skyldiga att i mål
om klander avge skriftligt yttrande, om
rätten begär det.

29 §

Arrendeavgiften skall bestämmas i
pengar. Har avtal träffats i strid med
vad som sagts nu, skall arrendeavgiften
utgå med belopp, som är skäligt med
hänsyn främst till parternas avsikter
och övriga förhållanden när avtalet
träffades. Om förbehåll att arrendatorn
skall utföra arbete finns bestämmelser
i 36—39 §§.

10 kap.**5 §**

Om jordägaren uppsagt arrendeavta-
let, har arrendatorn rätt till förläng-
ning av avtalet, utom när

1. arrenderätten är förverkad eller
avtalet kan uppsägas enligt 8 kap. 14 §
utan att likväl jordägaren uppsagt av-
talet att upphöra på någon av dessa
grunder,

2. arrendatorn i annat fall åsidosatt

sina förpliktelser i sådan mån att avta-
let skäligen icke bör förlängas,

3. byggnad på arrendestället uppförts
utan byggnadslov i fall då sådant er-
fordrats eller i strid med plan eller
därmed jämförligt beslut av myndighet
angående markens bebyggande eller an-
vändning,

4. i annat fall byggnad på arrende-
stället icke står i överensstämmelse
med gällande plan och jordägaren gör
sannolikt, att han skall använda mar-
ken i enlighet med planen,

5. jordägaren gör sannolikt, att mar-
ken skall användas för bebyggelse av
annat slag än det som avses med upp-
låtelsen eller för jordbruk, industri el-
ler annan ekonomisk verksamhet, samt
intresset för honom att kunna förfoga
över marken för sådant ändamål påtag-
ligt överväger arrendatorns intresse av
fortsatt arrende,

6. jordägaren i annat fall har befo-
gad anledning att upplösa arrendeför-
hållandet.

Om jordägarens intresse blir tillgodo-
sett genom att arrendatorn avträder en-
dast en del av arrendestället och avta-
let lämpligen kan förlängas såvitt avser
arrendestället i övrigt, har arrendatorn
utan hinder av första stycket rätt till
sådan förlängning.

20 kap.**2 §**

Lagfart skall sökas inom tre månader
efter det att den handling på vilken
förvärvet grundas (fångeshandlingen)
upprättades.

Tiden för sökande av lagfart räknas
dock

1. för förvärv som beror av villkor,
myndighets tillstånd eller annan sådan
omständighet, från det förvärvet full-
bordades,

2. för dödsbo, i fall som avses i 1 §
andra stycket, från det egendomen över-
läts eller, om bouppteckning då ej re-
gistrerats, från det registreringen sked-
de,

3. för den som är ensam delägare i dödsbo, från det bouppteckningen registrerades eller, om han först därefter blivit ensam delägare, från det registreringens skedde, dock, om boets förvaltning omhänderhas av boudredningsman eller testamentsexekutor eller om boet är avträtt till konkurs, ej i något fall tidigare än från det egendomen utgavs till delägaren,

4. för testamentstagare som tillagts egendom i legat, från det testamentet vann laga kraft och legatet utgavs eller, om bouppteckning då ej registrerats, från det registreringens skedde,

5. när talan väckts om återgång eller hävande av förvärv innan tiden för sökande av lagfart utgick, från det dom varigenom talan ogillades vann laga kraft.

22 kap.

11 §

Gemensam inteckning får på ansökan av fastigheternas ägare och efter medgivande av pantbrevets innehavare avlyftas från någon eller några av fastigheterna (relaxation). Besvärans fastighet, i vilken inteckningen skall kvarstå, av panträtt eller annan rättighet som är inskriven och äger rättigheten lika rätt som eller sämre rätt än inteckningen, fordras att innehavaren av sådan rättighet medger relaxationen. Svarar fastighet, från vilken inteckningen skall avlyftas, endast enligt 6 kap. 11 § andra stycket, får relaxation ske utan att den biträts eller medgivits av den fastighetens ägare eller av ägaren av eller rättighetshavare i stamfastigheten eller fastighet som före den ifrågavarande svarar för brist i stamfastigheten. Fordras ej fastighetsägares medverkan till relaxationen, får relaxation ske på ansökan av pantbrevets innehavare.

Svara fastigheterna för flera gemensamma inteckningar, får en av inteckningarna icke avlyftas från en fastighet utan att sådana åtgärder vidtogs med de övriga inteckningarna att fastigheten icke vidare svarar för dem gemen-

Ang. förslag till jordabalk samt med någon av de andra fastigheterna.

I fastighet, som bildats genom avstyckning av område vilket förvärvats av kommun för att ingå i gata eller annan allmän plats inom stadsplan eller byggnadsplan, får på begäran av kommunen relaxation ske utan hinder av bestämmelserna i första stycket om att för relaxation fordras medgivande av fastighetsägare och rättighetshavare, om sannolika skäl föreligger för att områdets värde uppgår till högst två procent av den odelade fastighetens värde och relaxationen är väsentligen utan betydelse för fastighetsägarnas och rättighetshavarnas rätt.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1255, av herr *Alexanderson m. fl.*, samt II: 1474, av herr *Wiklund* i Stockholm och fru *Anér*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen i den mån så vore möjligt vid utskottsbehandlingen måtte beakta de synpunkter som framförts i motionerna, att vederbörande utskott måtte utforma erforderlig lagtext där så kunde bli nödvändigt samt att riksdagen i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam översyn av 4 kap. i den nya jordabalken;

B. de likalydande motionerna I: 1256, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Eriksson, Olle*, samt II: 1470, av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen vid sin behandling av propositionen skulle besluta:

1. att 9 kap. 2 § i det stycke som rörde arrendetiden för kommunala arrenden skulle omarbetas och utformas i enlighet med arrendelagsutredningens förslag;

2. att 9 kap. 10 § skulle givas en sådan utformning, att det klart framginge, att avtalet måste ha sagts upp för att paragrafen skulle äga tillämpning;

Ang. förslag till jordabalk

3. att 9 kap. 22 § skulle utgå;

4. att 9 kap. 23 § skulle utformas på ett sådant sätt, att parterna föreskrevs att låta verkställa regelbundna avräkningar i enlighet med vad arrendelagsutredningen föreslagit;

5. att 9 kap. 26 § skulle givas följande lydelse:

"Vid synen skall undersökas allt som hör till arrendestället, såsom — — — biträde.

Överallt som — — — synemännen. Om brist föreligger, skall anteckning göras om bristens beskaffenhet, de åtgärder som behövs för dess avhjälpande samt kostnaden för detta. Kostnaden för botande av bristen skall bestämmas efter gängse pris på orten. Tydlig hänvisning — — — gäller dock ej";

6. att 9 kap. 27 § skulle givas följande lydelse:

"Parterna svarar solidariskt för synekostnaden. Sinsemellan svarar de för hälften var. Vid gemensam av- och tillträdessyn för olika arrendatorer, svarar dessa för varsin fjärdedel av kostnaden";

7. att 9 kap. 28 § skulle givas följande lydelse:

"Om part ej godtar syn, — — — ej tillåten.

Har ena parten i rätt tid klandrat synen, får även andra parten göra det, om det sker inom två veckor från den dag då den första partens klandertid utgick.

Synemännen — — — begär det";
samt

8. att 9 kap. 29 § skulle givas följande lydelse:

"Arrendeavgiften — — — i pengar.

Skall arrendeavgiften utgå enligt index, skall avtalet innehålla uppgift om ett efter förhållandena avpassat högsta belopp som ej får överskridas. Eljest skall arrendeavgiften vara till sin storlek bestämd.

Har avtalet träffats — — — bestämmelser i 36—39 §§";

C. de likalydande motionerna I: 1257, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Eriksson, Olle*, samt II: 1469, av herr *Grebäck*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av propositionen skulle besluta, att 6 kap. 3 § finge följande lydelse:

"När myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i fastighet, har borgenär, med den begränsning som följer av andra stycket, rätt att för fordran, som är förenad med panträtt i fastigheten, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag få betalning ur medlen intill pantbrevs belopp. I den mån detta ej förslår, erhåller borgenären genom tillägg betalning ur medlen för ränta på kapitalbelopp inom pantbrevets belopp, för skadestånd på grund av förtida betalning samt för ersättning för indrivningskostnad och annan kostnad som föranledes av fordringsförhållandet. Tillägget får icke överstiga tjugo procent av fordringens inom pantbrevets belopp liggande kapitalbelopp jämte årlig ränta på detta belopp enligt fordringsförhållandet gällande grunder, dock högst tio procent, från den dag då fastigheten utmättes, konkursansökan gjorts eller de medel nedsattes som eljest skall fördelas.

Har pantbrev pantsatts till mer än en borgenär, får ränta, skadestånd och kostnader enligt första stycket icke uttagas ur pantbrevets belopp av annan borgenär än den som enligt den inbördes panträttsordningen äger sämsta rätt.

Har flera pantbrev överlämnats som pant för fordran och har inteckningarna samma företrädesrätt eller gäller de omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första och andra stycket om pantbrevets belopp avse pantbrevens sammanlagda belopp";

D. de likalydande motionerna I: 1259, av herr *Svenungsson*, och II: 1468, av herr *Eliasson* i Moholm, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade för-

slaget till jordabalk med den ändringen, att 9 kap. 22 § utginge samt nedanstående paragrafer erhöle följande lydelse:

2 §

Avtal om — — — fem år.

Omfattar arrende för viss tid bostad för arrendatorn, skall arrendetiden utgöra minst fem år eller, om jordägaren är kommun och jorden till större delen ligger inom fastställd stadsplan eller byggnadsplan, minst ett år. Har avtal träffats för kortare tid, gäller det för den nu angivna minsta tiden. Om arrendenämnden godkänt avtalet i denna del, gäller det dock för den överenskomna tiden.

Förbehåll om — — — av arrendenämnden.

10 §

Har arrendeavtalet uppsagts till upphörande eller för ändrade villkor och tvist föreligger härom, åligger det jordägaren att skriftligen meddela arrendatorn att denne, om han icke går med på att flytta, har att senast två månader efter det att han fått del av meddelandet hänskjuta tvisten till arrendenämnden. Meddelandet skall lämnas i den ordning som enligt 8 kap. 8 § gäller för uppsägning. Bestämmelsen i 8 kap. 8 § tredje stycket tredje punkten gäller dock ej.

Om jordägaren — — — av avtalet.

26 §

Vid synen skall undersökas allt som hör till arrendestället, såsom byggnader, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och ledningar. Från synen får dock undantagas viss del av arrendestället, om jordägaren och arrendatorn kommer överens om i vad mån brist skall tagas i beräkning och anteckning om överenskommelse göres av synemännen.

Kan överenskommelse — — — bestämma ersättningen.

Synemännen får — — — eller biträde.

Över allt — — — dock ej.

Ang. förslag till jordabalk

27 §

Parterna svarar solidariskt för synekostnaden. *Sinsemellan skall jordägaren alltid svara för halva kostnaden och arrendatorn för återstoden. Vid gemensam av- och tillträdessyn för olika arrendatorer, svarar dessa för var sin fjärdedel av kostnaden.*

28 §

Om part — — — ej tillåten.

Har ena parten i rätt tid klandrat synen, får även den andra parten göra det, om det sker inom två veckor från den dag då den första partens klander-tid utgick. Återkallas eller förfaller eljest den första klandertalan förfaller också den senare.

Synemännen är — — — begär det.

29 §

Arrendet skall utsättas och erläggas i pengar. *Skall arrendet utgå enligt index, skall avtalet innehålla uppgift om ett efter förhållandena avpassat högsta belopp som ej får överskridas. Eljest skall arrendet vara till sin storlek bestämt. Har vad sålunda stadgats icke beaktats i avtalet, skall arrendet bestämmas till belopp, som med hänsyn främst till parternas avsikter och övriga förhållanden vid tiden för avtalets slutande får anses vara skäligt.* Om förbehåll att arrendatorn skall utföra arbete finns bestämmelser i 36—39 §§;

E. motionen I: 1251, av herr *Eskilsson* och herr *Andersson, Ingvar*;

F. motionen I: 1252, av herr *Eskilsson* och herr *Andersson, Ingvar*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk icke antoges;

G. motionen I: 1253, av herr *Hjorth*;

H. motionen I: 1258, av herr *Skårman*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte besluta, att köp av fast egendom skulle slutas genom upprättande av köpehandling som underskrevs av säljaren och

Ang. förslag till jordabalk

köparen samt bevittnades av två vid köpets slut närvarande vittnen;

I. motionen II: 1452, av herr *Tobé*;

J. motionen II: 1464, av herr *Lundberg*;

K. motionen II: 1471, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Elmstedt*;

L. motionen II: 1472 av herr *Hedin*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att införa bestämmelser i jordabalken som gäve bostadsarrendator rätt att säga upp avtal och begära förlängning av avtalet på förändrade villkor och att därför 10 kap. 5 § skulle givas samma utformning som 9 kap. 8 § i berört avseende; samt

M. motionen II: 1473 av herr *Tobé*, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta införa reglerna i 17 § promulgationslagförslaget till jordabalken som ett tredje stycke i förslaget till jordabalk 1 kap. 4 § eller göra motsvarande sakändring i jordabalksförslaget.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1464;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1452, såvitt avsåge ändrad lydelse av 1 kap. 2 § i det vid propositionen 1970: 20 fogade förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1452, såvitt avsåge fråga om hänvisning till fastighetsbildningslagen i 1 kap. i förslaget till jordabalk, och motionen II: 1473 antaga 1 kap. 1 samt 3—6 §§ i nämnda förslag;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1452, såvitt däri yrkats att 3 kap. 3 § tredje stycket i förslaget till jordabalk skulle utgå, antaga 3 kap. 3 § i förslaget;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1255 och II: 1474, såvitt avsåge vittneskravet vid köp av fast egendom, och motionen I: 1258 antaga 4 kap. 1 och 2 §§ i förslaget till jordabalk;

F. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1255 och II: 1474 i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under E antaga 4 kap. 3—31 §§ i förslaget till jordabalk;

G. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1257 och II: 1469 antaga 6 kap. 3 § i förslaget till jordabalk;

H. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1253, såvitt avsåge ändrad lydelse av 8 kap. 7 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

I. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1471, som avsåge utformningen av 9 kap. i förslaget till jordabalk;

J. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 1, samt motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 2 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

K. att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 2, samt motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 10 § i förslaget till jordabalk, för sin del antaga följande lydelse av nämnda paragraf:

Uppsäges arrendeavtal och föreligger tvist om förlängning av avtalet eller om villkor för sådan förlängning, åligger det jordägaren att skriftligen meddela arrendatorn att denne, om han icke går med på att flytta, har att senast två månader efter det att han fått del av meddelandet hänskjuta tvisten till arrendenämnden. Meddelandet skall lämnas i den ordning som enligt 8 kap. 8 § gäller för uppsägning. Bestämmelsen i 8 kap. 8 § tredje stycket tredje punkten gäller dock ej.

Om jordägaren — — — av avtalet.;

L. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1252 antaga 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk;

M. att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 9 kap. 17 § i förslaget till jordabalk:

Ang. förslag till jordabalk

Omfattar arrende bostad för arrendatorn eller hans anställda, skall jordägaren vid tillträdet avlämna bostaden i det skick som föreskrives i *gällande hälsovårdsstadga*.

Fråga huruvida — — — vara vidtagna.

Underlåter jordägaren — — — förskada.

Förbehåll som — — — av arrendenämnden.;

N. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1251 antaga 9 kap. 18 § i förslaget till jordabalk;

O. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 3, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt däri yrkats att 9 kap. 22 § i förslaget till jordabalk skulle utgå, antaga förslaget i nämnda del;

P. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 4, antaga 9 kap. 23 § i förslaget till jordabalk;

Q. att riksdagen måtte dels med bifall till motionerna I: 1256 och II: 1470 samt I: 1259 och II: 1468, samtliga såvitt avsåge 9 kap. 26 § första stycket i förslaget till jordabalk, dels med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge 9 kap. 26 § fjärde stycket i förslaget, för sin del antaga följande lydelse av 9 kap. 26 § i förslaget:

Vid synen skall undersökas allt som hör till arrendestället, såsom byggnader, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och ledningar. Från synen får undantagas viss del av arrendestället, om jordägaren och arrendatorn kommer överens om i vad mån brist skall tagas i beräkning och anteckning om överenskommelsen göres av synemännen.

Kan överenskommelse — — — bestämma ersättningen.

Synemännen får — — — eller biträde.

Över allt — — — dock ej.;

R. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 6, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 27 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

S. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 7, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 28 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

T. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 8, och motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 29 §, antaga förslaget i nämnda del;

U. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 1472 för sin del antaga följande lydelse av 10 kap. 5 § i förslaget till jordabalk:

Om jordägaren uppsagt arrendeavtalet eller om arrendatorn uppsagt avtalet enligt 3 § och i uppsägningen begärt förlängning av avtalet på ändrade villkor, har arrendatorn rätt till förlängning av avtalet utom när

1. arrenderätten — — — upplösa arrendeförhållandet.

Om jordägarens — — — sådan förlängning.;

V. att riksdagen måtte med avslag på motionen I: 1253, såvitt avsåge ändrad lydelse av 12 kap. 7 § i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

X. att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 20 kap. 2 § i förslaget till jordabalk:

Lagfart skall — — — (fångeshandlingen) upprättades.

Tiden för — — — registreringen skedde,

3. för den som är ensam delägare i dödsbo, från det bouppteckningen registrerades eller, om han först därefter blivit ensam delägare, från det så skedde, dock, om boets förvaltning omhändertogs av boutredningsman eller testamentsexekutor eller om boet är avträtt

Ang. förslag till jordabalk

till konkurs, ej i något fall tidigare än från det egendomen utgavs till delägaren,

4. för — — — laga kraft,;

Y. att riksdagen måtte med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge rubriken till 22 kap. i förslaget till jordabalk, antaga förslaget i nämnda del;

Z. att riksdagen måtte *dels* med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge uttrycket "relaxation" i 22 kap. 11 § i förslaget till jordabalk, *dels* med anledning av samma motion, såvitt avsåge ändrad lydelse av tredje stycket i nämnda paragraf, för sin del antaga följande lydelse av 22 kap. 11 § i förslaget:

Gemensam inteckning — — — pantbrevets innehavare.

Svarar fastigheterna — — — andra fastigheterna.

I fastighet, som bildats genom avstyckning av område vilket förvärvats av kommun för att ingå i allmän plats inom stadsplan eller byggnadsplan, får på begäran av kommunen relaxation ske utan hinder av bestämmelserna i första stycket om att för relaxation fordras medgivande av fastighetsägare och rättighetshavare, om sannolika skäl föreligger för att områdets värde uppgår till högst två procent av den odelade fastighetens värde och relaxationen är väsentligen utan betydelse för fastighetsägarens och rättighetshavarnas rätt.;

Å. att riksdagen för sin del måtte antaga följande av utskottet framlagt förslag till slutbestämmelse att fogas till förslaget till jordabalk:

Om balkens ikraftträdande förordnar Konungen med riksdagen.;

Ä. att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till jordabalk icke kunnat antagas oförändrat — antaga lagförslaget — utom såvitt avsåge 8 kap. 17 §, 18 § och 26 § andra stycket, 9 kap. 30 § och 35 § andra stycket, 12 kap. 31 §, 35 § och 61 § andra stycket samt 23 kap. 6 §, vilka bestämmelser icke behandlats av utskottet i förevarande

ärende — i de delar som ej avsåges med utskottets hemställan under B—H och J—Z; samt

Ö. att motionen II:1452 i vad den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits
vid C i utskottets hemställan

I. av herrar *Skärman* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Grebäck* (cp), *Tobé* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte *dels* med avslag på motionen II:1452, såvitt avsåge fråga om hänvisning till fastighetsbildningslagen i 1 kap. i förslaget till jordabalk antaga 1 kap. 1, 3 och 6 §§ i det genom propositionen framlagda förslaget, varvid 6 § skulle betecknas som 7 §, *dels* med anledning av motionen II:1473 för sin del antaga följande lydelse av 1 kap. 4—6 §§ i förslaget till jordabalk:

4 §

Har gräns — — — utmärka gränsen.

Om gränsen tillkommit *genom överlåtelse av jord eller* genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, har gränsen den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antagas ha varit åsyftad.

5 §

Har fastighetsgräns under minst tjuugo år oklandrat hävdats i annan sträckning än den skulle ha enligt lag och framgår av omständigheterna att hävden grundats på överenskommelse som före balkens ikraftträdande ingåtts mellan ägarna på ömse sidor, gäller den sträckning i vilken gränsen sålunda hävdats.

6 §

Om gräns i vattenområde ej kan bestämmas med ledning av 3—5 §, har

gränsen sådan sträckning att till varje fastighet föres den del av vattenområdet som är närmast fastighetens strand. För mindre holme eller skär föres dock ej någon del av vattenområdet till fastigheten. Har stranden förskjutits, är dess tidigare läge, om det kan fastställas, avgörande för gränsens sträckning.

Sträckning av — — — sjöns reglering.

7 §

Har fastighet — — — tillkommer strandägare;

vid E i utskottets hemställan

II. av herr *Ernulf* (fp), som dock ej antytt sin mening;

vid F i utskottets hemställan

III. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Skårman* (fp), *Tobé* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under F hemställa, dels att motionerna I: 1255 och II: 1474, såvitt avsåge fråga om verkan av att oriktig uppgift om köpeskillingen lämnades i köpehandling, finge anses besvarade med vad reservanterna anfört, dels att riksdagen måtte med avslag på samma motioner i de delar som icke omfattades av utskottets hemställan under E och som icke nämnts i reservationen antaga 4 kap. 3—31 §§ i förslaget till jordabalk;

vid G i utskottets hemställan

IV. av herrar *Ferdinand Nilsson* (cp), *Grebäck* (cp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 1257 och II: 1469 för sin del antaga följande lydelse av 6 kap. 3 § i förslaget till jordabalk:

När myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rätts-

Ang. förslag till jordabalk

ägare i fastighet, har borgenär, *med den begränsning som följer av andra stycket*, rätt att för fordran, som är förenad med panträtt i fastigheten, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta ej förslår, erhåller borgenären genom tillägg betalning ur medlen för ränta på kapitalbelopp inom pantbrevets belopp, för skadestånd på grund av förtida betalning samt för ersättning för indrivningskostnad och annan kostnad som föranledes av fordringsförhållandet. Tillägget får icke överstiga femton procent av fordringens inom pantbrevets belopp liggande kapitalbelopp jämte sex procent årlig ränta på detta belopp från den dag då fastigheten utmättes, konkursansökan gjordes eller de medel nedsattes som eljest skall fördelas.

Har pantbrev pantsatts till mer än en borgenär, får ränta, skadestånd och kostnader enligt första stycket icke uttagas ur pantbrevets belopp av annan borgenär än den som enligt den inbördes panträttsordningen äger sämsta rätt.

Har flera pantbrev överlämnats som pant för fordran och har inteckningarna samma företrädesrätt eller gäller de omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första och andra styckena om pantbrevets belopp avse pantbrevens sammanlagda belopp;

vid J i utskottets hemställan

V. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Grebäck* (cp), *Tobé* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under J hemställa, att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 1256 och II: 1470, såvitt avsåge yrkandet 1, samt motionerna I: 1259 och II: 1468, såvitt avsåge ändrad lydelse av 9 kap. 2 § i förslaget till jordabalk, för sin del an-

Ang. förslag till jordabalk

taga följande lydelse av nyssnämnda paragraf:

Avtal om — — — fem år.

Omfattar arrende för viss tid bostad för arrendatorn, skall arrendetiden utgöra minst fem år eller, om jordägaren är kommun *och arrendestället till större delen ligger inom fastställd stadsplan eller byggnadsplan*, minst ett år. Har avtal träffats för kortare tid, gäller det för den nu angivna minsta tiden. Om arrendenämnden godkänt avtalet i denna del, gäller det dock för den överenskomna tiden.

Förbehåll om — — — av arrendenämnden;

vid L i utskottets hemställan

VI. av herrar *Ebbe Ohlsson* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort under L hemställa, att riksdagen måtte med anledning av motionen I: 1252 dels, med avslag på propositionen i motsvarande del, icke antaga 9 kap. 14 § i förslaget till jordabalk, dels antaga nedanstående lydelse av 9 kap. 13 och 14 §§ i nämnda lagförslag samt — med de jämkningar som föranleddes av vad som anförts i reservationen — 8 kap. 28, 30, 31 och 33 §§ samt 10 kap. 6 § i förslaget.

9 kap.

13 §

Bifalles ej — — — begär det.

14 §

Avgöres tvist om förlängning av arrendeavtalet efter arrendetidens utgång eller medges uppskov med avträdet, skall arrendevillkoren för tiden från avtalets upphörande till avträdet fastställas enligt 9 §.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Skårman* (fp) beträffande formkravet vid fastighetsköp.

Herr förste vice talmannen yttrade, att vid överläggning angående föreva-

rande utlåtande jämväl finge beröras tredje lagutskottets utlåtanden nr 81 och 82.

Herr *NILSSON, FERDINAND*, (cp):

Herr talman! Det omfattande lagkomplex som erhållit den sammanfattande beteckningen jordabalken har angivits vara avsedd att träda i stället för jordabalken i 1734 års lag. Bakom den serie av lagförslag som häri ingår eller som nära sammanhänger härmed ligger årtiondens arbete. Märkligt är att de förslag som nu föreligger bär stark prägel av tidsnöd. Man har svårt att värja sig för tanken om en hedervärd ambition hos nuvarande justitieministern att snabbast möjligt städa föregångarens bordslådor, hyllor m. m.

Med rätta framhåller första lagutskottet i sitt nyligen behandlade utlåtande avseende motioner angående rättsvärdet det intensiva lagstiftningsarbete på olika områden som nu fortgår. Det är ingen nyhet men därför icke mindre värt att uppmärksammas i dagens för att inte säga höstrikisdagens sammanhang. Jag erinrar mig hur jag, när jag häromåret anmälde något knot över att ha fått vänta litet väl länge på svar på en interpellation om rättsotrygghet, övervåld och kravallberedskap, av dåvarande justitieministern fick till livs en erinran om det omfattande lagstiftningsarbete som pågick inom departementet och som tagit hans tid i anspråk. Jag har den största respekt för dåvarande justitieministerns allvarliga intresse även för förbättrad rättsvärd, om han fått erforderliga resurser härför. Likväl vill jag även i dag erinra om min reflexion då, nämligen att behovet av resurser för att kunna tillämpa gällande lagar på olika områden är mera brännande än behovet att skaffa till nya lagar. Det är min uppfattning att vi även i höst får nya lagar som det kan bli svårt nog för dem det vederbör att komma i gång med tillämpningen av. Detta gäller även i sin mån de förslag vi nu behandlar.

Beträffande lagstiftningsarbetets intensitet säger väl något det faktum att år 1967 avgavs 35 propositioner i lagärenden, 1968 39 stycken, 1969 45 och 1970 — såvitt jag hittills har funnit, och det är väl bäst att säga det — 47 propositioner. Dessa förslag är givetvis av olika omfattning när det gäller både ingripande betydelse och sidantal. En del utgör faktiskt även i detta senare hänseende "vägande" inlägg.

Till den betydelse det hava kan — inte minst med hänsyn till riksdagsledamöternas arbetsbörda och läsvillighet — må några siffror anföras. Lagpropositionerna år 1967 har beräknats till 1 955 trycksidor, år 1968 till 2 890 trycksidor, år 1969 3 792 och år 1970 — med nyss anförd reservation — 4 179 sidor.

Jag vill inte förmena justitiedepartementet och därtill anknuten utredningsorganisation ett högt betyg i flit. Proposition nr 20 med förslag om jordabalk är daterad den 20 mars 1970. Proposition nr 142 med förslag till ändring i denna är daterad till den 29 juni. Proposition nr 146 med förslag likaledes om bl. a. ändring av samma lag är daterad den 4 september, och proposition nr 156, som likaledes avser bl. a. ändring av jordbalken, är daterad den 16 oktober. Om därtill fogas den kontakt som så att säga köksvägen tagits mellan kanslihuset och utskottskansliet får man i någon mån en fullständig bild av lappandet på detta dock i synnerligen god tid påbörjade lagverk.

Om sålunda en del förbättringar kommit en smula sent är det annat som har kommit så mycket tidigare. Jag har i min hand en i dess förord till oktober 1970, utan närmare datumangivning, daterad bok: "Jordabalken. Den nya lagstiftningen med kommentar: Granelagsrätt, Fastighetsköp, Panträtt, Arrende, Hyra, Servitut, Lagfart, Inteckning." Om författaren gäller att han, för att använda ett från ett barnprogram hämtat, med rätta bevingat ord, "kommer från kanslihuset". I förordet anfö-

Ang. förslag till jordabalk

res följande ursäkt: Behovet av en kommentar har bedömts vara mycket stort redan på detta tidiga stadium. Den har därför utarbetats på grundval av propositionerna och utgivits av det statliga allmänna förlaget. "Detta har", heter det blygsamt nog, "ansetts försvarligt med hänsyn till att de ändringar i förslaget som kan komma att ske under riksdagsbehandlingen, av *naturliga skäl*" — jag kursiverar det — "måste bli föga genomgripande". Det sades i oktober.

Riksdagens tredje lagutskott har funnit författarens och förlagets tilltag mindre naturligt och har genom ordförande och vice ordförande hos talmanskonferensen anfört klagomål. Talmanskonferensen lär ha uttryckt livlig sympati med utskottet, men därmed har det hela stannat. Man kanske kan vänta någon deklaration från regeringen om hur en suverän folkrepresentation i ett demokratiskt styrt land bör behandlas i ett sådant här fall. Detta om detta — nu till det positiva.

Man må beklaga att både kanslihus och i följd därav utskott har tvingats handla under uppenbar tidsnöd. Detta — och endast detta — kan förklara den proposition "i spridda skurar" som vi har erhållit. Man må beklaga att för upplysning om lagverket sådana åtgärder har måst tillgripas. Likafullt kommer detta lagverk — med alla de brister det kan ha och som framtiden lär få plåstra en del med — att fylla ett stort behov och vara ett viktigt tillskott till vår lagstiftning.

Den makt som har letsat fram förslagen i kanslihuset undandrar sig allmänhetens bedömande. Enligt en dagstidning har en ledamot av regeringen vittnat om det stora arbete som nedläggs på utarbetande av propositioner. Han medger emellertid att "riksdagen numera får i vissa frågor mindre detaljerad redovisning än tidigare". För min del har jag särskilt saknat en mera nyanserad redovisning av i propositioner — inte bara i det här fallet utan i

Ang. förslag till jordabalk

ett antal fall — nämnda remissyttranden. Man får veta vilka remissyttranden som av propositionsskrivaren har uppfattats såsom tillstyrkande och vilka som har uppfattats som avstyrkande. Bortsett från den felkälla som kan ligga i en sådan generalisering är det dock av stort värde för den som skall bedöma det förslag som föreligger att få del av huvudtankarna i den mån de ger en mera nyanserad bild av hur man ser saken mot bakgrund av att man gör det slutliga uttalandet.

Ett stort verk som detta har med mödor och bekymmer samt med ånger och rättelser kommit till. Med rätta har utskottet visat respekt för de nådda resultaten, även när man känt sig tveksam om huruvida det ens på kort sikt alltid har givit definitiva resultat. Lagverket har gått med sin egen tyngd genom utskottet. Vad justitiedepartementets folk har haft stora svårigheter att brottas med har även utskottet, trots ledamöters och kanslipersonals nedlagda intresse, ansett sig kunna göra föga åt. De reservationer som här föreligger — jag är med på några — rör uppenbara detaljer. De har framför allt sitt intresse som vittnesbörd om personliga uppfattningar som reservanternas har i detaljer, men i vissa avseenden är reservationerna av praktisk natur och bör kunna beaktas av kammaren.

Jag ber, herr talman, att redan nu få uttala min anslutning till utskottets förslag med undantag för de punkter där mitt namn förekommer bland reservanternas.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Det förslag till ny jordabalk som i dag ligger på riksdagens bord är slutresultatet av ett lagstiftningsarbete som pågått under lång tid. Redan i början av 1800-talet ansågs tiden vara mogen för att ersätta jordabalken i 1734 års lag med en ny. Ända sedan dess har arbete i detta syfte pågått, men inte förrän nu står tanken inför

sitt förverkligande. Det arbete som i tidigare skeden har lagts ned på jordabalksrevisionen har ingalunda varit resultatlöst. Under årens lopp har många partiella reformer av större eller mindre räckvidd genomförts.

År 1875 infördes den ännu gällande lagstiftningen om lagfart och inteckning. År 1907 fick vi nya lagar om nyttjanderätt och servitut. År 1912 genomfördes viktiga ändringar på panträttsområdet. En genomgripande reform av inskrivningsväsendet ägde rum 1932. Reglerna om hyra och arrende ändrades i väsentliga avseenden 1939 och 1943. År 1953 reformerades tomträttsinstitutet.

Dessa och andra partiella reformer har lett till att vad som nu finns kvar av jordabalken i 1734 års lag inte är mer än ett fåtal paragrafer. Den nya balken innebär till stora delar en samlad kodifikation av regler som redan gäller enligt olika lagar eller som har utbildats i rättspraxis. Förslaget innehåller emellertid också viktiga sakliga nyheter. 1968 års reformer av lagstiftningen om hyra samt bostads- och anläggningsarrende följs nu av en motsvarande reform i fråga om jordbruksarrende. Denna innebär bl. a. att jordbruksarrendator tillförsäkras lagstadgat direkt besittningsskydd. De centrala frågorna om fastighetsköpet regleras utförligt. De för fastighetskrediten grundläggande reglerna om panträtt får ny rättslig konstruktion. Skyddet för den som i god tro har förvärvat rätt till fast egendom förstärks och staten ikläder sig ett ekonomiskt ansvar mot dem som lider förlust till följd av att annan gör ett godtrosvärav.

Med tillfredsställelse har jag noterat att tredje lagutskottet vid sin omsorgsfulla granskning av det mycket omfattande lagverket inte har funnit anledning till anmärkningar mer än på några få punkter. Den nya jordabalken föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. Tidigare i år har riksdagen beslutat om en ny fastighetsbildningslag, som avses

Ang. förslag till jordabalk

träda i kraft samma dag. Tillsammans innebär dessa båda stora lagverk en tidsenlig rättslig reglering på ett område som är av central betydelse i det moderna samhället.

Herr talman! Efter dessa kortfattade synpunkter på en stor lagstiftningsfråga vill jag med några ord beröra herr Ferdinand Nilssons inlägg. Jag har i andra kammaren haft tillfälle att svara på en enkel fråga beträffande den kommentar till jordabalken som utgivits på ett förslag av en tjänsteman i kanslihuset. Jag hade då tillfälle att meddela att detta är en rent privat utgåva, som författaren själv får svara för. Det rör sig om ett privat arbete, utfört på fritid, som jag personligen inte har känt till förrän vid den tidpunkt då kommentaren gavs ut. Jag har inte någon anledning, i egenkap av departementschef, att i detta sammanhang gå in på den frågan.

Herr Ferdinand Nilsson var också vänlig att tala om det intensiva lagstiftningsarbete som pågår inom justitiedepartementet. Både antalet och omfattningen av framlagda lagförslag har ökat. Det är mycket besvärligt att vi lever i ett samhälle som förändras så snabbt att man med en viss överdrift — litet tillspetsat — skulle kunna säga att utvecklingen går så fort att många lagar redan kan vara föråldrade i vissa stycken när de kommer ut av trycket. Detta är en följd av samhällets snabba förvandling och ställer i våra dagar utomordentliga krav på den instans som har att svara för att lagstiftningen hela tiden så nära som möjligt anknyter till de faktiska förhållandena i samhället.

Det skulle naturligtvis ha varit mycket idylliskt att arbeta i en gången tid, då förändringarna inte var så snabba, då man kunde räkna med att en ny lag skulle kunna bli bestående under en ganska lång tid. Vi lever tyvärr inte i ett sådant samhälle, och det medför att vi från justitiedepartementet nödgas att ofta lägga fram nya eller ändrade lagförslag för riksdagens prövning.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det är ett imponerande lagverk, båda kvalitativt och kvantitativt, som nu har lagts fram för riksdagens prövning genom propositionen om en ny jordabalk med tillhörande lagstiftning. Och det är verkligen inte en lagstiftning som bara har intresse för en liten grupp specialister. I jordabalken behandlas köp, byte och gåva av fast egendom, arrende och hyra, nyttjanderätt och servitut samt mycket annat som berör den enskilde medborgaren i en mängd olika sammanhang.

Jag beklagar att utskottsbehandlingen till följd av tidsnöd blivit så forcerad att vi inte har haft möjlighet att diskutera enskildheterna i propositionen så noggrant som hade varit önskvärt med hänsyn till ärendets betydelse. Trots ett utomordentligt gott arbete på sekretariatets sida kan det inte hjälpas att utskottet fått för kort tid på sig. Detta är inte riktigt förenligt med demokratis spelregler. Vi får ständigt exempel på det, och jag hoppas att justitieministern, som tidigare har uttryckt god vilja i fråga om att rätta till detta missförhållande, kommer att ha i åtanke den betydelse det har att riksdagen verkligen får tid att behandla frågorna ordentligt.

Propositionen har föregåtts av ett omfattande och långvarigt lagstiftningsarbete, som justitieministern redan har antytt. Bland raden av de personer som bär förtjänsten av att vi nu får en ny jordabalk bör främst nämnas Natanael Gärde, en av vårt århundrades allra främsta svenska jurister. Som ordförande i lagberedningen ledde han under en lång rad år arbetet på att skapa en ny jordabalk. Under hans energiska och skickliga ledning tillkom 1960 års förslag till ny jordabalk. Detta förslag remissbehandlades och blev därefter föremål för överarbetning genom en särskild utredning, som på ett mycket förtjänstfullt sätt utfördes av en av Gärdes medarbetare i lagberedningen, justitierådet och juris doktorn Peter Westerlind, vilken för övrigt i början av 1950-talet var

Ang. förslag till jordabalk

sekreterare i just det riksdagsutskott som nu har behandlat propositionen. Därefter följde ytterligare remissbehandling, bearbetning i justitiedepartementet samt lagrådsgranskning, och så tillkom propositionen om ny jordabalk m. m. Vi har all anledning att uttala vår uppskattning av det arbete som utförts av olika personer och som alltså lett fram till denna betydelsefulla proposition.

Naturligtvis kan man i fråga om en del punkter i ett så omfattande lagförslag diskutera om den lösning som valts alltid varit den allra lämpligaste. Det är väl tänkbart, herr justitieminister, att vi, om vi hade haft erforderlig tid på oss, på ytterligare någon punkt hade velat göra en ändring inom utskottet, åtminstone några av oss. Det gäller t. ex. frågan om vittnen skall krävas för att ett avtal om överlåtelse av fast egendom skall bli giltigt. Det gäller också t. ex. formkravet beträffande utfästelse av säljaren om fastighetens beskaffenhet. Det har man ju slopat på ett rätt sent stadium av förarbetet till propositionen. Det sammanhänger givetvis med att den nya lagen har en annan principiell lösning av vad säljaren normalt svarar för i fråga om fastighetens beskaffenhet, men det hade kanske ändå varit värt att diskutera närmare. Vidare skulle jag för min del ha önskat mera tid för att diskutera, om inte den relativt kortfattade regleringen av en del frågor om rättsliga fel, rådfighetsfel och faktiska fel hade kunnat kompletteras, åtminstone på några punkter.

Vi har också problemet hur man bör utforma systemet för beläning av fastigheter, alltså frågan om panträtt i fast egendom. Där gjorde man i departementet, det skall gärna erkännas, ett mycket gott arbete när man lade fram en väsentligen annan principiell lösning än man tidigare hade tänkt sig. Men det är svårt att på så kort tid bedöma detta system med alla dess enskildheter.

Man kan också fråga sig t. ex. om det inte nu hade varit på tiden att avskaffa

möjligheten att bilda servitut genom avtal mellan enskilda personer. Att man fortfarande har kvar den möjligheten kan leda till vissa problem med hänsyn till jordbrukspolitik och annan politik beträffande markanvändning. Man skulle därför kunna tänka sig att kräva en prövning i begränsad omfattning hos vederbörande lantmätare, huruvida servitutet stämmer överens med lagstiftningens syfte i stället för att få den prövningen i andra sammanhang. Då kanske redan vissa olägenheter uppkommit.

Man kan kanske också beklaga att lagförslaget i stort sett har lämnat en hel del frågor av väsentlig praktisk betydelse oreglerade, t. ex. utfästelse att sälja fast egendom eller att köpa den, liksom den vanliga klausulen om handpenning som så ofta förekommer i samband med fastighetsköp, liksom vitesutfästelser av olika slag. Nog hade det varit i och för sig önskvärt om man härvidlag hade nått en reglering. Nu lämnas dessa frågor till rättstillämpningen.

Vid en lagstiftning som innehåller så många komplicerade och svårbedömbara regler som jordabalken måste man räkna med att erfarenheterna, när balken förts ut i det praktiska rättslivet, kan leda till ändringar i en del avseenden. Detta är inte sagt på något sätt som en anmärkning mot lagförslaget, det är helt enkelt något som inte går att undvika.

På någon enstaka punkt har utskottsbehandlingen lett till sakliga ändringar i jordabalksförslaget med tillhörande lagstiftning, men det är som tidigare sagts inte fråga om någon genomgripande förändring. På en del andra punkter föreslår utskottet ändringar av formell karaktär. Jag skall inte gå in på dem, eftersom vi i dessa fall i stort sett varit överens i utskottet.

På en punkt har jag emellertid tillsammans med fyra andra utskottsledamöter föreslagit en avvikelse från förslaget. Det gäller verkan av att i köpehandlingarna står en annan köpesum-

Ang. förslag till jordabalk

ma än den som parterna i verkligheten kommit överens om. En sådan oriktig uppgift om köpeskillingen kan lämnas av olika skäl, t. ex. i syfte att undgå full lagfartsstämpel eller för att undvika realisationsvinstbeskattning vid försäljning av fast egendom. Meningen kan också vara t. ex. att vilseleda en arrendator som har förköpsrätt till fastigheten. I vissa fall kan avsikten vara att vilseleda staten. Ibland kan oriktigheten ske i säljarens intresse, ibland i köparens, ibland kanske i båda parternas. I de flesta fall torde förfarandet vara straffbart.

Reservanterna är ense med utskotts-majoriteten om att det är av stor vikt att köpeskillingen anges riktigt. Det är en allvarlig sak att komma med oriktiga uppgifter i detta avseende, och det är angeläget att man vidtar åtgärder för att stävja oskicket. Det kan hända att man i vissa fall kan behöva vidta åtgärder utöver det straffansvar som nu finns. Trots detta hyser vi reservanter betänkligheter mot att en oriktig uppgift om köpeskillingens storlek generellt skall leda till att hela avtalet blir ogiltigt.

Orsakerna till våra betänkligheter är att de praktiska olägenheterna kan bli mycket stora, särskilt om ogiltigheten görs gällande när lång tid har förflutit efter avtalets ingående. Direkt stötande kan resultatet bli t. ex. när den oriktiga köpeskillingen uppgivits i säljarens intresse men där det är han som sedan påfordrar att köpet skall omintetgöras och situationen kanske är den att köparen bebyggt marken med ett hus eller att marken efter överlåtelsen stigit väsentligt i värde.

Efter vad jag förstår måste slutsatsen av departementschefens ståndpunkttagande bli att sådana ganska otrevliga förfaranden kommer att bli fullt möjliga. Helst bör naturligtvis säljaren avvakta att preskriptionstiden för straff för den oriktiga uppgiften om köpeskillingen har utgått, när han på detta sätt begagnar sig av reglerna för att av

köparen skaffa sig förmåner vilka uppenbart är orimliga.

Reservanterna förordar därför att det liksom nu överlämnas till rättstillämpningen att lösa frågan om verkan i olika fall av att köpeskillingen angivits oriktigt. Vi har ansett att lagtexten inte behöver ändras för att detta syfte skall kunna tillgodoses. Det bör enligt vår mening räcka med att riksdagen godtar den formulering av utskottsutlåtandet på denna punkt som föreslås i reservationen. Jag kan redan nu påpeka att stadgandet i 1734 års jordabalk om att "lagligt stände, olagligt återgång" som det hette med den gamla vackra lagstilen inte har ansetts göra det nödvändigt att alltid förklara ett avtal ogiltigt för att det på någon punkt innehåller en oriktighet.

Jag kommer alltså, herr talman, att yrka bifall till reservation III i utlåtandet nr 80.

Jag skulle kanske ha velat tillägga att erfarenheterna av de ogiltighetsregler som vi har i nuvarande lagstiftning i många fall visat att stötande resultat kan uppkomma, när oriktigheten långt efteråt upptäcks.

I reservation V till samma utlåtande yrkas en begränsning av den möjlighet som propositionen ger kommunerna, i motsats till andra fastighetsägare, att träffa kortfristiga arrendeavtal. Varför skall kommunerna ha en särställning i förhållande till andra fastighetsägare? Orsaken är tydligen att man vill ge kommunerna en sådan särställning med hänsyn till att det naturligtvis är angeläget för kommunen att vid planering för tätbebyggelse kunna frigöra sig från utarrendering av mark på så kort tid som möjligt, och detta är givetvis ett angeläget intresse, ett samhällsintresse av stor vikt.

Vi har emellertid i reservationen ansett det tillräckligt att kommunerna får denna förmånliga särställning i de fall där arrendestället helt eller till större delen ligger inom fastställd stadsplan eller byggnadsplan. En sådan plan skall

Ang. förslag till jordabalk

ju i alla fall föregå en tätbebyggelse. I övrigt bör arrendatorns intresse av en längre arrendetid, normalt minst fem år, väga över kommunens intresse.

Herr talman! Jag kommer därför att yrka bifall också till reservation V till utlåtandet nr 80.

Under utskottets hemställan punkt E har jag avgivit en blank reservation. Anledningen därtill är att jag verkligen känner mig mycket tveksam till förslaget i propositionen att slopa det principiella kravet på vittnen vid överlåtelse av fast egendom. Frågan har stötts och blötts i otaliga sammanhang under många år. Under utredningsarbetets gång har olika förslag till lösningar framförts, t. ex. om ett laga köpevittne; andra lösningar har också diskuterats.

Jag är minst sagt tveksam om man verkligen har valt rätt metod när man i den paragraf som reglerar formkravet inte talar om att det bör finnas vittnen. I en annan paragraf som behandlar in-skrivningsväsendet får man helt plötsligt veta att om det inte finns vittnen så blir det fråga om ett mycket omständligt förfarande för att få lagfart på fastigheten. Det hade väl i varje fall varit önskvärt med en huvudregel, en princip som innebär att ett avtal som träffas i den form som föreskrivs i den paragraf där formkravet behandlas också hade kunnat bli föremål för lagfart utan ytterligare kompletteringar. Jag tycker inte att metodiken är bra, men jag har delvis av tidsskäl beslutat mig för att inte uttryckligen reservera mig mot propositionens förslag till lösning. Man får se vad erfarenheterna i det praktiska rättslivet kommer att visa och om propositionens lösning är hållbar eller ej. Skulle det visa sig att den i stor utsträckning leder till att folk inte bryr sig om vittnena utan först när det gäller att få lagfart ställs inför den frågan då är lösningen inte bra. Man får i så fall tänka om och föreslå en annan metod. Jag kommer emellertid inte

nu att framställa något yrkande på den punkten.

Beträffande tredje lagutskottets utlåtande nr 81 har jag inte heller något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

I fråga om tredje lagutskottets utlåtande nr 82 ämnar jag inte ställa något yrkande men har i stället fogat ett särskilt yttrande till utlåtandet. Jag riktar kritik mot den lagtekniska utformningen av förslaget om vidgad rätt för hyresgäst att överlåta sin hyresrätt. Enligt min bedömning ger departementschefen i motiveringen till förslaget ordet "byte" i lagtexten en tillämpning och innebörd som är mer vidsträckt än ordet enligt vanligt språkbruk har. Detta påtalades också av en ledamot av lagrådet. Han framhåller att ett motivuttalande som departementschefens inte är bindande för de rättstillämpande myndigheterna. Nej, det är det inte. Jag har själv i mitt domstolsarbete varit tvungen att ta avstånd från ett motivuttalande — ett utskottsutalande — därför att det varit i strid med lagtexten. Jag uppmanade vederbörande part — det var en advokat vid en rätts-hjälpsanstalt som företrädde parten i fråga — att föra frågan vidare till högre instans eftersom den hade ett principiellt intresse. Det ansågs emellertid så klart att motivuttalandet stred mot lagtexten att man inte ens ville föra frågan vidare.

Jag tror att vi skall akta oss för att lagstifta i motiven. Det är en enligt min mening ganska viktig sak, inte minst av praktiska skäl för den som läser lagtexten och kanske inte har tillgång till motivuttalandena.

Lagstiftning skall ske genom själva lagtexten. Motiven skall alltså ha till uppgift att belysa och vid behov förklara lagtexten, inte stå i strid med lagtextens ordalydelse.

Nu är emellertid syftet med den föreslagna lagändringen mycket behjärtansvärt, och jag har därför inte velat avge

någon reservation som skulle kunna tolkas så att jag inte är ense med lagstiftningens syfte. Jag nöjer mig i stället, herr talman, med en stillsam protest i förhoppning om att denna fråga kommer att följas med uppmärksamhet. Om lagtillämpningen inte skulle anse sig kunna följa motivuttalandet bör man jämka på lagtexten så att den blir fullt korrekt.

Herr talman! Det skulle vara lockande för mig att mycket utförligare än vad jag nu gjort kommentera jordabalksförslaget, men även om jag nöjde mig med att gå igenom huvudpunkterna skulle en något så när ingående analys ta åtskilliga timmar i anspråk. Det skulle framför allt nu i sessionens slutskede kanske vara att fresta kammarens ledamöters tålmod något för hårt.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Det har i den allmänna debatten om det framlagda förslaget till ny jordabalk sagts att det inte i så hög grad är resultatet av nytänkande utan i stor utsträckning är en systematisering och kodifiering av redan tillämpad lag och rättspraxis. Det må vara därmed hur som helst; jordabalksförslaget och alla dess följdförfattningar är, såsom från denna talarstol tidigare betygats, ett betydande lagarbete som man inte gärna kan komma förbi utan att stanna upp ett slag och ägna en minnesstund åt dess tillkomst.

Utarbetandet av det samlade jordabalksförslaget har som framgår av propositionen förvisso icke gått alltför snabbt. Må det — vid sidan av det erkännande jag var med om att lämna i utskottsutlåtandet — tillåtas mig erkänna att jag en tid under 1940-talet, då resultatet av lagberedningens uppdrag från 1909 lät vänta på sig, snubblade vid en hädisk tanke: eftersom vi klarat oss så länge utan jordabalk skulle vi då inte — såsom man i Storbritannien kan regera utan grundlag, constitution — kunna reda oss utan jordabalk? Vi hade

Ang. förslag till jordabalk

ju ändå den gamla jordabalkens 12 kap. 3 och 4 §§ att hänga upp alla överenskommelser om vattengränser på. Nu är emellertid jordabalksförslaget klart för godkännande. Även om man ger förslaget det bästa vitsord för redig och logisk disposition och för ett enkelt språk, som kan läsas och förstås även av icke jurister, så finns det givetvis i ett så stort verk skönhetsfläckar och bestämmelser som man skulle vilja ha annorlunda formulerade eller placerade. I några fall har detta resulterat i smärre ändringar och kompletteringar, som utskottet enats om. I andra fall har motionsyrkandena icke tillgodosetts, men de reservationer som detta föranlett rör icke de stora linjerna i lagverket — det skall erkännas.

Jag vill här något beröra reservationerna I och III till utlåtandet nr 80 samt reservation I till utlåtandet nr 81. I ett särskilt yttrande har jag även berört det slojade kravet på köpevittnen. Reservation I till utlåtande nr 80 hör direkt ihop med reservation I till utlåtande nr 81. Det gäller i hög grad en principsak, där vi reservanter har landets främsta jurister på vår sida. Principfrågan gäller huruvida icke en promulgationslag enligt ingressens ordalydelse skall vara en lag om införande som i förevarande fall införande av jordabalken. Det gäller paragraferna 17 och 18 i lag om införande av nya jordabalken. Jag har i en motion anknutit till promulgationslagen, medan herr Tobé i motion II: 1473 anknutit till jordabalksförslaget och därvid i huvudsak hållit sig till 17 § för att sedan i motion II: 1495 till promulgationslagen erinra om sin huvudmotion. Det är rätt komplicerade bestämmelser, så jag skall inte fördjupa mig i det. I båda fallen gäller det emellertid frågor som inte är av övergångskaraktär. Beträffande 17 § är det en ren överflyttning till den nya lagstiftningen av tidigare gällande bestämmelser om gränser som tillkommit genom överlåtelse av jord. I 18 § införs till och med det helt nya rättsbegreppet

Ang. förslag till jordabalk

gränshävd. I båda fallen rör det sig om förhållanden som icke på något sätt är av övergångsnatur. Vi har i vårt yrkande om att dessa paragrafer i promulgationslagen bort överföras till jordabalkens 1 kapitel, som jag sagt, landets främsta jurister på vår sida. Vi vet att lagberedningen, jordabalksutredningen och lagrådet stödjer en sådan lösning. Samtidigt med överflyttningen av 17 § till 1 kap. 4 § jordabalken föreslår vi en mindre komplettering. 18 § föreslår vi överflyttad som en fristående 5 § till 1 kapitlet i jordabalken.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få tillstyrka reservation nr I i de båda utlåtandena. Om så befinnes möjligt, skall jag återkomma beträffande utlåtande nr 81.

Beträffande reservation nr III till utlåtande nr 80 har herr Ernulf så utförligt motiverat denna, att jag kan förbigå den och endast yrka bifall till den.

Bland följder av ogiltigförklarat köpavtal vill jag dock tillägga problemet om köpet fullföljts med fastighetsbildning. Hur skall man då förfara? Man kan ju inte gärna rulla filmen baklänges.

Härutöver vill jag på det kraftigaste understryka vad jag i ett särskilt yttrande anfört angående kravet på köpe- eller lagfartsvittnen. Min ståndpunkt bygger visserligen i huvudsak på praktiska erfarenheter men, som jag klarlagt i yttrandet, vinner man inget på att slopa vittneskravet. Tvärtom kan man bara krångla till lagfartsprocessen. Mitt råd till dem som träffar överlåtelseavtal rörande fast egendom är således att oberoende av lagen alltid se till att avtalen bevitnas av två vittnen, som kravet varit ända sedan tillkomsten av 1734 års lag. Jag saknar motiv för den omkastning som här skett från krav på laga köpevittnen 1947 till nu helt slopande av vittneskravet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få tillstyrka reservationerna I och III i utlåtande nr 80.

Herr OHLSSON, EBBE, (m):

Herr talman! Jag skall koncentrera mig på några synpunkter kring reservation nr VI av herr Hedin och mig. I förslaget till jordabalk har i 9 kap. 14 § intagits en bestämmelse med den innebörden, att en jordägare kan åläggas betala avflyttningssättning till arrendator under vissa förutsättningar. Är dessa uppfyllda, skall arrendatorn utan bevisning ha rätt till ersättning med belopp som uppgår till arrendeavgiften för ett år under den senaste perioden. Kan han däremot bevisa högre förlust, skall han också vara berättigad till ersättning för hela förlusten, dock högst tre års arrendeavgifter.

Denna bestämmelse skall tillämpas på arrendeavtal som omfattar bostad för arrendator, om avtalet upphör därför att marken skall användas för annat ändamål än jordbruk, om man därmed kan anta att denna förändring kommer att lämna väsentligt högre avkastning än jordbruket eller det han kan tillgodose genom expropriation eller liknande tvångsförvärv. Skulle däremot ersättningskyldigheten av olika skäl betraktas som obillig mot jordägaren, bortfaller den helt och hållet.

Här inför man en bestämmelse som är helt ny för vårt rättsmedvetande. Vi har väl inte tidigare mött ett förhållande i vare sig lag eller praxis av den innebörden att en formell och korrekt uppsägning av ett avtal skall få sådana konsekvenser att den uppsägande parten kan bli ersättningskyldig. Därtill kommer att den ersättningsberättigade arrendatorn inte ens skall behöva föra någon bevisning över den förlust som han eventuellt kan ha lidit. Den enda motiveringen till denna regel är att marken skall användas för ett ändamål som enligt vad man kan anta kommer att innebära att marken kommer att lämna väsentligt högre avkastning än om den används för jordbruk eller om den blir föremål för expropriation eller liknande tvångsförvärv. Finns det alltså bara grund för ett antagande om högre av-

Ang. förslag till jordabalk

kastning, oavsett om så sker i verklig-heten eller ej, drar jordägaren på sig en betydande risk för ersättningsskyldig-het. Hur lätt kan inte en jordägare råka ut för ett tvångsförvärv, t. ex. genom expropriation av en expanderande kom-mun för tillgodoseende av markbehov för bebyggelse — och sådana har vi många i dag. Detta kan utgöra skäl för ersättning, oavsett om jordägaren kan erhålla eller kan antas erhålla väsentligt högre avkastning av marken för detta ändamål än för jordbruksändamål.

Någon utredning om vilken betydelse eventuell ersättningsskyldighet skall ha ur skattesympunkt föreligger inte. Den-na ersättning borde självfallet vara av-dragsgill för jordägaren, men de nuva-rande skattebestämmelserna är väl knappast så utformade att detta blir fal-let utan ändringar i skattelagen. För-modligen kommer ersättningsskyldighe-tens utformning att medföra även nega-tiva verkningar bl. a. i form av mins-kade utbud av arrendeställen och kan-ske också — och det är väl tämligen troligt — en viss benägenhet hos jord-ägare att påkalla besittningsskyddsav-brott, även då det är önskvärt att ge-nomföra ändringar för att få fram en lämpligare struktur av brukningshe-terna.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till reservationen VI samt till reservatio-nerna III och V.

Då jag utgår från det förhållandet att kammaren bifaller förevarande utskotts-utlåtande i oförändrat skick, kommer jag inte att ställa något yrkande om bi-fall till reservationerna II, III och IV i utlåtandet nr 81.

Häri instämde herr *Eskilsson* (m).

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det förslag till jorda-balk som riksdagen nu behandlar är re-sultatet av ett långvarigt utredningsar-bete — jag vågar säga ett förtjänstfullt sådant. Det är en efterlängtd reform

på jordlagstiftningens område som nu förverkligas.

Utskottet anför i sitt utlåtande att det omfattande lagstiftningsarbete som be-drivits av utredningskommittéer och som fått sin slutliga utformning inom justitiedepartementet och som nu tagit form i denna nya jordabalk är värt det högsta erkännande. Lagrådet har uttalat sig i samma riktning. Det är alltså en gemensam bedömning från utskottet och lagrådet när de vill betona att man i detta lagstiftningsarbete verkligen har nedlagt ett mycket intensivt och fram-gångsrikt arbete. Det är en blomma som jag tycker att justitieministern och hans medarbetare i departementet, de tidiga-re utredningskommittéerna och utskot-tets sekreterare har att ta emot och är förtjänta av.

Både herr Ferdinand Nilsson och herr Ernulf har här sagt att utskottet be-funnit sig i tidsnöd när det behandlat detta förslag. I det fallet vill jag erinra om att förslaget till jordabalk, i varje fall till en del, lades fram redan i vå-ras, och det har följaktligen funnits goda möjligheter för utskottets ledamö-ter och andra som har velat plöja ige-nom detta mastodontförslag på tillsam-mans över 2 500 sidor att göra det.

Man kan alltså inte säga att vi har forcerat fram den här lösningen, och jag vågar ställa frågan till både herr Ernulf och herr Ferdinand Nilsson: Är det någon som tror att utskottets för-slag hade sett annorlunda ut om vi haft ytterligare en månad på oss vid be-handlingen av förslagen? Vi har tagit sakligt och allvarligt på de problem vi haft att behandla. Motionerna har fö-redragits mycket noga, och själva lag-förslaget i form av propositionen har vi också fått presenterat på ett sätt som man inte kunnat missförstå, dvs. på de områden som kunde tänkas vara kon-troversiella. Att vi inte hunnit gå ige-nom alla detaljer tror jag att vi alle-sammans är överens om.

Herr Ferdinand Nilssons resonemang skulle jag vilja föra vidare, eftersom

Ang. förslag till jordabalk

han talade om vilken ansvällning det varit i höst när det gäller lagpropositioner. Det är riktigt. De sidantal han räknade upp från 1968 fram till 1970 visar ju att vi haft en oerhörd ökning av antalet sidor i propositionerna. När vi tar hänsyn till år 1970 har vi haft både fastighetsbildningslagen och förslaget till jordabalk. Dessa båda har tagit den allra största delen av de 4 700 sidor som herr Ferdinand Nilsson nämnde.

Jag skulle också vilja föra ett litet mera utförligt resonemang med anledning av herr Ferdinand Nilssons inlägg. Om det är en hård arbetsbelastning på justitiedepartementet och andra departement, sammanhänger det med de många interpellationer och enkla frågor som ställts i riksdagen — inte minst från oppositionspartiernas sida. Det är deras privilegium, och det vill jag inte ta ifrån dem. Men då måste man också räkna med att det blir tidspress för departementet när detta skall lägga fram sina förslag. Det finns inte stora chanser att det kan bli bättre i detta avseende, men om man i fortsättningen vill bemöda sig att i den nya kammaren vara litet mer försiktig med de enkla frågorna och interpellationerna, tror jag att vi har möjligheter att snabbare få fram det lagstiftningsarbete som vi allesamman önskar. Jag har som sagt inte någon större tro på att det blir bättre i det avseendet, men jag skulle vilja rekommendera herrarna och damerna från oppositionens sida att ibland lyfta på telefonluren och ringa till departementen och få svar på frågorna. Men det skulle kanske inte göra sig lika bra i pressen där hemma, när riksdagsledamöterna skall visa att de varit aktiva under vistelsen i Stockholm.

Till herr Ernulf vill jag i detta fall säga att jag för min del inte räknar med att vår behandling skulle ha blivit särskilt annorlunda om vi haft längre tid på oss. Jag håller med herr Ernulf om att det är ett stort och invecklat lagkomplex, och det är naturligtvis en blyg-

sam ändring vi har gjort i stort. Men jag vill också ge herr Ernulf det erkännandet att han som jurist och den som praktiskt skall tillämpa en del av lagarna har aktat sig för att skriva på alla reservationerna. Jag tycker att han har tagit det här så pass försiktigt att jag har den största respekt för honom i det avseendet.

Låt mig sedan, herr talman, gå in på det förslag som vi nu har att handlägga. Jag skall försöka att så långt det är möjligt koncentrera min framställning. Det rör sig om fem reservationer med skiftande antal reservanter. I inget fall är de borgerliga helt överens om att gå på reservationslinjen.

I reservation I behandlas en mera teknisk fråga, nämligen om reglerna skall placeras i jordbalken eller i promulgationslagen. Utskottet anför att med hänsyn till den valda systematiken bör bestämmelserna införas i promulgationslagen. Utskottet anser att det säkert kommer att framstå som självklart för de tillämpande myndigheterna att regler angående fastighetsgräns finns också utanför jordbalken. Det hela är, såvitt jag kan bedöma, närmast en lantmäterifråga.

Reservanternas återopande av lagrådet är knappast längre aktuellt. Lagrådet uttalade sig närmast i anslutning till det remitterade förslaget och utgick ifrån att gränsbestämmelser om överlåtelse av jord skulle intagas i jordbalken. Placeringen i promulgationslagen innebär att lagrådets påpekande realiseras på annat sätt. Reservanternas mening att man bryter den klara överblick över de materiella reglerna för fastighetsbestämning som jorddelningslagen innehåller är enligt utskottets mening knappast relevant.

Herr Ernulfs blanka reservation har jag ingen anledning att gå in på, eftersom han inte ställde något yrkande utan bara har velat deklarerat sin egen ståndpunkt i frågan.

I reservation III, som avgivits från moderaterna och folkpartiet, upptas en

Ang. förslag till jordabalk

fråga om köpeskillingen, som har behandlats med anledning av ett par motioner. Utskottet har anslutit sig till departementschefens uttalande, som innebär att s. k. skenköp skall göras ogiltiga. Reservanterna anser att departementschefens tolkning är alltför fiskalisk och att bestämmelser med den tolkningen kan medföra otillfredsställande resultat, bl. a. däri att det öppnas möjligheter för avtalspart att öva utpressning mot den andra parten.

Utskottet vill för sin del framhålla att det är av största vikt att den riktiga köpeskillingen uppges i köpehandlingen. Som det nu är lämnas ibland felaktiga uppgifter, och det är en ordning som utskottet vill brännmärka. Det understryks också att en brytning mot nuvarande praxis är nödvändig. Förslaget innebär en skärpning av de nuvarande bestämmelserna, och det är därför angeläget att allmänheten informeras om den verkan som uppstår enligt jordabalken, om bestämmelserna inte följs. Reservanterna vill behandla dem som lämnat oriktiga uppgifter något mildare än vad utskottsmajoriteten vill och går inte så långt att de anser att köpet skall förklaras ogiltigt, om oriktiga uppgifter lämnas. Enligt min uppfattning finns det inga förmildrande omständigheter att anföra för dem som lämnar oriktiga uppgifter i köpehandlingar. Vill man nå en bättre ordning i detta avseende får man också ta de konsekvenser som är erforderliga, och utskottet tillstyrker departementschefens linje.

Reservation IV är en ren centerparti-reservation och behandlar panträtten. Eftersom herr Ferdinand Nilsson inte tog upp den i sin plädering, har jag ingen anledning att gå in på den på annat sätt än att jag liksom i övrigt ansluter mig till utskottets uppfattning, vilken överensstämmer med departementschefens.

Den femte reservationen gäller minimitiden för kommunala jordbruksarrenden. Sju borgerliga ledamöter står bakom reservationen, och de vill jämställa

kommunen med vilken annan jordägare som helst som arrenderar ut sin jord. Utskottet erinrar i det fallet om att bestämmelser om ettårig arrendetid redan finns i den kommunala arrendelagen. Följaktligen har propositionens förslag i detta stycke inte mött någon erinran. De regler som departementschefen förslår skiljer sig inte särskilt mycket från arrendelagsutredningens förslag, som motionärerna hänvisar till.

Ett faktum är ju att kommunerna numera behöver mycket mera mark än tidigare för sin verksamhet. Den expansion som många kommuner genomgår blir svår att genomföra, om man behåller en arrendetid på minst fem år. Samhällsutvecklingen går — som justitieministern tidigare framhöll — i våra dagar så snabbt att det är nödvändigt att det finns en lagstiftning, som ger kommunerna möjlighet att snabbare använda den jord som de äger. Reservanterna gör gällande att kommunen skall vara jämställd med annan jordägare. Det låter sig kanske sägas i princip, men det är — som jag har velat anföra — inte så i praktiken. Kommunen kan snabbt behöva marken, och då är en femårig arrendetid alldeles för lång.

Talet om att kommunerna enbart av bekvämlighetsskäl skulle teckna ettåriga avtal är med förlov sagt ett påstående som saknar täckning. Våra kommuner brukar inte handla på det sättet. I den mån det gäller mark, som kommunen anser sig kunna undvara under en längre tid, är det självklart att man kan skriva arrendekontrakt som löper under en mycket längre period. Men det måste finnas en regel, som ger kommunerna möjlighet att på ett snabbare sätt komma åt den mark som de behöver för sin expansion, för sin byggnadsverksamhet osv.

Reservation VI har avgivits av representanter för moderata samlingspartiet. Den bär också någonting av konservatismens prägel.

Lagförslaget innehåller en nyhet, som

Ang. förslag till jordabalk

är värdefull för arrendatorerna. Den ger dem möjlighet till ersättning i de fall då förlängning av besittningsskyddat arrende vägras. Utskottet delar här, som i allt väsentligt i övrigt, de synpunkter som departementschefen har anfört i propositionen. Starka sociala och ekonomiska skäl finns för att ge arrendatorerna ersättning i sådana fall då de har haft befogad anledning att inrätta sig på arrendestället på längre sikt och har nedlagt stora kostnader på jordbruksdriften. Det är klart att en sådan lagbestämmelse kan innebära ett något minskat utbud av arrendeställen och medföra en viss obenägenhet hos jordägarna att påkalla avbrott i besittningsskyddet även om ett sådant skulle vara önskvärt av olika orsaker. Utskottet anser emellertid att de avgränsningar som gjorts i förslaget är ägnade att minska eller undanröja de risker för negativa verkningar som motionärerna förmodar skulle uppstå.

Utskottet delar inte heller reservanternas mening att det är olämpligt att inte begränsa ersättningsskyldigheten till de fall då jordägaren själv skall disponera marken.

Reservanternas uppfattning att lagförslaget är en radikal nyhet för vårt rättsliv är på sitt sätt riktigt. Men vad är det som säger att vi inte skall anpassa vår lagstiftning till vad som är lämpligt för det samhälle vari vi i dag lever utan behålla gamla regler bara för att de en gång tidigare har skapats.

Om jordägaren skall använda marken till ändamål som ger en väsentligt högre avkastning, är det väl — herr Ebbe Ohlsson — knappast mer än rätt och rimligt att arrendatorn, som avstår från sitt besittningsskydd, får någon ersättning för vad han avstår från. Jordägaren får ju under alla förhållanden en bättre utdelning på sitt markområde.

Ja, herr talman, detta är ett stort lagkomplex. Det är klart att flera synpunkter finns att anlägga på det förslag som här föreligger. Med hänsyn till att de ledamöter som tidigare har talat har

varit koncentrerade i sin framställning har jag ingen anledning att mera gå in i detalj.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson gjorde invändningar mot vad herr Ferdinand Nilsson och jag har sagt om tidspressen vid utskottsbehandlingen. Han framhöll att förslaget till ny jordabalk lades fram redan i våras och att motionerna har föredragits noggrant.

Det är alldeles riktigt. Jag hade med mig förslaget såsom en väsentlig del av min semesterlitteratur, och läsandet underlättades otvivelaktigt av det regniga semestervädret i år.

Det hindrar inte att det för min del var utomordentligt värdefullt att ta del av den föredragning vi fick. Den var verkligen bra, även om den av tidskäl måste göras mycket koncentrerad. Jag skulle ha önskat mer tid att smälta den och framför allt litet mer tid för överläggningar i utskottet. Man utgår ändå från att alla utskottsledamöter förutsättningslöst prövar en proposition, motioner och andra frågor som kan komma upp. När herr Göran Karlsson sade att behandlingen inte skulle ha blivit annorlunda om vi haft längre tid hoppas jag att det inte ligger någon annan mening däri än den jag nu har gett uttryck för.

Det finns de som anser att värdet av överläggningarna i ett utskott är begränsat — att det mer är en fiktion än en realitet — därför att ledamöterna på förhand är bundna i sina ståndpunkter. Men ingen av oss vill väl godta ett sådant påstående.

Jag kan som exempel ange ett par detaljer där jag anser att vi borde haft mer tid. Jag avser bl. a. pantsystemet. Jag nämnde i mitt förra anförande att det systemet omarbetades helt i departementet. Jag skulle vid behandlingen därav velat ha hjälp i utskottet av prak-

Ang. förslag till jordabalk

tiskt sakkunniga, men jag begärde inte det, eftersom vi inte skulle ha hunnit med det. När det gäller frågan om köpevitnen skulle jag också velat ha mer tid för diskussion, men jag har av tidsskäl nöjt mig med en blank reservation. Jag syftar också på en liten detalj i övergångsreglerna, enligt vilka man flyttar prövningen av ineliggande ärenden beträffande fastighetsbildning i stad från länsstyrelsen — som kan lagstiftningen, eftersom den tillämpar densamma — till en myndighet, fastighetsdomstolen, som inte har någon kännedom om denna lagstiftning från praktisk tillämpning. Man flyttar alltså även ineliggande ärenden i stället för att, vilket väl uppenbarligen hade varit mera praktiskt, låta den myndighet som kan lagstiftningen ta hand om övergångsärendena.

Jag har nu givit ett par exempel på frågor för vilka jag skulle önskat ha mera tid till en närmare behandling. Jag vill nämna det som motiv för min kritik mot tidspressen. Kritiken riktar sig inte mot utskottet — varken presidiet eller sekretariatet — utan den riktar sig mot den metod att lägga fram förslag förhållandevis mycket sent som vi tyvärr ofta sett regeringen använda.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till att börja med uttala min erkänsla för att statsrådet tog upp frågan om den underbara bok som kommit ut. Han hänvisade den till det privata initiativets område. Jag hade varit ännu tacksammare om han hade sagt att han hade hoppats att något sådant inte skulle upprepas. Jag anser nämligen att beträffande kanslihusets tjänstemän bör finnas sådan ordning att dylikt inte förekommer.

Jag vill gärna göra en distinktion när det gäller vad jag menar med att detta lagförslag lagts fram i tidsnöd och vad herr Ernulf menar. Han anser att vi hade behövt mer tid under själva utskotts-

behandlingen. Jag sköt emellertid inte in mig på den frågan, utan jag sade att förslaget inom utskottet — bortsett från några detaljer — väsentligen har gått på sin egen tyngd. Vi har inte haft möjlighet att verkligen gripa oss an detta omfattande lagförslag ingående, utan vi har fått nöja oss med mindre justeringar. Det är helt naturligt att utskottet har fått förfara på det sättet.

Jag ansåg emellertid att det, när man på departementshåll haft så lång tid på sig att förbereda ärendet, var litet anmärkningsvärt att vi fick dessa lagar bitvis och att vi fick tillägg under hand. Det har funnits mycket gott om tid förut, och detta är ett arbete på lång sikt — det har betonats av herr statsrådet, av herr Ernulf, av mig själv och av herr Göran Karlsson, med utskottets hela auktoritet, att det arbetats på det lång tid i förväg. Varför skulle det behöva forceras just i år på detta sätt? Det var den frågan jag ställde mig, och det var därför jag satte in lagstiftningsarbetet i dess stora sammanhang. Jag har då inte samma behov av att granska detaljer, och jag gjorde det inte heller.

Herr Göran Karlsson gav mig en liten gliring för att jag ingenting hade sagt om centerreservationen i anledning av att man praktiskt taget har strukit ett streck över andra- och tredjehandsbelåningarna. Det passade inte riktigt in i min förra framställning, där jag hela tiden höll mig till de stora linjerna, att gå in på detaljerna. Därför gjorde jag det inte vare sig på den punkten eller på andra punkter där mitt namn förekommer. Men, herr Göran Karlsson, vi kan väl ändå vara överens om att det är en mycket väsentlig sak för småföretagsamheten inom handel, jordbruk och industri att man stryker ett streck över möjligheter till andra- och tredjehandsbelåning och reducerar värdet därav. Ur den synpunkten menar jag att reservationen dock i någon mån tillgodoser önskemålen i dessa avseenden.

Jag skulle, herr statsråd, vilja peka på en liten sak som har konsekvenser. Det

Ang. förslag till jordabalk

är mycket stora belopp av statsmedel som ligger i lån hos våra företagarföreningar, väsentligen med andra- och tredjehandsbelåningar som hypotek. Man har en övergångstid och det funnes kanske en möjlighet att avveckla dessa lån, om vi skulle få drägliga kreditförhållanden, vilket vi inte har nu. Ur den synpunkten vore det givetvis möjligt att komma ur de nuvarande svårigheterna, men möjligheterna i framtiden för de människor det här gäller att utnyttja belåning i andra och tredje hand för maskinanskaffning, rörelsekredit osv. blir i framtiden ganska beskurna, och det är en rätt allvarlig sak.

Givetvis har jag den uppfattningen att svensk småföretagsamhet har anledning att med bekymmer se reformen på den punkten. Men det är som sagt en detalj i ett stort sammanhang där även jag har givit mitt erkännande. Jag yrkade bifall till utskottets hemställan endast med den reservationen att jag hänvisade till de punkter där jag varit med om att anföra avvikande mening.

Herr SKÅRMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson ironiserade över att oppositionen inte ens hade lyckats bli enig om sina reservationer utan att det var olika namn under dem. Till det vill jag säga att jag inte ens i mina drömmar skulle tänka mig att behandla en fråga som jordabalken partipolitiskt på något sätt. Vi har olika erfarenheter av den tidigare tillämpningen av en del av dessa lagar. Enbart vad man med hänsyn till erfarenheten kan tänka sig vara riktigt och klokt har påverkat vårt ställningstagande i denna fråga.

Dessutom, herr Göran Karlsson, är det en ganska krånglig materia. Hur var det med lagrådet och 17 och 18 §§? De stod dock en gång i jordabalken, och lagrådet ville ha dem där. Var det inte departementschefen som ville flytta över dem till promulgationslagen? De passar ju förstas inte så bra där. Att

promulgera betydde förut tillkännage, men det har kommit att betyda dels tillkännage övergång till ny lagstiftning, dels anpassa den nya lagen till vad som gällt tidigare. Men, som sagt, det var departementschefen som ville flytta över dessa paragrafer till promulgationslagen. Där är de ju nu.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarrens förhandlingar ånyo övertogs av herr förste vice talmannen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Skårman, det var ingen ironi, som jag använde, när jag talade om att de borgerliga inte var eniga, utan det var närmast en sammanfattning. Det finns fem olika reservationer, men det finns inte någon reservation bakom vilken alla de borgerliga ledamöterna står. Det var ett konstaterande, det var inte alls ett försök att vara ironisk. Om jag får fortsätta detta resonemang är det rätt intressant att konstatera att de som har varit verkligt sakkunniga på dessa områden har avstått från att på särskilda områden gå på reservationslinjen. Det tycker jag, herr Skårman, är ett gott betyg till dem som varit lantmätare och jurister och har tillhört den borgerliga sidan.

Beträffande frågan var 17 och 18 §§ hör hemma har det sagts i utskottsutlåtandet att man valde att lägga dem i promulgationslagen för att få en bättre systematik och överblick.

Så var det herr Ferdinand Nilssons och herr Ernulfs uttalanden om tidspresen. Denna fråga har ju nu tonats ned. Herr Ferdinand Nilsson säger att utskottet har haft tillräckligt mycket tid på sig att handlägga ärendet, och jag vill gärna dela denna hans uppfattning, ty det har inte varit fråga om någon hård forcering där. Jag vill gärna medge att det har varit besvärligt för sekretariatet eftersom det är ett stort ärende, men utskottsledamöterna kan inte klaga

Ang. förslag till jordabalk

över att informationen varit bristfällig. Jag är därför nöjd med den version som herr Ferdinand Nilsson har gett.

Sedan vill jag gärna understryka vad herr Ferdinand Nilsson sade om den där boken som har blivit så omdiskuterad och där tredje lagutskottet klart uttalat att utskottet anser det i högsta grad otillfredsällande att en tjänsteman i ett departement, chefen ovetande, skriver en bok om jordabalken som kommer ut innan riksdagen har behandlat frågan. Där ansluter jag mig helt till de kritiska synpunkter som framförts. Jag hoppas att det skedda inte skall upprepas, och jag tror att med det besked som utskottet har lämnat och som talmanskonferensen har understrukit kommer det inte att bli en upprepning. Det hade ju varit enkelt för vederbörande som har skrivit boken att ha alla handlingar klara och ge ut boken i morgon dag sedan riksdagen har tagit ställning. Jag vill mycket kraftigt understryka att det hade varit bättre med ett sådant förfarande.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara helt kort uppehålla mig vid en fråga som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 82 — herr Ernulf berörde den i slutet av sitt anförande. Det gäller det särskilda yttrande som har fogats till detta utlåtande. Det hela rör sig om behandlingen av propositionen 146, och i utskottets utlåtande preciseras frågan på följande sätt: "Den utvidgning av bytesrätten som föreslås är angelägen för att underlätta för bostadsförmedlingarna att få tillgång till de ofta billiga lägenheter som blir lediga vid villaköp och som kan ha stor betydelse från bostadssociala synpunkter." Bakgrunden är ju bl. a. att bestämmelserna i 51 § andra stycket bostadslånekungörelsen delvis har satts ur spel och inte fungerar såsom varit avsett.

Jag konstaterar alltså att herr Ernulf och tydligen alla med honom är överens

med utskottsmajoriteten om att detta är målsättningen för utskottets alla ledamöter, att bestämmelsen skall tolkas så att med byte avses ett vidare begrepp. Jag är så mycket mera övertygad om detta och om att herr Ernulf inte ställer sig bakom motionen i dess helhet, som han har inskränkt sig till att avge ett särskilt yttrande. Jag vill understryka utskottsmajoritetens ståndpunkt att denna tolkning är den som bör få vara gällande och som skall gälla vid handläggningen av dessa frågor. Den juridiska tveksamhet som herr Ernulf ger uttryck för finns det säkert mycket fog för, det är jag övertygad om, fastän jag inte är sakkunnig som han, men att det på något sätt skulle vara en självklar juridisk tolkning som han gör motsägs av det faktum att lagrådets majoritet dock accepterat den vidgade tolkningen. Jag ansluter mig till utskottets ståndpunkt med understrykande av att utskottet liksom departementschefen och lagrådet avser att denna tolkning skall vara vägledande vid tillämpningen. Därmed faller herr Ernulfs farhågor och hans önskan om att ärendet noga skall följas i framtiden för att fastställa om man behöver en mera preciserad eller stringent lagstiftning. Den tolkning som riksdagen härmed ställer sig bakom bör vara tillräcklig för att de handläggande myndigheterna skall agera i den anda som propositionen avser.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan svara herr Hansson att jag givetvis inte har något önskemål om att en lag när den är som den är skall tolkas på annat sätt än som departementschefen och utskottet har önskat. Jag uttryckte en viss tveksamhet huruvida det är möjligt för de lagtillämpande myndigheterna att tolka lagen på ett sådant sätt. Men skulle likväl de tillämpande myndigheterna följa departementschefen och utskottet, så är

Ang. förslag till jordabalk

naturligtvis allt gott och väl, frånsett den lilla lagtekniska olycka som enligt min uppfattning skett.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Som det framhållits här tidigare ingår även arrendelagen i ett par kapitel i detta lagförslag. Arrendelagsutredningens förslag att i enlighet med direktiven tidsanpassa hela arrendelagstiftningen till en lag har fullföljts, när riksdagen i dag fattar beslut, grundade på denna utredning och propositionens förslag. Vi kan konstatera att tredje lagutskottets utlåtande i huvudsak följer dessa linjer. Det har varit ett långvarigt arbete och diskussionen har även berört detta. Arbetet har från arrendelagsutredningens sida pågått i över tio år, men jag tror att man kan instämma med herr Göran Karlsson i att det varit ett grundligt arbete. Man kan säga om detta som om så mycket annat att det är en produkt, där för- och nackdelar fått vägas mot varandra och där kompromissen dem emellan fått bli det slutliga resultatet.

Frågor om arrendators rättvisa eller orättvisa behandling har stötts och blötts av lagstiftare genom tiderna.

Herr talman! Även om 1960 års arrendelagsutredning kan man givetvis fälla dessa omdömen, men jag tror att jag kommer sanningen rätt nära när jag säger att ledstjärnan för utredningen varit det förhållande som råder mellan en god jordägare och en god arrendator då båda respekterar varandras intressen och synpunkter och försöker bli sams om dem. Hur vi sedan lyckats omsätta ett sådant förhållande i lagtexten får riksdagen och eftervärlden bedöma. Ett av huvudmomenten har varit den sociala synpunkten om trygghet, att utsträcka den nuvarande optionsrätten till fortsatt arrende att omfatta så gott som alla arrendatorer. Hittills har optionsrätten endast omfattat en mindre kategori, besittningsmässigt och arealmässigt begränsat. De inskränkningar-

na försvinner nu. Tyvärr ville utredningsmajoriteten undantaga de s. k. sidoarrendena från dylik optionsrätt. Om så blivit fallet hade optionsrätten delvis blivit en reform på papperet som mycket lätt kunnat kringgås. Emellertid har Kungl. Maj:t, vilket jag med tillfredsställelse konstaterat, följt den enda reservationen i utredningen, med påföljd att det i dag ligger ett förslag på kammarens bord som går ut på att i huvudsak alla arrendatorer får optionsrätt.

Denna sociala besittningstrygghet utgör en stor fördel. Jordägarens särskilda intressen har därvid även beaktats. Då exempelvis speciella förhållanden är för handen kan jordägare häva arrenderätten. Lagstiftarna har här försökt göra en avvägning, ty ger man i alltför hög grad förmåner åt den ena parten så möts det omedelbart av motdrag från den andra parten.

En vital nyhet är även de enhetligare bestämmelserna om arrendatorns underhållsskyldighet av byggnader och anläggningar. Där har man gått ifrån den sociala lagstiftningens speciella bestämmelser. Men samtidigt har en viss nybyggnadsskyldighet tilldelats jordägaren. I strävan att skapa klarhet har sålunda föreslagits att när exempelvis en värmeledning respektive panna tar slut skall nyanskaffandet anses åvila jordägaren. Motivet härför är helt enkelt att det är omöjligt för en tillträdande arrendator att bedöma hur pass långt nedrostningen och förslitningen på en sådan anläggning gått. Detsamma är förhållandet med äldre dräneringar. Omläggningen av ett gammalt förslitet dräneringssystem blir det alltså jordägarens sak att ordna, men det normala underhållet åvilar arrendatorn.

Över huvud taget kommer den nya lagen att förutsätta att arrendeställets skick och skötsel med olika tidsintervall skall konstateras, antingen genom laga syn eller fastställas genom överenskommelse mellan jordägaren och arrendatorn.

Ang. förslag till jordabalk

Lagen föreslår också att det via länsstyrelserna inrättas en auktoriserad synemannakår. Lagen säger inget om hur ställets skick skall vara mer än då det gäller bostadshuset. Detta skall uppfylla hälsovårdslagens bestämmelser, men det berör givetvis endast gårdsarrendatorskategorin. Gårdsarrende är lagens nya begrepp på den kategori arrende där arrendatorn är bosatt och där vissa tidsmoment om exempelvis kontrakt och uppsägningstid är tvingande bestämmelser.

Den minsta kontraktstiden är som regel fem år. Kommunerna får dock rätt till endast årskontrakt. Utredningen ville att även kommunerna skulle ge sina arrendatorer samma trygghet i fråga om besittning som andra kategoriers arrendatorer har, nämligen en kontraktstid om fem år. Detta skulle dock gälla endast om gården låg utanför stadsplanlagt område. Utredningen räknade med att det då blev ett tillräckligt tidsmoment innan kommunen behövde ta mark i anspråk för bebyggelse.

Jag åhörde med intresse herr Göran Karlssons utläggning om att kommunerna behöver ta denna sin mark i anspråk med mycket kort varsel. Men, herr Göran Karlsson, det finns städer i vilka kommunförvärven har blivit vidsträckta de senaste åren. Det finns städer och kommuner som har förvärvat gårdar tre till fyra mil från stadsbebyggelsen. Varför städerna då inte skall ha samma jordägarskyldighet för arrendatorerna som andra ägarkategorier har jag svårt att inse. Propositionen och utskottsmajoriteten har dock gett kommunerna generell rätt att tillämpa ett-årskontrakt.

Varför ett så självsvaldigt kommunagerande? Det har utvecklats, det vågar jag säga, en underlig form av kommunmakt i detta land vars högtidligt förklarade mening är tabu för invändningar även om rättvisan kräver detta. Det underliga är att både regering och riksdag oftast instämmer i denna kommu-

nernas mycket självgodas syn på tingens ordning. Utredningens förslag tillgodsåg mer än väl kommunernas helt legitima behov av tillgänglig mark. Jag tror detta är odiskutabelt.

Det finns en reservation härom. Den har blivit omnämnd tidigare, och jag vill ansluta mig till yrkandet om bifall till den.

Om reservationen avslås, och jag förmodar att så blir fallet, vill jag uttala den förhoppningen — och där kan jag anknyta till vad herr Göran Karlsson sade — att den starkt växande jordägarkategori som städer och kommuner utgör måtte ge arrendatorer som befinner sig på långt avstånd från stadsbebyggelse rätt till samma trygghet som finns i bestämmelserna i lagstiftningen för arrendatorer i övrigt.

En nyhet i lagstiftningen är den s. k. flyttningsersättningen. Den aktualiseras också genom tätorternas behov och därav föranledda markuppköp. Exempel finns på hur en stad har köpt en hel by av en publik jordägare. Det kan vara fall där arrendatorer brukat gårdarna som efter fader i generationer. Plötsligt sveper en ny tids markhunger fram och priser betalas för jorden som ligger långt över jordbruksvärdet. Arrendatorn får något år på sig att försvinna från den gård som han brukat under lång tid och som han räknat med att få fortsätta att bruka. Stora förluster uppstår när han med sitt lösöre kastas ut på den allmänna marknaden. Det är inte mer än rimligt att han vid ett sådant tillfälle får s. k. flyttningsersättning som ett ringa skadestånd eller som erkänsla för den tid han förvaltats egendomen åt den jordägare som tack vare en gunstig konjunktur kunnat inkassera en ganska hög summa utöver egendomens jordbruksvärde. Jag instämmer helt i de synpunkter som herr Göran Karlsson framförde här.

Låt mig i detta sammanhang uttala min stora förvåning över den otidsenliga anda och det otidsenliga synsätt som kommit till uttryck i den reserva-

Ang. förslag till jordabalk

tion som kammarens ledamöter av moderata samlingspartiet står för. Jag tycker att ett sådant tänkesätt som deras knappast är motiverat i vår tid med dess tal om gemensamhet och förtroende.

I stort sett är lagförslaget en enig produkt av viljan att sammanlänka olika intressen. Som en sådan tidsenlig produkt vill jag hälsa lagförslaget med tillfredsställelse.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Thorsten Larsson med anledning av hans tal om kommunerna och arrendatorerna. Han talade om att kommunerna har stor markhunger. Jag tror att denna markhunger är synnerligen välbefogad, ty vi vet att kommunerna tidigare i regel haft för litet mark. Detta har medfört att kommunerna, när de skulle köpa mark, fått betala mycket högre priser än de skulle fått om de hade haft en större markreserv. Om man lägger dessa synpunkter på problemet, och det vill jag gärna göra, måste det vara riktigt att kommunerna ser till att de får en markreserv för 10—15 år framåt. Därav följer inte, herr Larsson, att kommunerna nödvändigtvis måste skriva ettårskontrakt med sina arrendatorer. De kan gärna skriva både fem- och tio-årskontrakt, om så skulle behövas för vissa av de områden som de köper. Vettiga kommunalmän kommer att tillämpa lagen på det sättet, därom är jag övertygad. Kommunerna måste å andra sidan med hänsyn till den snabba expansionen ha möjlighet att fortare få tillgång till den mark de behöver.

I övrigt är herr Larsson och jag tämligen överens. Jag hoppas att det lagförslag som vi nu står i begrepp att anta väl skall fylla sin uppgift efter det långa och omfattande förberedelsearbete som ligger bakom detta stora lagkomplex.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall inte polemisera med herr Göran Karlsson, men

jag tror att han måste ge mig rätt i att kommunerna numera har ganska väl tilltagna områden till sitt förfogande. Jag håller med herr Göran Karlsson om att man förut kanske inte tillgodosett markbehovet från kommunernas sida. Den tiden är emellertid nu passerad, och nu anser vi att stadsplanelagt område inte skall beröras här. Herr Karlsson talade om jord som ligger på så pass säkert avstånd — om jag får använda det uttrycket — att man skulle kunna se fem år framåt i tiden. Därvidlag menar jag att kommunerna naturligtvis skall ha samma skyldigheter som andra jordägarkategorier. Jag kan inte förstå att man jämt och ständigt skall behandla kommunerna som en på något sätt ömtålig ägarkategori. Jag tror att deras önskemål även med vårt förslag kan bli tillgodosett.

Jag vill emellertid än en gång notera vad herr Karlsson slutligen sade, nämligen att detta givetvis — även om vår reservation blir utslagen — inte hindrar att en kommun såsom en förständig jordägare kan tillämpa dessa trygghetsbestämmelser beträffande arrendatorerna. Därvidlag är vi väl i så fall överens.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Det finns en sak som herr Thorsten Larsson glömde i fråga om kommunernas rätt att få kortare arrendetid än övriga jordägare, och det är fritidssynpunkterna som ju helt och hållet börjar slå igenom. Kommunerna köper mark för att tillhandahålla människorna strövområden och bereda dem tillfälle till fritidsverksamhet. Dessa synpunkter skall också med i bilden när man bedömer kommunernas markinnehav och deras möjligheter att rätt använda det.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill med anledning av vad herr Göran Karlsson här nämnde säga att jag har den uppfattningen att

Ang. förslag till jordabalk

även de jordbrukare som befinner sig i de fritidsområden som här angetts bör fortsätta att bruka marken i framtiden, varför det argument som här anfördes inte väger så tungt.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! De synpunkter jag här anförde gäller fritidsbebyggelsen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, vid vilka endast yrkats bifall till utskottets hemställan, komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet hemställt i *punkterna A och B*.

I fråga om *punkten C*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skårman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Skårman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skårman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 35.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna D och E*.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande *punkten F* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson

Ang. förslag till jordabalk

m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 37.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de beträffande *punkten G* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ferdinand Nilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ferdinand Nilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Ferdinand*, begärde rösträkning verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;
Nej — 14.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna H och I*.

Med avseende å *punkten J*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten J, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 49.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i *punkten K*.

Vidkommande *punkten L* gjorde herr förste vice talmannen nu propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Ebbe Ohlsson* och herr *Hedin* vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 80 punkten L, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ebbe Ohlsson* och herr *Hedin* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu

Ang. olaga arbetsförmedling

votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 17.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna M—ö*.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m. jämte motioner; samt

nr 82, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m. jämte motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. olaga arbetsförmedling

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, jämte motioner.

Genom en den 23 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 166, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokoll över inrikesärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag

Ang. olaga arbetsförmedling

till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling.

För att det rådande förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte skulle efterlevas bättre än för närvarande föresloges i propositionen dels att straffet för arbetsförmedling i förvärvssyfte skulle skärpas, dels att även den som beredde arbete åt någon som hade anvisats arbetet genom sådan förmedling skulle kunna straffas. Allmänt åtal för sistnämnda brott skulle dock få väckas endast efter anmälan av arbetsmarknadsstyrelsen. För båda fallen förordades (i 8 och 9 §§ i förevarande lagförslag), att straffmaximum skulle bestämmas till fängelse i sex månader.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner

1) de likalydande motionerna I: 1322, av herr *Ernulf m. fl.*, och II: 1541, av herr *Mundebo m. fl.*; samt

2) de likalydande motionerna I: 1323, av herr *Åkerlund m. fl.*, och II: 1540, av herr *Björkman m. fl.*

I motionerna I: 1322 och II: 1541 hade yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära skyndsamma åtgärder för förbättrad förmedling av korttidsanställd arbetskraft på kontorsområdet.

I motionerna I: 1323 och II: 1540 hade föreslagits, att riksdagen skulle avslå propositionen samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag till sådan ändring i lagen om arbetsförmedling, att de ambulerande skrivbyråerna och förmedling av dagbarnvårdare samt service av liknande art undantogs från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1322 och II: 1541 samt I: 1323 och II: 1540 i motsvarande delar bifalla propositionen 1970: 166;

B. att motionerna I: 1323 och II: 1540, såvitt gällde yrkandet om vissa undantag från arbetsförmedlingslagen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 1322 och II: 1541, såvitt gällde yrkandet om åtgärder för förbättrad förmedling av korttidsanställd kontorspersonal, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Hübinette* (m) och *Axelsson* (fp), fröken *Pehrsson* (cp), herr *Ringaby* (m), fru *Nilsson* (cp) samt herr *Romanus* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits;

II. av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Hübinette* (m) och *Axelsson* (fp), fröken *Pehrsson* (cp), herr *Ringaby* (m), fru *Nilsson* (cp) samt herr *Romanus* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa,

dels att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1323 och II: 1540 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1971 års vårriksdag om sådan ändring i lagen om arbetsförmedling, att den ambulerande skrivbyråverksamheten undantogs från det generella förbudet mot arbetsförmedling i förvärvssyfte; och

dels att motionerna, såvitt gällde yrkandet om undantag från arbetsförmedlingslagen för förmedling av dagbarnvårdare och service av liknande art, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! I proposition nr 166 till årets riksdag föreslår regeringen en

Ang. olaga arbetsförmedling

betydande straffskärpning för arbetsförmedling i vinstsyfte. Där föreslås också en utvidgning av det straffbara området. Detta innebär stora förändringar i jämförelse med nuvarande förhållanden, och vid utskottets behandling av propositionen har en grupp ledamöter, i vilken jag ingår, reserverat sig mot utskottets förslag. Vi har gjort det därför att vi hyser betänkligheter på flera punkter.

Först och främst är vi principiellt emot att man genomför en straffskärpning och en utvidgning av det straffbara området utan att i lagtexten ha kunnat åstadkomma en klar definition på vad som egentligen är straffbart. Avgivna remissyttranden är mycket kritiska på den punkten, däribland yttranden från tunga remissinstanser, t. ex. hovrätten för Västra Sverige, flera handelskamrar samt kommerskollegium. Departementschefen yttrar själv i sin text att denna lagstiftningsteknik på det straffrättsliga området kan sägas vara mindre tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Jag anser att man skall vara mycket försiktig med dessa straffskärpningar när man är ute på så ostadig mark.

Det finns självfallet områden inom denna olaga arbetsförmedling som kan vara betänkliga, och det har gjort att vi reserverar ändå inte gått på ett helt avslagsyrkande. Sådan är situationen inom varvsindustrin. Vi tycker att det är ganska orimligt att den inledda arbetskraften där genom traktamentsförfarande m. m. har betydligt högre avlöningar för samma arbete än den ordinarie arbetskraften. Där är det naturligtvis betänkligt.

Men när man samtidigt föreslår dessa straffskärpningar till straffarbete i sex månader för olaga arbetsförmedling och för dem som utnyttjar den arbetskraft, vilken på detta sätt bjuds ut, tror vi ändå att folk kommer att reagera. Jag tror att rättsmedvetandet hos människorna här i landet har en annan inriktning. Jag föreställer mig att

man vid egendomsbrott och våldsbrott är benägen att acceptera ett frihetsberövande straff av varierande längd beroende på brottets karaktär. Men talar man om för människor att de som ser till att produktionen fungerar här i landet, att departement och nämnder får den skrivhjälp de behöver — kanske till och med generaldirektörer, för att inte tala om dem som leder varven — skall buras in upp till ett halvår kommer troligen folk att reagera. Jag kan inte tänka mig att det svenska rättsmedvetandet är så funtat att det kan acceptera detta förhållande. Jag tycker att det är helt orimligt.

Jag är säker på att förslaget på något sätt inte stämmer överens med vad man är på väg att gå över till i lagstiftningshänseende, nämligen att straffet skall vara en rehabiliteringsprocess för den som har begått ett brott. Då frågar jag: Hur skall man rehabilitera en generaldirektör eller en varvsdirektör, som har burats in på ett halvår därför att han har använt arbetskraft, som i detta avseende kan betraktas som kommen från en arbetsförmedling driven i vinstsyfte?

Jag förstår inte tankegångarna i förslaget. De är främmande för mig. Jag tror att man skulle kunna lösa detta problem på ett annat sätt. Det skulle kunna gå att med ekonomiska sanktioner råda bot på de eventuella missförhållanden som förekommer.

När vi reserverar ändå gått med på förslaget, har det skett under vissa bestämda förutsättningar. Först och främst skall straffskärpningen vara en temporär åtgärd. Det bör ytterligare utredas hur man skall förfara med gränsdragningen. Så har även remissinstanserna sagt. Det kan inte få fortgå på detta vis, utan man måste få en bättre tingens ordning. Sedan har vi krävt att straffskärpningsregeln skall utnyttjas synnerligen restriktivt. Det kanske allra viktigaste kravet är att de "ambulerande" skrivbyråerna undantas från denna lag. Där ligger det kanske mest

Ang. olaga arbetsförmedling

horribla i hela denna process, nämligen att de skrivbyråer som förmedlar arbetskraft till företag och institutioner i samhället som behöver den, därför att den allmänna arbetsförmedlingen inte har kunnat furnera dessa företag med den arbetskraft som behövs, utan företagen har fått gå vägen via skrivbyråerna, skall anses ha begått ett så grovt brott att de, om brottet upprepas och de inte ställer sig till efterrättelse, skall kunna få dessa höga straff. Det tycker vi är väldigt felaktigt, inte bara ur straffrättslig synpunkt med tanke på brottets art utan också därför att en person inte på förhand kan veta om han begår en brottslig gärning eller inte. Lagen innehåller inte någon klar precisering härom. Där ligger den tragiska felaktigheten. Lagen borde ha varit så preciserad att den som tar in en flicka såsom skrivhjälp vet om han därmed begår en brottslig handling eller inte.

Jag håller med om att det blir svåra gränsdragningsproblem, men det skulle säkert gå att lösa dem om man bara bemödar sig tillräckligt.

Jag tycker att utvidgningen av det straffbara området också är felaktig, dvs. att den som anlitar arbetskraft som bjudits ut av någon som i lagens mening bedriver en felaktig arbetsförmedling eller en arbetsförmedling i vinstsyfte också skall kunna straffas. I det sammanhanget har flera remissinstanser anfört att detta strider mot vedertagna principer inom den svenska straffrätten. Det är nämligen så att man inom flera andra områden inte tillämpar reglerna på samma sätt som här. Jag kan som exempel nämna bostadsområdet, för att inte tala om spritlangare. Den som köper sprit av en langare nere vid Slussen blir inte dömd, men den kloka karl som behöver litet hjälp för att klara av sina kontorsgöromål skall straffas.

Det finns så mycken orimlighet förknippad med detta att man inom departementet och regeringen borde ha

tagit sig en mera grundlig funderare på detta innan man begärde att riksdagen skulle godtaga en lagstiftning av denna karaktär.

Herr talman! Jag skall i varje fall be att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till utskottets utlåtande.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det brukar ofta, särskilt när politiker framträder i litet mer högtidliga sammanhang, framhållas att samhället strävar efter att i olika avseenden ge sina medborgare så god service som möjligt. I förlitande på detta ringde jag en dag till ortens arbetsförmedling och talade om att det hastigt inträffat ett par sjukdomsfall bland vår biträdespersonal och att vi var angelägna om att få extra skrivhjälp genom förmedlingens försorg. Jag ringde en måndag och vederbörande tjänsteman på förmedlingen svarade mycket vänligt, att man skulle göra vad man kunde för att hjälpa oss. Han utlovade att man i den stencil över lediga platser som skulle gå ut på torsdagen — den gick ut en gång i veckan — skulle ta upp vårt önskemål. Han sade: "Jag hoppas att det blir napp i nästa vecka." Jag försökte förklara för honom att vi hade brådskande domar — några personer satt häktade och väntade på att få sina domar utskrivna. Vi hade också en del andra brådskande ärenden. Det gällde personer som skulle låna pengar o. d. och behövde få sina handlingar klara så snart som möjligt, och det var inte särskilt bra om de fick vänta en vecka extra. Men tyvärr — någon hjälp av det slag som jag behövde stod inte att få.

Jag riktat ingen kritik mot denne befattningshavare. Han rättade sig efter den resurstilldelning som samhället har ansett sig kunna ge och den service man lyckats prestera. Det egendomliga är emellertid att om någon enskild skulle vilja fylla denna lucka i samhällets service — genom att ta kontakt med exempelvis hemmafruar som har möjlighet

Ang. olaga arbetsförmedling

att då och då rycka in och arbeta några dagar i dylika situationer — fördömer samhället detta. Man har nu funnit att ett fördömande som begränsar sig till böter innebär ett alltför mildt straff. Vederbörande skall in i fängelse!

Herr talman! Jag har svårt att få detta att rimma med det vackra talet om myndigheternas service mot allmänheten.

Jag kan till nöds förstå den som säger: Låt oss då utvidga samhällets service, så att inte enskilda personer kan göra något så fullt som att tjäna pengar på att förmedla arbete. Ibland frågar jag mig visserligen varför det är så fullt att förmedla arbete och tjäna pengar på det, medan det är något helt annat och mycket bättre att förmedla förströelse och tjäna pengar på det. Men även om någon hyser den uppfattningen har jag svårt att förstå varför lagens svärd skall drabba den som klarar uppgiften medan samhället inte klarar den. Jag tycker personligen att det är ett rätt upprörande teknokratiskt synsätt som här har brett ut sig. En stunds eftertanke borde ge kammarledamöterna anledning att fundera över vad de egentligen är med om.

En utredning som arbetade för några år sedan föreslog en auktorisation av skrivbyråer — som det för min del närmast är fråga om — för förmedling av korttidsanställd kontorsarbetskraft. Det är klart att en auktorisation kan vara av värde, eftersom det givetvis uppkommer en del sociala problem i fråga om ATP och annat för den korttidsanställda arbetskraften. Men de problemen skall man inte lösa med fängelsestraff för den som förmedlar arbete, dem skall man lösa genom sociala reformer inom socialförsäkringarnas ram.

I allt väsentligt kan jag instämma i vad herr Hübinette här i övrigt har anfört. Det är ganska uppseendeväckande, tycker jag, att man t. o. m. skall införa fängelsestraff. Jag tänker på den lille företagaren som sitter och arbetar med sina uppgifter enligt uppbördsförord-

ningen, vilka skall vara inlämnade inom viss tid, eller med de förteckningar över anställdas arbete av olika slag som åläggs honom enligt denna förordning. Hans kontorsdam blir sjuk, och i sin förtvivlan och sin strävan att uppfylla uppbördsförordningens tidsfrister med hänsyn till de straffbestämmelser som finns, ringer han en skrivbyrå och får hjälp.

Herr talman! Man närmar sig det fulländade samhället i denne mans situation. Om han inte skickar sina uppgifter eller bringar reda i sina förteckningar i olika avseenden beträffande anställda riskerar han straff enligt uppbördsförordningen. Den förutsätter i vissa avseenden grov oaktsamhet, men inte i samtliga avseenden och inte när det gäller förteckningarna. Om han i stället ringer skrivbyrån för att klara upp det hela, riskerar han att dömas till böter eller fängelse enligt denna nu föreslagna, strängare lag. Vi har medborgaren helt satt på sin plats, och majoriteten här i kammaren tycks vara beredd att medverka till en sådan ordning. Jag är det inte, herr talman.

Jag hade hoppats att man inom utskottet skulle ha sett situationen som den är, avslagit propositionen och begärt en utredning om auktorisation av skrivbyråer. Nu talar jag inte om varvsarbetskraften, ty i fråga om den är det andra problem, utan mina invändningar hänför sig alltså till skrivbyråerna.

Man kan ju till försvar för fängelsestraffet säga: Skall vi ha en lagstiftning, måste vi se till att den fungerar. Men en god princip i lagstiftningen är att om man vill möta en vinstgivande men lagstridig verksamhet, skall man i första hand göra det med ekonomiska sanktioner och inte med frihetsstraff. Till de ekonomiska sanktionerna kan höra bötesstraff, som kanske inte är tillräckligt men som kan kompletteras med att man i domen drar in vinsten så att den som brutit mot lagen inte kan få behålla någon vinst av verksamheten. Gör man så, kan man undvara fängelsehotet. Vi

Ang. olaga arbetsförmedling

har minsann, herr talman, tillräckligt många samhällsfarliga beteenden att bekämpa, för vilka man måste använda fängelsestraff med hänsyn till samhällsskyddet. Men här tycker jag att man har gått för långt i sitt nit.

Som motionär hade jag yrkat att man skulle avslå propositionen och begära en utredning om skrivbyråer med auktorisation. Nu har reservanterna inte gått fullt så långt. Jag skall av praktiska skäl inte yrka bifall till motionen utan nöjer mig med att yrka bifall till de två reservationerna.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 93 är föranlett av Kungl. Maj:ts proposition nr 166 och avser en ändring av den lag med vissa bestämmelser om arbetsförmedling som antogs 1935. I denna lag, som alltså är 35 år gammal, fastslås att arbetsförmedling i förvärvssyfte är förbjuden. Det står alltså redan i den nu gällande lagen. Enligt denna kan man dömas till dagsböter och i vissa fall — efter 5 § — till böter. Såsom här har sagts föreslås nu en skärpning, så att man kan få böter eller fängelse i högst sex månader. Jag kanske skall inflika att den utredning som föregått utarbetandet av propositionen hade föreslagit ett år. Departementschefen har alltså skurit ned denna tid till sex månader.

Den skärpning av lagen som nu föreslås är föranledd av en del förhållanden framför allt inom varvsindustrin och i vissa fall när det gäller de s. k. ambulerande skrivbyråerna. Såsom sagts tidigare har reservanterna frångått kravet i motionen. Men eftersom det i motionen krävdes avslag på propositionen, skulle ett bifall till motionen ha inneburit att man tillåtit denna förmedlingsverksamhet. Den skulle alltså fått fortsätta som hittills. Men nu tycks reservanterna i alla fall vara inne på att man skall vidta åtgärder när det gäller varven.

När det gäller kontorssidan finns, såsom redan framhållits, möjligheter för organisationerna att hos AMS begära att få förmedla arbete. Det är inte så att AMS har monopol på arbetsförmedling, utan AMS kan ge tillstånd till en organisation. Så sker exempelvis på musikerområdet, och på kontoristsidan i Stockholm finns en sådan förmedling som kan tillhandahålla arbetskraft.

Om skrivbyråerna utför arbetet på själva byrån kan heller ingen lastas. Det är ungefär som när en skomakare tar emot skor för reparation på stället. Det är först när skrivbyråns personal tjänstgör på en annan arbetsplats och så att säga inte har några egna verktyg, utan man hyr ut vederbörande och tar ett par tre kronor ytterligare per timme, som det blir fråga om sådan verksamhet som vi avser att komma till rätta med.

Herr Hübinette sade att det kan bli svårt med gränsdragningen. Men AMS har tillsynen över arbetsförmedlingen, och det är AMS som skall undersöka om man har kommit i konflikt med denna lag. Det står i propositionen på sidan 54: "Innan anmälan sker, får den som driver förmedlingen genomgående tillfälle att frivilligt inom viss tid avveckla verksamheten." Han blir alltså varnad för att han bedriver verksamheten. Det är också därför man har flyttat fram tidpunkten för lagens ikraftträdande till den 1 juli 1971. Byrån har alltså möjlighet att avveckla. Det är först efter det att man inte tar hänsyn till vad AMS sagt — att man driver en verksamhet som står i strid med lagen — som det kan bli fråga om att vidta andra åtgärder. Det borde alltså ur rättssäkerhetssynpunkt vara en fördel att man får denna frist och på så sätt slipper åtal.

Sedan är det klart att arbetsförmedlingen kanske inte alltid kan med en gång tillgodose behovet av arbetskraft när det gäller kortare tid, t. ex. bara några dagar. Men om man lägger upp ett register kan man direkt ringa till personer och säga att man behöver arbets-

kraft — så har exempelvis skett på länsstyrelserna i höstas vid röstsammanräkningen. På detta sätt finns det också möjlighet för samhället att skapa en arbetskraftsreserv. Det kan vara f. d. anställda som har gift sig och tar ett tillfälligt arbete. Det är ingen arbetsförmedling i den här meningen. Man ring-er upp vederbörande och frågar: "Kan du jobba här?"

Så går det väl till på många ställen. Inom skolväsendet har varje skolstyrelse en förteckning över pensionerade lärare som man kan ringa med ganska kort varsel och säga: "Nu har vi fått ett sjukdomsfall här. Nu måste du hjälpa oss och hoppa in."

Det förekommer överallt i vårt samhälle att man har sådana listor. Sådana kan också de olika verken skaffa sig.

Sedan blir det också fråga om en upprustning av arbetsförmedlingen. Men det är klart att om man kommer så att säga på stubben och vill ha en arbetskraft, så tror jag inte det är så lätt. Människorna är inte så funtade. De vill planera några dagar i förväg. Och så mycket måste man kunna kräva av myndigheterna att de har en översikt som kan vara färdig t. ex. den 15:e i månaden. Man får då inte börja förberedelserna den 14:e. Man måste börja redan den 10:e och säga att man måste anställa arbetskraft. På en dags varsel går det inte att skaffa arbetskraft. Jag tror inte att någon fungerar på det sättet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! När jag lyssnade till herr Ernulfs inlägg för en stund sedan, ansåg jag det nödvändigt att delta i denna debatt. Den proposition som kammaren nu har att ta ställning till har förelagts riksdagen för att vi skall kunna komma till rätta med den arbetsförmedling som trots ett uttryckligt förbud i arbetsförmedlingslagen fortfarande bedrivs i vinstsyfte. Jag vill därför

Ang. olaga arbetsförmedling
kort ange bakgrunden till mitt ställningstagande i denna proposition.

Vi har här i Sverige byggt upp en arbetsmarknadspolitik kring förutsättningen att det finns en väl fungerande offentlig förmedling. Åtskilliga åtgärder har, inte minst under de senaste åren, vidtagits i syfte att på olika områden söka effektivisera förmedlingarnas verksamhet.

Det är angeläget att framhålla att den offentliga arbetsförmedlingen i motsats till den enskilda inte enbart sysslar med att ordna arbete åt de arbetssökande. Förmedlingsverksamheten omfattar också yrkesvägledning och arbetsvård. Dessutom bedöms behovet av arbetsmarknadsutbildning och statlig bidragsgivning i form av utbildningsbidrag, flyttningsbidrag, näringshjälp, hjälp åt handikappade osv., allt detta knutet till den offentliga förmedlingen.

Med denna uppbyggnad av den offentliga förmedlingen har förmedlingsverksamheten i vårt land kommit att få en ytterst stor betydelse. Vi står långt bättre rustade än man gör i andra länder när det gäller att ge medborgarna den service de önskar i fråga om möjligheter till anställning. Därför måste det enligt mitt förmenande finnas en mycket stark motivering för att man skall kunna frånga principen om den offentliga förmedlingen och möjliggöra enskild förmedling i vinstsyfte.

Jag vill understryka att förbudet mot vinstsyftande arbetsförmedling infördes i och med att vi antog arbetsförmedlingslagen redan 1936. Den grundar sig på ILO-konventionen av 1933 som ju Sverige anslutit sig till. Även den konvention av 1949 som sedan ersatte 1933 års konvention förbjuder arbetsförmedling i vinstsyfte, åtminstone i de delar av den som Sverige anslutit sig till.

Jag anser således att vi helt enkelt är internationellt förpliktade att upprätthålla ett förbud mot arbetsförmedling i vinstsyfte. Oberoende av detta vill jag som min mening deklarerat att jag faktiskt anser det oförenligt med sam-

Ang. olaga arbetsförmedling

hällets ansvar, med ansvaret för den enskildes rätt till arbete i samhället, att tillåta andra att bereda sig vinst på möjligheten att förmedla arbete. Jag anser att det är en ovärdig form. Samhället skall svara för den uppgiften och inte lämna fältet öppet för spekulation på den här marknaden.

Det är framför allt inom varvsindustrin och beträffande kontorsarbetskraften som det har förekommit och förekommer vinstsyftande förmedlingsverksamhet.

En svårighet när det gäller att komma till rätta med olaglig förmedling är att denna ofta maskeras genom att förmedlaren formellt anställer den arbetstagare som han sedan förmedlar. Sådan förmedlingsverksamhet döljs inte sällan under formen av entreprenad.

I den promemoria som ligger till grund för propositionen har utredningen angående arbetsförmedlingen inom vissa yrkesområden pekat på några faktorer som måste tillmätas betydelse då det gäller att bedöma när det är fråga om förmedlingsverksamhet eller entreprenad. Det är emellertid inte möjligt att ange vilka former av verksamhet som i varje särskilt fall skall bedömas som arbetsförmedling. Man får i stället söka ledning i det syfte verksamheten har. Enligt lagen är verksamhet vars huvudsakliga syfte är att anskaffa arbete åt arbetssökande att anse som arbetsförmedling. Vid bedömningen av om verksamheten är olaglig eller ej kommer givetvis de omständigheter som utredningen har pekat på att få betydelse. Således kommer bl. a. frågan huruvida självständig arbetsledning föreligger, formerna för ersättning och arbetsåtagandenas karaktär att ha betydelse då det gäller att avgöra om förmedling föreligger.

Det har gjorts gällande att frågan om att dra en gräns mellan vad som är laglig och olaglig verksamhet bör övervägas ytterligare. Jag tror inte man kan komma mycket längre med fortsatta överväganden. Däremot anser jag att

den praktiska tillämpningen efter hand kan ge klarare gränser än vad som nu är möjligt att dra i författningstext.

Jag vill gärna framhålla att det har förekommit en mycket omfattande påtryckningsverksamhet i frågan om de s. k. ambulerande skrivbyråerna. Man har propagerat för att denna form av skrivbyråverksamhet skall undantas från lagen. Den påtryckningsverksamheten har drivits mycket intensivt, ja den har till och med förekommit utanför landets gränser. Jag vet mig inte ha sett motsvarighet till det förut.

Jag för min del kan inte finna att dessa skrivbyråer skulle inta någon särställning i dessa avseenden. Vad är det för märkligt med dem, som skulle göra det befogat att ge dem en särställning i vår lagstiftning? Under alla förhållanden finns det enligt min mening inget särskilt motiv för att tillåta att någon just på detta område bereder sig vinst på att förmedla arbetskraft åt andra.

Beträffande skrivbyråverksamheten vill jag i likhet med utskottsmajoriteten peka på att propositionens förslag endast gäller verksamhet som bedrivs i vinstsyfte och verksamhet där arbetstagaren ställs under beställarens direkta arbetsledning för att i dennes lokaler utföra anvisade arbetsuppgifter.

Om organisationer av arbetsgivare eller arbetstagare anser att det finns behov av en sådan förmedling står det dem fritt att efter anmälan till och tillstånd av AMS anordna sådan förmedling kostnadsfritt eller mot självkostnadsersättning. Sådan s. k. organisationsförmedling förekommer redan i inte obetydlig utsträckning på kontorsområdet. Det verkar som om detta alternativ, som erbjuder samma möjligheter till service som den vinstsyftande förmedlingen, har glömts bort i den allmänna debatten. Jag vill därför fästa kammarens uppmärksamhet på att den möjligheten föreligger, om det nu anses så angeläget att söka bibehålla någon form av dylik verksamhet.

Ang. olaga arbetsförmedling

Jag vill vidare erinra om att riksdagen så sent som i våras uttalat sig för att arbetsförmedling av kontorsarbetskraft i vinstsyfte skall vara förbjuden liksom annan vinstsyftande förmedling. Jag kan inte finna att det efter riksdagens ställningstagande inträffat något som skulle kunna föranleda att man i dag intar en annan ställning.

Som redovisas i propositionen överträds förbudet mot förmedling i vinstsyfte i betydande omfattning. För att hindra att sådan förmedling fortgår och breder ut sig måste man införa verkningfulla påföljder för dem som bedriver vinstsyftande arbetsförmedling. Det räcker emellertid inte att skärpa straffet för den som förmedlar arbetskraften. Straff måste enligt min mening också införas för den arbetsgivare som trots att han vet, att olaglig förmedlingsverksamhet föreligger, använder sig av arbetskraft som han har fått genom sådan förmedling. Detta kommer bl. a. att möjliggöra effektivare bekämpning av den vinstsyftande förmedlingsverksamhet som sker från utlandet. Jag noterar med tillfredsställelse att ett åtminstone på denna punkt enhälligt utskott i huvudsak instämmer i vad som föreslagits.

Som jag nyss sade är jag förvånad över inläggen från de borgerliga partiernas sida. Här har man från löntagargorganisationernas sida starkt manifesterat intresset av att hålla ordning på arbetsmarknaden. Landsorganisationen, TCO och andra stora löntagargorganisationer har sagt att det är mycket väsentligt att vi kan hålla rent på arbetsmarknaden, så att vi inte får ett inslag av vinstsyftande förmedlingsverksamhet. Jag anser det förvånansvärt att man från de tre borgerliga partiernas sida så enhälligt slutit upp kring kravet på bibehållande av en verksamhet som dock är förbjuden i svensk lag, när man från löntagarkåll påyrkat kraftiga åtgärder för att få efterlevnad av den lag som redan gäller.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Det roade mig faktiskt att anteckna vad herr Dahlberg sade. Han hade observerat att utredningen föreslog ett straff på ett års frihetsberövande, men departementschefen hade i sin stora nåd och iver att värna om medborgarna på ett försiktigt sätt sänkt straffet till ett halvt års frihetsberövande. Jag har ju redan talat om att jag anser att frihetsberövande straff över huvud taget inte är riktigt här.

Herr Dahlberg sade vidare att en arbetsgivare bör kunna planera. Om arbetsgivaren själv skall fylla i blanketter eller har folk som gör sådant arbete som herr Ernulf talade om, så borde arbetsgivaren i mycket god tid planera och se till att arbetet utfördes i rätt kronologisk ordning. Men, herr Dahlberg, det finns någonting som heter sjukdom och force majeure även inom kontorsverksamheten, då man snabbt behöver få tag på arbetskraft.

Då kommer man fram till vad statsrådet sade nyss. Han talade om att trots rådande förbud bedrivs förmedlingsverksamhet i vinstsyfte. Vinstsyftet har betonats mycket starkt. Statsrådet tycker det är märkligt att denna verksamhet förekommer, när statsmakterna — som statsrådet säger — kan ge den service som behövs. Han tänker då på arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingarna. Men det beror på hur man bedömer detta. De herrar och damer som anlitar den tillfälliga arbetskraft man kan få genom skrivbyråer bedömer inte saken så som statsrådet, att statsmakterna kan ge erforderlig service. Statsrådets påstående att samhället kan klara denna förmedlingsverksamhet stämmer inte. Om så vore fallet skulle denna verksamhet själv dö. Den dag arbetsförmedlingarna kan furnera med folk snabbt och effektivt och på samma sätt som de här skrivbyråerna nu gör det, då behövs inte denna verksamhet längre och då kan jag hålla med när man från statsmakterna står upp och säger: Detta klarar vi.

Ang. olaga arbetsförmedling

Statsrådet undrar varför skrivbyråerna skall inta en särställning. Vi reserverar anser att de bör inta denna särställning därför att det är ett alldeles särskilt arbete de utför. Det trodde jag faktiskt var utklarat vid det här laget, eftersom vi har diskuterat skrivbyråerna så många gånger. Det är ett alldeles särskilt jobb. Man behöver, som herr Ernulf sade, få någonting snabbt uträttat, man vänder sig till en skrivbyrå, man får en kunnig person som utför arbetet snabbt, och allting fungerar bra så att arbetsgivarna i laga ordning kan sköta sina åtaganden gentemot statsmakterna. Under sådana betingelser bör denna verksamhet inta en särställning.

Det skulle mycket väl gå att skilja ut skrivbyråerna. Men då drar statsrådet fram vinstsyftet igen och säger att det här är fråga om ett rent vinstbegär, och det kan man inte godta. Ja, har man den inställningen, kan man inte på något sätt mjuka upp denna, kan man inte tänka sig vad kontorsverksamheten i det moderna näringslivet kräver av snabbhet och effektivitet, då är man fast och då gör man som statsrådet, dvs. skärper straffet och säger: Bura in de här, som nu inte kan sköta det hela på ett riktigt sätt. Det är faktiskt motbjudande.

Statsrådet Holmqvist brukar ha en ganska frimodig attityd, men i detta fall verkade han relativt dyster till sinnes vid sin föredragning. Jag förmodar att det beror på vad han själv skrivit under i propositionen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Statsrådet Holmqvist sade att det måste föreligga mycket starka skäl för att frånga principen om offentlig arbetsförmedling och tillåta privat förmedling i vinstsyfte. Jag nämnde i mitt första anförande att jag respekterar en sådan ståndpunkt, även om jag kanske inte helt ställer mig på den sidan.

Men om samhället skall erbjuda en

service och denna service år efter år inte fungerar på ett visst begränsat område — jag talar om skrivbyråerna, inte om varvsarbetskraften; den har jag avsiktligt lämnat utanför — finns det då inte skäl för att tillåta någon att komplettera denna samhällsservice? Är det bättre att servicen är obefintlig än att någon enskild klarar den? Det är den fråga jag vill ställa.

Då säger statsrådet Holmqvist med en viss moralisk indignation att detta med privat arbetsförmedling är fullt därför att man tjänar pengar på det. Ja, är det fullt att lämna service i vinstsyfte under alla omständigheter? Att prestera något och ta betalt för den prestationen har dock ännu inte godtagits som i princip något fullt.

Visst är ordningen på arbetsmarknaden och organisationernas maktställning där mycket goda argument i och för sig, och herr Holmqvist vill endast tillåta organisationerna att i vissa fall utföra denna förmedling. Men fortfarande tycker jag att om en enskild person genom privat initiativ ger en service som ingen annan kan ge så är det inte riktigt att sätta in honom i fängelse för det. I stället borde han ha beröm.

Denna vinst, denna avgift, tas ju ut från arbetsgivarna. Jag kan förstå herr Holmqvist, när han säger att det ändå är önskvärt att den som vill ha ett arbete i vårt samhälle inte skall behöva betala för förmedlingen. Men vid en auktorisation kan ju föreskrivas att avgiften skall tas ut från arbetsgivaren. Förresten kostar all förmedling pengar. Jag tycker inte att skillnaden är så avgörande mellan det förhållandet att samhället betalar verksamheten via skatterna och den omständigheten att arbetsgivaren, som är i starkt behov av arbetskraft, betalar avgiften i undantagsfall.

Det förvånar mig litet grand att herr Holmqvist, som jag i många sammanhang lärt känna som en förnuftig person, föredrar ett fängelsestraff framför

t. ex. metoden att komplettera bötesstraffet med indragning av vinsten på den lagstridiga verksamheten, något som ju kan bli lika effektivt. Jag undrar, varför man i departementet inte har kunnat överväga en sådan lösning. Vi är väl överens om att fängelsestraff inte bör utmätas i andra fall än då andra metoder är verkninglösa.

Till slut vill jag nämna att förslaget att även straffa den, som anlitar förmedlingen av arbetskraft, strider mot en fastställd princip i vår lagstiftning. Den som begagnar sig av en lagstridig verksamhet befinner sig ofta i ett tvångsläge och bör därför inte straffas. En hyresgäst som betalar för hög hyra straffas ju inte av detta skäl. I linje därmed borde ligga att inte heller straffa den som anlitar förmedlingen.

Herr talman! Jag hoppas att herr Holmqvist ändå gör en överprövning, om man inte skulle kunna tänka sig ett system enligt vilket organisationerna eller i vissa fall — när organisationerna inte klarar verksamheten — enskilda skrivbyråer kan få en auktorisation och tillgodose det krav på service som samhället i varje fall tills vidare inte kan tillgodose.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag lyssnade till statsrådet Holmqvist och kan förstå att han ansåg att det behövdes en straffskärpning, då det nuvarande systemet inte fungerar. Men statsrådet sade ingenting om fängelsestraffet, och det är den frågan som jag anser vara det principiellt viktiga i detta sammanhang.

Jag konstaterar med ett visst intresse att lagförslaget kommer från inrikesdepartementet och inte från justitiedepartementet. Justitieministern talar ju ständigt om att man skall försöka undvika fängelsestraff som innebär att människor blir utsatta för de negativa verkningar som ett fängelsestraff medför, när de — för att tala som en psykolog jag hörde i går — vistas i den varhård

inom samhället som fängelsemiljön egentligen utgör.

Enligt min mening kan man aldrig få det nu föreslagna fängelsestraffet förankrat i det allmänna rättsmedvetandet. Det är ju här fråga om en rent politisk lagstiftning, och den strider, såvitt jag kan se, just emot den princip som bör gälla för användande av fängelsestraff. Justitieministern brukar säga att fängelsestraff inte bör användas i andra fall än då det verkligen behövs.

Här är det inte fråga om någonting som utgör en fara för människors liv eller egendom. Det gäller inte någon som vill omstöta samhället. Det är inte fråga om några som vill förföra ungdomen till att använda narkotika eller någonting sådant. Det är inte fråga om — för att ta det brott som nästan anses som det värsta nu för tiden — någon som vill bedra staten på skattemedel.

Jag kan inte förstå varför man i ett sådant här sammanhang föreslår att fängelsestraff skall utmätas. Jag förstår att man, om den nuvarande lagstiftningen inte fungerar, vill ha skärpta straff, men jag kan inte förstå annat än att det i så fall bör tillgripas ekonomiska sanktioner i någon form. Jag kan inte förstå att fängelsestraff skall ha någon betydelse i detta fall. Vad innebär fängelsestraffet? Vad händer när en fånge kommer innanför fängelsemuren? Enligt moderna principer skall han rehabiliteras. Skall han rehabiliteras därför att han skött en sådan här förmedling bättre än den offentliga arbetsförmedlingen gjort och därför att han har kunnat ordna det så att han fått de skickligare skrivmänniskorna knutna till sin verksamhet så att de inte funnits att tillgå för den offentliga arbetsförmedlingen? Hur skall han rehabiliteras? Jag kan inte förstå meningen med det här straffet.

Fängelsestraffet anses av många medföra negativa effekter. Varför skall man försöka metoder som har negativa effekter på dessa människor som kunnat fullgöra sådana uppgifter som de stat-

Ang. olaga arbetsförmedling

liga förmedlingarna inte kunnat klara? Departement, myndigheter av olika slag, statliga utredningar osv. har använt sig av deras tjänster.

Herr talman! Jag kan inte förstå att det kan behövas fängelsestraff. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

I detta anförande instämde herrar *Gösta Jacobsson* (m) och *Nils Nilsson* (cp), fröken *Stenberg* (m) samt herrar *Akerlund* (m) och *Ingvar Andersson* (m).

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Reservationernas klämmar innebär att reservanternas godtar propositionen i alla delar, dock inte med avseende på kontorssidan. Detta innebär också att den som talar för reservationerna godkänner det föreslagna straffet men även därvidlag vill ha undantag beträffande kontorssidan. Emellertid talar väl herr Kaijser enbart på egna vägnar och företräder inte reservanternas linje. Jag måste dock tolka vad som sagts på det sättet att reservanternas godkänner straffet för deras vidkommande som hyr ut arbetskraft till varven.

Om det förhåller sig så på vår arbetsmarknad att den offentliga arbetsförmedlingen klarar sina uppgifter utom vad beträffar kontorsservicen, så skulle det ju finnas ambulerande skrivbyråer litet varstans ute i landet, men alla vet ju att det är bara i storstäderna som det finns underlag för en uthyrningsverksamhet av det här slaget. Någonting sådant existerar inte i landsortsstäderna. Det gäller här arbetskraft som är i den situationen att den kan tänka sig göra en arbetsinsats när det påfordras därför att det roar den. Dessa människor behöver strängt taget inte ha något arbete. Alla de som vill ha stadigvarande arbete arbetar inte på sådana betingelser. Jag tycker därför att det är underligt att man så starkt slår vakt kring skrivbyråerna.

På alla arbetsplatser, inte bara vid

varven, förekommer det sjukdomsfall. Många gånger flyttas arbetskraft från ett arbete till ett annat. Arbetsuppgifterna är sällan så speciella att verksamheten stoppas om någon är borta på grund av sjukdom. Om det vore på det sättet skulle allting stå stilla i det här landet, ty så många är sjukdomsfallen. Möjligheterna till omflyttningar måste ju utnyttjas också på kontorssidan. Människorna behärskar i allmänhet litet mer än de vanliga uppgifterna och kan flyttas över från en avdelning till en annan.

Det blir inte mera arbetskraft i landet därför att den som finns förmedlas av flera förmedlare. Det måste ju vara mera effektivt att förmedlingsverksamheten samlas på en hand än att den är uppsplittrad på flera. Jag förstår, som sagt, inte att den ambulerande byråverksamheten skulle ha så stort värde att det måste göras undantag just för den sektorn i vårt mångfasetterade samhälle.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Hübinette kände inte igen mig i mitt första inlägg. Jag hade verkligen formulerat det noga och var angelägen om att följa mitt manuskript, ty jag vet att den här debatten kommer att följas med mycket stort intresse från visst håll. Därför vill jag att det jag sade verkligen skulle vara noga övervägt.

Denna fråga är i verkligheten en stor principfråga, och det tycks reservanternas helt ha bortsett från. Vad som i dag oroar de anställda — om de nu är tjänstemän eller arbetare — är att utvecklingen skall bli sådan att man inte längre har möjligheter att kunna utkräva samma trygghet i anställningen och samma förmåner som man har när man klart kan utpeka sin arbetsgivare. Detta är ganska besvärande i länder där man har fått en snabb utveckling av denna handel med människor som det faktiskt innebär att sälja arbetskraft. Mest utpräglad är detta i Ameri-

Ang. olaga arbetsförmedling

ka, där jag har haft tillfälle att studera förhållandena. Jag skall inte göra jämförelser. Men den kommitté som har sysslat med dessa frågor åkte över till England och tog där kontakt med företag som arbetar just med att förmedla arbetskraft efter de principer som man nu vill slå vakt om från borgerligt håll i vårt land. Vi kan dokumentera att dessa företag talade om att det är en mycket lukrativ verksamhet. Det är mycket lönande att driva förmedling i dessa former. Det finns i dag stora företag som arbetar världen över, multinationella företag som ibland förmedlar arbetskraft över gränserna.

Jag kan mycket väl förstå att de svenska löntagarorganisationerna är mycket känsliga och säger att de verkligen inte vill öppna portarna för att vi i vårt land skall få en hantering som kan leda till att den anställde får en svagare ställning. Jag har blivit uppvaktad av personer som har gjort tjänst i sådana skrivbyråer och vilka har talat om för mig att de inte har känt någon trygghet. De har suttit hemma vid sin telefon och väntat och måhända fått besked om att de kan få en tjänst, men många gånger har de förgäves fått vänta på det arbetet. Jag skall i rättvisans namn också säga att jag har blivit uppvaktad av andra som har talat för de ambulerande skrivbyråerna och betonat att de tycker att detta är en för dem lämplig form av arbetsinsats. Jag vill göra rättvisa i min framställning; båda sakerna har förekommit.

Likaväl som de ambulerande skrivbyråerna har talat för möjligheterna av att få fortsätta med denna olagliga verksamhet har också representanter för de legala skrivbyråerna — dvs. de som åtar sig arbetsuppgifter som de kan utföra på sitt kontor eller i viss begränsad utsträckning hos en beställare — värdjat och sagt att det måste bli en sådan ordning i vårt land att man efterlever lagstiftningen; annars blir situationen ohållbar för oss som försöker uppträda på ett riktigt sätt

och försöker vara laglydiga, och det blir en besvärande konkurrens så länge man medger att företag får arbeta på ett olagligt sätt.

Jag har med detta kanske lämnat en ytterligare motivering till varför jag ser allvarligt på denna fråga. Om just denna typ av verksamhet, som representerar något tusental, skulle ha en så avgörande betydelse som herr Hübnette och andra anser, är detta litet förvånande eftersom cirka 200 000 människor är anställda på kontor i det här landet. Jag tror säkerligen att vi kan undvara denna verksamhet. Om vi skulle behöva någonting av den formen, och om det föreligger ett stort intresse här för, vad är det då som hindrar att företagen går samman och bildar en sådan förmedling utan vinstsyfte? Den möjligheten finns ju, och därför tror jag att de företag som anser att det är nödvändigt för att det hela skall fungera kan ha anledning överväga om man inte kan lösa detta i en laglig form.

Vi har talat om skrivbyråerna, men det finns kanske även anledning att nämna varven, eftersom det var representanter för varvsanställda som först pekade på behovet av en skärpning i lagstiftningen. Jag har uppvaktats av arbetare som har funnit det otillständigt att en verksamhet skall kunna få fortgå som medför svårigheter att klara ut ansvarsfördelningen om en arbetare kommer till skada. Arbetaren är kanske anställd hos en entreprenör, som inte alltid har haft de ekonomiska resurserna eller möjligheter i övrigt att ta hand om sina arbetare om de råkar ut för skada av något slag. Dödsfall har inträffat där det inte helt har kunnat utredas vem som varit arbetsgivare och därmed bär ansvaret. Varvsarbetarna har därför framhållit nödvändigheten av en skärpt övervakning av gällande lagstiftning.

Representanterna för moderata samlingspartiet, som i övrigt, tycker jag, ställer anspråk på att vi skall tillgripa mer av korrektiv och i allmänhet tyc-

Ang. olaga arbetsförmedling

ker att samhället borde ta i kraftigare för att komma till rätta med vissa företeelser, har fastnat för att det just på detta område inte får förekomma att man i lagstiftningen tar in begreppet fängelsestraff. Naturligtvis har fängelsestraffet inte kommit med därför att man önskar att få tillgripa det. Det är självfallet en sista utväg, men det markerar det allvar som man fäster vid att denna lagstiftning skall efterlevas. Hittills har det hänt att den som begått ett sådant här brott bara betalat böterna och sedan arbetat vidare. Då måste vi ta till starkare medel för att vinna respekt för lagstiftningen. Det är inte så helt unikt att man för förseelser av detta slag kan tänka sig fängelsestraff.

Jag tycker nog att herr Kaijser, som jag i övrigt hyser stor respekt för och gärna lyssnar på, kom litet väl långt ut. Jag misstänkte ett slag nästan att han slog över från allvar till kåseri. Jag är något förvånad över varför man har tagit upp denna debatt. Det har ju starkt markerats att straffet kan komma i fråga endast i exceptionella fall. Från den synpunkten tror jag inte att man skall söka i propositionen utläsa någon sådan strävan som herr Kaijser målade upp, nämligen att försöka bura in vissa oförvitliga samhällsmedborgare. Självfallet är det inte så, utan vi antar väl att domstolen kommer att handskas varligt med denna lagstiftning liksom med all annan lagstiftning.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Statsrådet Holmqvist rekommenderade företagen att gå samman till gemensamma förmedlingar utan vinstsyfte. Det kanske är ett bra uppslag såsom alternativ till andra lösningar.

Herr Dahlbergs förslag att varje företag och varje myndighet skall lägga upp särskilda register på personer som kan tänkas vara villiga att hjälpa dem vid förekommande behov skulle medföra ett

betydligt större sammanlagt arbete än om bara en person åtog sig att klara detta genom att starta en skrivbyrå. Vad man än kan säga om det förslaget — man kan beteckna det på många olika sätt — är det uteslutet att det kan kallas rationellt.

Jag är i alla fall glad över att statsrådet har visat intresse för att studera de problem som faktiskt kan uppkomma.

Här har inte, herr talman, yrkats att fängelsestraffet skall utgå. Jag sade att jag av praktiska skäl inte skulle göra det, men när jag nu har vunnit gehör hos flera kolleger i kammaren skall jag framställa ett formellt yrkande.

Jag yrkar sålunda, herr talman, att i propositionens förslag till lagstiftning i 8 §, första stycket, orden "eller fängelse i högst sex månader" utgår. Jag yrkar vidare att i samma förslag 9 §, första stycket, motsvarande ord utgår. Med detta yrkande är min avsikt att fängelsestraffet helt skall avföras från den föreslagna lagstiftningen.

Till sist vill jag bemöta vad statsrådet Holmqvist anförde om att det här gäller en stor principfråga. Om vi tar frågan i hela dess vidd är det riktigt. Kanske herr Holmqvist slog över en smula i kåseriets form när han sade att man i Amerika inte har någon riktig arbetsförmedling, utan att man där har så otillfredsställande förhållanden att arbetskraften används som något slags vara. Jag vet inte om det var herr Holmqvists avsikt att säga att detta är det borgerliga idealet. Jag kanske gör en alltför hård tolkning av herr Holmqvists uttalande — jag hoppas det. Han talade emellertid om den princip som de borgerliga vill slå vakt om och nämnde i sammanhanget vad som tillämpas i Amerika. Men statsrådet och jag är kanske överens om att reservanterna inte intar en sådan ståndpunkt.

Vi är överens om att vi skall ha en samhällelig arbetsförmedling som är så väl utbyggd som möjligt och ger så god service som möjligt. Om jag sedan skall beröra den stora principfrågan vill jag

som min uppfattning framföra att enskilda skall kunna konkurrera inom de flesta grenarna av samhällets verksamhet. Det sporrar myndigheterna om de enskilda visar att något kan göras bättre. Jag har emellertid inte tagit upp det problemet i detta sammanhang med hänsyn till de internationella konventionerna, som Sverige biträtt, utan nöjer mig med att säga att jag anser att det är oriktigt att straffa den som kompletterar samhällets service i de fall densamma inte fungerar. Har vi en väl utbyggd arbetsförmedling i samhällets regi är det ingen som tvingas att ta anställning hos någon skrivbyrå. Det gör de som anser att det passar dem. Andra kan gå till arbetsförmedlingen och få god hjälp där.

Jag har tidigare föreslagit att privat arbetsförmedling när det gäller kontorsarbetskraft, för förebyggande av alla risker för missbruk, skall förutsätta auktorisation.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Statsrådet Holmqvist sade att moderata samlingspartiet — jag och mina kamrater — var måna om att vid många tillfällen föreslå ganska kraftiga åtgärder som korrektiv vid olika brott. Det är riktigt — det gör vi när det verkligen behövs, herr statsråd. Men det intresset tycks ha saknats på visst annat håll. Vi anser att det skall finnas ett riktigt korrektiv där det behövs, men vi tycker inte att detta brott är av sådan karaktär att man skall straffa med fängelse i ett halvt år. Jag skulle vilja fråga om statsrådet själv anser att förbrytelsen är så stor att den kan jämföras med egendomsbrott och våldsbrott, för vilka straff av ungefär samma tidslängd utdöms.

Sedan målade statsrådet upp en bild av det svenska näringslivet som enligt min mening är felaktig. Statsrådet talade om människohandel. Det är alldeles galet att ge denna form av förmedling sådana proportioner. Jag vet inte hur

Ang. olaga arbetsförmedling

många gånger vi skall behöva betona att det rör sig om ett litet klientel, att det rör sig om företagare som behöver hjälp och att det finns kvinnlig arbetskraft på arbetsmarknaden som är glad åt att få denna korttidsanställning och kunna göra en liten samhällsinsats. Att tillåta denna form av förmedling är inte alls detsamma som att släppa hela arbetsförmedlingen fri och att handla med människor i vinstsyfte. Bedömer man frågan så har man gett den felaktiga proportioner.

Kan statsrådet tala om för mig hur denna verksamhet kan florerar — herr Ernulf var inne på samma fråga — om den allmänna arbetsförmedlingen fungerar så bra som herrarna vill påstå. Om detta är människohandel och om det ligger profittänkande bakom, hur kommer det sig då — i ett rättssamhälle som vårt — att det ändå finns många som vill använda sig av systemet och många som vill bjuda ut sina tjänster? Detta förvånar mig mycket, och jag skulle vilja ha en förklaring av statsrådet.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Till herr statsrådet vill jag säga att jag inte utbredd mig över frågan om det behövs skärpt straff eller inte; jag stannade bara vid frågan om man skulle använda fängelsestraff. Jag kåserade inte, herr statsråd, utan jag talade allvar. Under några år har jag haft anledning att syssla med frågan om vården och vistelsen på fängelser, och det har väl gjort att jag har fått en ganska stark känsla för vad fängelsestraff kan betyda.

Statsrådet sade också att vi i moderata samlingspartiet brukar tala så mycket om att man behöver mera bestämda straff. Det kanske är riktigt, men det gäller de fall där straffen behövs. I mitt förra anförande talade jag om de tillfällen då det kan vara skäl att tillgripa ett sådant medel som fängelsestraff. Jag kan inte tycka att det finns

Ang. olaga arbetsförmedling

skäl att tillgripa det medlet i detta sammanhang.

Jag skulle vilja ansluta mig till det yrkande som herr Ernulf nyss framställde, ty det innehåller enligt min mening det väsentliga, nämligen att fängelsestraff inte bör förekomma vid överträdelser av sådana här lagar, vilka jag anser vara politiskt betingade.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag är upprörd, och det är därför jag har begärt ordet. Jag är upprörd över att man i tvåkammasystemets sista timmar skall fatta ett beslut av den innebörd, som föreslagits i fråga om fängelsestraffet. Herr statsrådet sade att oppositionen inte vill förstå att detta är en stor principfråga om att hävda samhällets befogenheter. Jo, det kan jag förstå, men då bör statsrådet också förstå att det här är tal om en stor principfråga på det rättsliga området. Jag tycker att det är ovärdigt det svenska rättssamhället att införa fängelsestraff för en sådan verksamhet som förmedling av arbetskraft. Det är ingen rimlig proportion mellan brottet och straffet.

Herr statsrådet sade att fängelsestraffet skrivs in i lagen bara som en markering för de svåra fallen. Det är inte så, utan den omständigheten att fängelse ingår i straffskalan måste framstå som ett uttryck för lagstiftarens mening att det är fråga om ett kvalificerat brott av sådan svårighetsgrad att det kan förskylla frihetsberövande. Jag instämmer livligt och av hela mitt hjärta uti det yrkande som nyss framställts av herr Ernulf.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt, men jag vill gärna säga att jag kan föreställa mig former av förmedling, mot vilka man får tillgripa ett sådant straff, när vissa människor utnyttjar andra på ett helt otillbörligt sätt.

Jag kan inte nämna exempel just från Sverige, men vi vet att det i våra grannländer har förekommit att man avslöjat vissa agenter, som under lång tid gjort sig en betydande vinst på arbete som utförts av människor, vilka i det främmande landet kanske inte rätt har förstått förhållandena. När verksamheten tar en grov och utmanande form kan jag väl tänka mig att man inte har några andra möjligheter än att tillgripa fängelsestraff. Vi kan naturligtvis inte bedöma lagstiftningen utifrån de förhållanden vi känner i dag. De beskedliga och i övrigt hedervärda damer, som nu tycks balansera på lagens rämärke, bör väl komma till insikt om att de måste anpassa verksamheten så att de inte skall behöva ställas inför alternativet fängelse. Om det hade gällt att stifta ny lag, hade man väl övervägt det och gått fram försiktigt. Vi har nu att konstatera att det finns en lagstiftning som förbjuder arbetsförmedling men att de korrektiv vi hittills haft inte varit tillräckliga. Därför har vi fått gripa till starkare medel för att vinna respekt för det hela.

Sedan vill jag understryka vad jag uttalade tidigare. Jag föreställer mig — i motsats till vad herr Jacobsson säger — att fängelsestraff kommer att bli mycket sällsynt och kommer att bli föremål för en mycket noggrann prövning. Herr Jacobsson antydde ju närmast att han i det framlagda förslaget såg en mycket överhängande fara, och han tyckte att det var något av ett dystert inslag i avslutningen av riksdagens arbete.

Det är möjligt att denna diskussion på sitt sätt kan markera en skiljelinje mellan olika intressen hos arbetstagarerna och arbetsgivaren eller arbetsköparen — vilket ordval man nu använder. Då är det ingenting nytt att det har skurit sig i denna kammare. Då är det kanske inte fel att det blir en avslutning som markerar att det fortfarande finns intressemotsättningar mellan arbetsgivare och löntagare i vårt land.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag vill upprepa min fråga till statsrådet: Om man vill ha en skärpning och anser en sådan vara nödvändig, varför valde man inte i stället att försöka med en indragning av vinsten i förening med bötesstraff? Även från statsrådets utgångspunkter anser jag ett fängelsestraff vara onödigt. Att tillgripa fängelse när det inte är nödvändigt skall man inte göra.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Statsrådet säger att domstolarna skall handskas varligt med straffet. Det betyder ungefär, föreställer jag mig, att statsrådet tänker sig att detta straff inte skall tillämpas. Varför skall det då finnas i lagen?

Jag skulle också vilja säga till statsrådet att jag inte uppträder här vare sig som representant för arbetsgivare eller arbetstagare utan som en representant för dem som anser att fängelsestraff inte skall användas annat än när det är absolut nödvändigt.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Jag reagerar mot att statsrådet vill spela ut arbetsgivare och arbetstagare mot varandra. Det har länge varit ett känt förhållande att man inom socialdemokratiska partiet hellre vill splittra än ena. Här är det inte fråga om arbetsgivarintressen och arbetstagarintressen utan om att samhället skall kunna fungera, och då måste alla parter hjälpas åt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan kommande att framställas först särskilt angående 8 och 9 §§ i den i punkten A tillstyrkta förslaget till lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, därefter

Ang. olaga arbetsförmedling

särskilt rörande punkten A i övrigt samt vidare särskilt i fråga om envar av punkterna B och C.

I vad gällde 8 och 9 §§ i Kungl. Maj:ts av utskottet i punkten A tillstyrkta förslag till lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats

dels att paragraferna skulle godkännas,

dels ock, av herr *Ernulf*, att förevarande paragrafer skulle godkännas med den ändrade lydelse, att orden "eller fängelse i högst sex månader" utginge.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av paragraferna enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 8 och 9 §§ i Kungl. Maj:ts av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 93 punkten A tillstyrkta förslag till lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragraferna med den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr *Ernulf*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

Ang. olaga arbetsförmedling

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 41.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen beträffande utskottets hemställan i *punkten A, i vad den ej förut behandlats*, propositioner, först på bifall till densamma med godkännande av utskottets motivering samt vidare därpå att utskottets förevarande hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del med godkännande av utskottets motivering, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93 punkten A, i vad den ej förut behandlats, med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 43.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende *punkten B* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 44.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Därjämte hade I ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå utskottets hemställan i *punkten C*.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstid m. m. i husligt arbete; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, jämte motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark jämte motioner.

I propositionen nr 173 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över jordbruksärenden för den 23 oktober 1970, hemställt om riksdagens bemyndigande att — för möjliggörande av reglering av sjön Autajaure och byggande av Ritsems kraftstation inom Gällivare kommun i Norrbottens län — medgiva vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark. Genomförandet av nämnda företag komme att medföra, att cirka 2 km² av nationalparken överdämades. Vidare måste vissa mindre områden tagas i anspråk för regleringsanordningar, underhållsvägar och kraftledning. För uttag av fyllnadsmassor och deponering av bergmassor bleve det dessutom nödvändigt att utnyttja vissa områden inom nationalparken.

I anledning av propositionen nr 173 hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1332, av herr *Helén m. fl.*, och II: 1549, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte avslå proposition nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1335, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1553, av fru *Kristensson m. fl.*, varit anhallits, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1356, av herr *Sundin m. fl.*, och II: 1574, av herr *Hedlund m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen nr 173,

dels de likalydande motionerna I: 1357, av herrar *Wanhainen* och *Dahlberg*, samt II: 1576, av herr *Häll m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 173 samt bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl medgiva det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som fordrades för att bygga en permanent vägförbindelse mellan Suorva och Ritsem,

dels ock de likalydande motionerna I: 1358, av herr *Werner*, och II: 1575, av herr *Hermansson m. fl.*, vari anhallits, att riksdagen av regeringen måtte begära en samlad redovisning av de kraftverksutbyggnader som den avsåge att vidtaga samt att riksdagen måtte avslå propositionen nr 173.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1332 och II: 1549, I: 1335 och II: 1553, I: 1356 och II: 1574 samt I: 1358 och II: 1575 bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framginge av utlåtandet föranleddes av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation,

2. anse motionerna I: 1357 och II:

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

1576 besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservation hade anförts av herrar *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Åkesson* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Nils Nilsson* (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Persson* i Heden (cp) samt fru *Sundberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1. med bifall till motionerna I:1332 och II:1549, I:1335 och II:1553, I:1356 och II:1574 samt I:1358 och II:1575, sistnämnda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att medgiva det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framginge av utlåtandet föranleddes av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation samt anse motionerna I:1358 och II:1575 i övrigt besvarade med vad reservanterna anfört,

2. lämna motionerna I:1357 och II:1576 utan åtgärd.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Detta jordbruksutskottets utlåtande nr 51 som vi nu går att behandla rör en fråga som innehåller många principiella aspekter. Utlåtandet grundar sig på proposition nr 173 om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark.

I detta ärende har väckts en rad motioner med avslagsyrkanden på Kungl. Maj:ts proposition. Den som läser propositionen finner att den är ytterst knapphändig skriven. Jordbruksutskottets utlåtande är om möjligt än mer knapphändig skrivet. Propositionen och utlåtandet ger ingen bild av de konsekvenser och de frågeställningar som ändå ligger i botten. En proposition som i sin sammanfattning endast omfattar två rader om vad saken gäller, nämligen ett intrång i Stora Sjöfallets nationalpark, ger ingen bild av frågan som sådan. Utskottsutlåtandet, som bara

innehåller fyra sidor, ger heller ingen bild av den. Funnes det ingen reservation bifogad till utlåtandet, skulle det se ytterst magert ut.

Motionerna, som tillsammans omfattar 16 sidor, ger en belysning av vad frågan gäller. Jag har en känsla av att jordbruksutskottets majoritet har lagt ned alltför litet arbete och ägnat alltför liten uppmärksamhet åt att sätta sig in i vad denna fråga verkligen gäller.

I propositionen föreslås vissa intrång i Stora sjöfallets nationalpark, som skall göra det möjligt att reglera fjällsjön Autajaure och byggandet av Ritsems kraftverk. Vattenfall har begärt rätt att reglera Autajaure och att i viss omfattning reglera Sitasjaure; fjällsjöar längst upp emot norska gränsen. För att man skall kunna bygga Ritsems kraftverk höjer man vattennivån med 32 meter genom att bygga en damm i Teusajuredalen. Det innebär att Autajaure- och Sitasjauresjöarna praktiskt taget kommer på samma höjd över havet. På det sättet förändrar man vattenflödet från dessa båda sjöar, vilket tidigare gått ned genom Teusajuredalen, så att det nu går rakt ut i Suorvasjöarna. Dalgången vid Teusajaure blir därigenom praktiskt taget torrlagd under långa tider.

I boken "Kungsleden", som kom ut för ett par år sedan, sägs om denna dalgång, att man där har den svenska högfjällsnaturen i sitt orörda skick såsom den kan visas ursprunglig. Det sägs också att detta skall vara ett av de vackraste områden i sitt slag som vi har här i landet. Sjön Satisjaure, som ligger söder om Teusajuredalen, kommer att dämmas upp. Vattnet leds nu till Vietasjåkk. Nästa frågeställning blir då: När man tar bort tilloppet nordväst ifrån, får man då en tillräcklig vattenmängd i Satisjaure? Förvisso icke. Det har gjorts att frågan om Kaitums kraftstation och Kaitumsjöarna kommit in i bilden.

I propositionen sägs, liksom man sagt i den allmänna diskussionen, att det inte finns något samband mellan utbyggandet av Ritsems kraftstation och

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

ett eventuellt byggande av Kaitums kraftstation. Under de allra senaste dagarna har vi fått upplysningar från Vattenfall som säger något helt annat. Jag skall återkomma till det senare. Det framlagda förslaget innebär att ett markområde om cirka 13,5 km² kommer att överdämmas, därav 2 km² av Stora Sjöfallets nationalpark. Det kan tyckas obetydligt, och säger man, det kan väl inte ha någon större betydelse. I motiveringarna har framhållits att eftersom man har tagit så stora arealer av Stora Sjöfallets nationalpark i anspråk redan tidigare, så har det ingen betydelse om man tar mera. Det är en märklig motivering, måste jag säga. Om man har gjort eller gör allvarliga ingrepp, så kan väl inte det motivera att man fortsätter att göra nya ingrepp. Här har man nämligen tidigare tagit i anspråk för Suorvasjöarna 183 km² plus att man redan tidigare tagit 32 km² för Satisjaures reglering. Det innebär att de sammanlagda inträngen blir betydande. Till detta skall också läggas att föreslagna och gjorda ingrepp är av betydligt allvarligare slag än vad som framgår av propositionen. Dels får de återverkningar på renbeteslanden, dels får de betydelse ur naturvårdssynpunkt och dels får de konsekvenser med krav om ytterligare utbyggnad, Kaitum, som man ganska säkert kan räkna med.

Jag nämnde förut att det säkerligen också skulle bli diskussion när Vattenfall begär reglering av Kaitumsjöarna och en överledning av vatten från Kaitum till Satisjauresjön för att få tillräckligt med vatten till Vietas.

Den skrivelse om Ritsemprojektet som Vattenfall lagt på våra bord är intressant. I den säger man: "Vattenfall kommer inom kort att till vattendomstolen inlämna ansökan om reglering av Kaitumsjöarna och överledning av vattnet till Luleälven samt anläggande av Kaitums kraftstation. I ansökan föreslås, att vatten från Kaitum leds till Satisjauremagasinet. Detta omnämnes redan i vår

1960 presenterade, tidigare omnämnda regionplan för Stora Luleälven."

Jag tror att alla de som sagt att det inte finns något samband mellan dessa bägge frågor bör fundera litet mera över vad som ändock är på gång i sammanhanget och verkligen tänka sig för innan denna fråga föres vidare.

Jag sade att detta kan få ytterligare konsekvenser. För Kaitumbyarna, de tre samebyarna, är ingreppen nog så allvarliga. Framför allt för Sörkaitum, men också för Mellanbyn, är ingreppen av sådan omfattning att renskötseln kommer att allvarligt försvåras. För Sörkaitums del kan man nog säga att den i vissa avseenden blir praktiskt taget omöjliggjord. Jag håller mig till samernas egna uppgifter på denna punkt.

Vad säger nu utskottet? Jo, helt kort: "Även samernas berättigade intressen av att kunna bedriva sin rennäring under godtagbara villkor måste beaktas. Mot bakgrund av vad i propositionen anförts i hithörande frågor har utskottet för sin del ej funnit anledning betvivla att nyssnämnda synpunkter i nu förevarande fall kommer att bli tillgodosedda."

Det låter bra, men vad sägs i propositionen om detta? Jag letade och fann i propositionen några rader där departementschefen säger: "Grustäktsavgifter som tas ut på grund av massuttagen bör i detta fall enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande kunna få användas för ändamål inom nationalparken som särskilt gagnar renskötseln." Denna mening är tillräcklig för att utskottet skall kunna säga att man kommer att tillgodose renskötselns berättigade intressen. Jag frågar mig om man inte kunnat motivera detta betydligt utförligare om man verkligen menar allvar med talet om att beakta renskötselns berättigade intressen.

Vissa formuleringar i propositionen, som rör remissbehandlingen av ärendet, föranleder frågan om det inte har funnits några erinringar mot byggandet av Ritsems kraftverk och mot dessa sjö-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

regleringar. Här sägs att vid företagen remissbehandling av vattendomstolens skrivelse angående frågan om regleringsföretagets tillåtlighet enligt vattenlagen har så gott som samtliga instanser "inte motsatt sig" regleringen. Endast Sörkaitums och Mellanbyns samebyar samt Svenska naturskyddsföreningen har direkt avstyrkt företaget.

"Inte motsatt sig" innebär att man heller inte sagt ja till det hela. Tvärtom har kammarkollegiet ifrågasatt företagets tillåtlighet, inte minst ur renskötselns synpunkt. Det finns anledning att stanna ett ögonblick inför vad som ligger bakom dessa skrivningar.

Jag skall citera vad Lappväsendet i Norrbottens län har skrivit i detta sammanhang. Det ger en bild av samernas situation. I skrivelse daterad den 20 februari 1970 från Lappväsendet i Norrbottens län till länsstyrelsen heter det: "Fullmäktige i Sörkaitums lappby har — — — bestämt motsatt sig av Statens vattenfallsverk och Gällivare kommun gjorda framställningar om tillstånd att få göra det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som erfordras för Ritsems kraftstation och Autajaure reglering respektive väg i Teusadalen och turistanläggningar på Kallaktjåkko."

Sörkaitums lappby har också i ett protokoll från den 10 februari 1970 hävdat att företaget är otillåtet enligt vattenlagen. Mellanbyns lappby har liksom hävdat att företaget är otillåtet. Om man studerar protokollet vidare, finner man att kammarkollegiet anser att regleringen av Autajaure är otillåten med hänsyn till dess inverkan på renskötseln och landskapsbilden. Det ger ett litet annorlunda intryck än man får när man läser propositionen.

Jag skall inte fördjupa mig mera i denna skrivelse, men jag skall stanna inför den framställning som Sörkaitums sameby gjort till jordbruksdepartementet. Den inkom till departementet den 19 januari i år och är undertecknad av 66 delägare i Sörkaitums sameby. I

framställningen redovisas problemen, och man gör en hemställan om att Kungl. Maj:t måtte lämna ansökan om tillstånd till intrång utan bifall.

I framställningen sägs att Sörkaitums by genom denna dämning och tidigare dämningar kommer att förlora 8 200 hektar mark — jag upprepar 8 200 hektar — som man behöver för sin renskötsel. Det framhålles att man i samband med denna reglering kommer att förlora den enda kvarvarande mark inom samebyn som kan sägas vara ett för renarna och deras skötare idealiskt land. Det gäller kalvnings- och värbeteslandet.

I skrivelsen framhålles följande: "Förlusten av dessa land i Autabäckenet betraktas av oss samer såsom katastrofal. Det finns ju icke några ersättningsområden tillgängliga sedan byn genom tidigare regleringar tillfogats stora markförluster med därtill hörande omställningssvårigheter och över huvud försämrade möjligheter att utöva renskötsel."

Med hänsyn till denna skrivning skulle jag vilja fråga utskottet: Vad menar utskottet när det anför att man skall tillgodose de godtagbara villkor som samebyn behöver för att klara sin renskötsel? Utskottet säger att kompensation kan ske genom pengar. Men kan man kompensera genom pengar landområden som inte längre finns eftersom de kommer att däckas över? Detta har redovisats i den skrivelse jag här anfört, och i denna skrivelse har tagits upp de problem som över huvud taget föreligger.

Jag skall sluta med det yrkande som framställts från samebyn och som har följande lydelse: "Vi måste därför hur som helst och under alla förhållanden på det bestämdaste motsätta oss både Vattenfalls och kommunens ansökan om tillstånd till intrång i nationalparken." Denna skrivelse är undertecknad av ordningsmannen Johan Olof Sjaunja och ytterligare 65 delägare i Sörkaitums sameby.

Detta är alltså samernas egen syn på

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

denna fråga som enligt propositionen är en liten fråga. För dessa människor betyder den dock oerhört mycket. Som jag sagt innebär den överdämning som blir resultatet av vattenfallsstyrelsens ambitioner att oersättliga kalvningsland och vårbetesland går förlorade. En blick på fjällkartan ger också belägg för detta, varför samebyn säger bestämt nej på denna punkt

Vi brukar i vårt land ha så lätt att tala för minoriteter och deras rätt, framför allt om dessa minoriteter finns tillräckligt långt ifrån oss, t. ex. på andra sidan Atlanten eller någon annatstans. Men vilken hänsyn tar vi till minoriteter inom vårt eget land, till fjällkedjans urbefolkning — de svenska samerna — som här trängs undan bit för bit? Det har, ärade kammarledamöter, väckt förvåning ute i världen på många håll *hur* dessa minoritetsgrupper behandlas av storsamhället i vårt land.

För ett par år sedan hade jag tillfälle att i Kenyas huvudstad Nairobi vara med om en varumässa där olika länder i världen ställde ut vad de hade att bjuda av sina varor. Där fanns också en skandinavisk monter. I denna skandinaviska monter visades upp ett vikingaskepp med vikingar — det var den ena bilden man gav av Skandinavien. Den andra saken man gjorde stor affär av var en bild av en samekvinnna i sin dräkt med en ren. Det skulle tydligen vara någonting exotiskt särpräglat för Sverige som skulle slå och som skulle göra Sverige lockande och känt. Kanske är det på det sättet att samerna hör till Sveriges profil ute i världen. Men oavsett hur det är på den punkten har vi att ta hänsyn till denna minoritet. Jag måste säga, herr talman, att det med hänsyn till hur vi dömer andra finns anledning för oss att också ägna oss åt självrannsakan. Hur har vi det i vårt land med samerna, som trängts undan från sina utkomstmöjligheter, inte bara på det nu aktuella stället utan på flera andra områden?

Ett bifall till Ritsemprojektet inne-

bär, som jag sagt tidigare, att slussarna öppnas för nya ingrepp. Det har också sagts förut att när så stora delar av Stora Sjöfallets nationalpark redan har tagits i anspråk, betyder det mindre vad som nu föreslås. Den motiveringen för tankarna till Kaitumsjöarna och vilket öde som kan bli deras i en framtid. I partimotion från centern har vi från de utgångspunkter jag anfört yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Vi menar att riksdagen måste få en samlad bild över hur man skall disponera våra vattenkraftsresurser, hur man skall använda våra älvar och vad vi bör bevara för framtiden. Vi behöver denna samlade bild av våra vattenkrafttillgångar innan vi fortsätter att bit för bit plocka undan av vad vi har av älvar. Vi behöver orörda vatten också för framtiden.

Vattenfall liksom regeringen hänvisar till det ökade behovet av vattenkraft. Vi vet att nya kraftkällor är på väg. Kan det då vara riktigt och rimligt att spoliera våra sista älvar för kraftutbyggnad, spoliera oersättliga skönhetsvärden i fjällsjöar, i orörd natur som vi inte kan få tillbaka?

Natur och miljö har varit honnörsord i diskussionen under lång tid. Låt oss se till att de orden blir realitet. Skall vi — i en sekund av evigheten — förvalta vårt pund på rätt sätt åt våra efterlevande, har vi anledning att stanna upp ett tag. Det går inte att komma förbi att vi här har inkörsporten till ytterligare stora sjöregleringar. Sådana finns med i blickfånget, innebärande stora och allvarliga ingrepp i naturen, ingrepp som inte kan överblickas.

I naturvårdarnas remissyttranden, i samebyarnas, fågelvännernas och botanisternas — pekas på att det finns områden som vi har anledning att vara rädda om. Vi måste bevara våra sista vildmarker orörda. Dagens generation har ett arv att förvalta — hänsynen till samernas näringsfång och hänsynen till våra efterkommande. Människorna

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

har behov av en orörd natur som kan fångsla ögat och ge balans åt sinnet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Skårman* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Nils Nilsson* (cp), *Andreasson* (cp) och *Olle Eriksson* (cp).

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Zoologen och naturfotografen Peter Lindberg har beträffande det ärende som herr Eric Carlsson nu har introducerat skrivit följande: "Där det för den enskilde personen är förbjudet att bryta en kvist eller att plocka en blomma, där får Vattenfalls maskiner spränga tunnlar, ta grus och morän och torrlägga älvar. Det är inte att undra på att nationalparksbegreppet blir uppluckrat."

Jordbruksutskottets utlåtande handlar, som vi har hört, om Kungl. Maj:ts hemställan att återigen få göra intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för fortsatta vattenkraftsbyggen i området. Den här gången gäller det reglering av sjöarna Sitasjaure och Autajaure samt byggande av kraftstationen i Ritsem vid Akkajaures norra strand.

Jag tror att man kan säga att naturvårdarna under årens lopp har haft stora svårigheter att få fram sina synpunkter och intentioner i den allmänna debatten, även om en viss förbättring i det avseendet kan inregistreras under 1960-talet. Men ett begrepp tror jag ändå att de lyckats "hamra in" hos det svenska folket och även lyckats skapa en viss respekt för. Det är ordet nationalpark. De första nationalparkerna avsattes 1909 och var sex till antalet. En av dem var just Stora Sjöfallet som då omfattade 1 500 km². Syftet med en nationalpark är enligt naturvårdslagens 4 § att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oför-

ändrat skick. Av våra 16 nu avsatta nationalparker har ingen blivit så respektlöst behandlad som Stora Sjöfallet. Av den ursprungliga arealen har i olika omgångar cirka 215 km² brutits ut för vattenregleringar och kraftbyggen.

I dag ställs frågan till Sveriges riksdag: Skall förnyade intrång tillåtas, eller annorlunda uttryckt, skall en fortsatt förvandling från parkens naturliga tillstånd få ske mot riksdagens ursprungliga intentioner med området, när nationalparken avsattes? Det är naturligtvis den i etapper beslutade påtagliga förändringen som skett jämfört med Stora Sjöfallets nationalparks ursprungliga skick, som Peter Lindberg tänker på, när han talar om en föreliggande risk för en uppluckring av nationalparksbegreppet.

Nu föreslås en ny attack av den socialdemokratiska regeringen. Det sker ironiskt nog under naturvårdsåret 1970; det är då samma regering vid den stora naturvårdskonferensen i Strasbourg varit med om att anta den europeiska naturvårdsdeklarationen. I den uppmanas regeringarna "att registrera och skydda områden speciellt lämpade som nationalparker och som reservat för djur och växter, samt områden som har vetenskapligt eller historiskt intresse eller som är värdefulla för undervisning eller på grund av sin naturskönhet".

I en annan punkt uppmanas regeringarna att "registrera och ta särskild vård om avlägset liggande områden och ödemark som kan förstöras även genom exploatering i liten omfattning". Den sista meningen är särskilt värd beaktande vid bedömningen av Ritsemprojektet.

Det är fråga om ett avlägset liggande område, och det är relativt sett en mindre yta av nationalparken som berörs. Men, herr talman, det gäller ett område, som av en rad experter har bedömts vara särskilt känsligt och viktigt att bevara oförändrat. Då skulle regeringen enligt deklarationen ta särskild vård

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

om området. Så har således tyvärr inte skett.

Motiven till denna uppgivelsens politik får andra redovisa, men jag hoppas att regeringen inte har fört samma sangviniska resonemang som en av de remissinstanser som har åberopats i propositionen. Jag tänker på länsstyrelsen i Norrbottens län, som framhåller att "de tidigare genomförda regleringarna av Suorvasjöarna m. m. redan åsamkat berörda delar av nationalparken sådana skador att något skyddsintresse av betydelse där knappast längre synes föreligga".

Vilka skador åsamkar då det nu föreslagna projektet? Som alltid vid större sjöregleringar blir först och främst landskapsbilden väsentligt förfulad. Det är självklart att man inte kan höja Autajaures yta med 32 meter utan att få en rad negativa effekter. Det erkänns också öppet av Vattenfall.

Kalkförekomsten inom områdets jordlager har betytt att det botaniskt tillhör de mest intressanta områdena i hela fjällvärlden. Den frodiga vegetationen medför att också fågel- och djurlivet är speciellt rikt och skyddsvärt.

Naturvårdsverket skriver i sitt remissvar angående regleringen av Autajaure: "Regleringen skulle för det första innebära i det närmaste totalt spoliande av sjöbäckens naturvärden, bland vilka särskilt de botanisk-ekologiska är mycket utpräglade. Omdaning blev f. ö. så djurgående att en hittills i det subalpina björkbältet liggande sjö omvandlas till något som står närmare en alpin, karg fjällsjö, ovan skogsgränsen."

Genom uppdämningen av Autajaure stoppas den naturliga avrinningen öster ut genom Teusadalen så gott som helt. Det innebär att nationalparkens norra gräns allvarligt förfulas. Om detta säger naturvårdsverket en del i sitt remissyttrande: "Ingreppen skulle drabba en mycket ofullständigt utforskad fjälldal med starkt utpräglade skönhetsvärden. Den ekologiskt värdefulla sjöserien Si-

tasjaure—Satisjaure skulle bli slutgiltigt spolierad som naturdokument."

Rennäringens problem vid en ev. reglering har herr Carlsson uppehållit sig en hel del vid. Jag skall därför bli rätt kortfattad. Samerna har emellertid, som vi har hört, framfört allvarliga och väldokumenterade invändningar mot projektet.

I första hand drabbas Sörkaitums sameby, vars befolkning på 130 personer är helt beroende av rennäringen som stadigvarande inkomst. Inom byns område har tidigare en rad ingrepp gjorts. Såväl Suorvas fyra regleringar som Satisjaureregleringen har inneburit att byn har måst flytta tyngdpunkten i sin näring flera gånger. Byn enda återstående kalvningsland av betydelse kommer att skadas mycket allvarligt. Byn framhåller i en inlägga till vattendomstolen bl. a. att de kalvningsland med omgivande trivsel- och betesland för renskötseln som överdäms genom företaget måste definitivt anses som oersättliga. Under byggnadstiden skulle rennäringen i det berörda området vara omöjlig att bedriva. Representanter för byn har framhållit att en utbyggnad skulle sätta stopp för byns fortsatta rennäring.

Det kan förtjäna att nämnas att ett hundratal samer med anledning av den nu aktuella Autajaureregleringen och det av Vattenfall planerade Kaitumprojektet vidtagit den drastiska åtgärden att i november i år i en skrivelse till FN påtala det allvarliga hot de är utsatta för beträffande sin fortsatta existens och vädjat till FN om hjälp med att stoppa exploateringen av vattenkraften i nämnda områden.

De skador som blir följden av Autajaure—Ritsemprojektet går naturligtvis att redovisa betydligt mer ingående. Jag har exempelvis inte uppehållit mig något vid fisket, men jag avstår från vidare uppräknings.

Med de många och tunga minuskatorer som således talar mot projektet frågar man sig: Vad kan regering och

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

utskottsmajoritet anförda för ett eventuellt genomförande av detsamma?

I utskottsutlåtandet anfördes tre skäl. Det första är landets behov av elkraft. Visst behöver vi tillskott av elkraft, och vi behöver som bekant mycket stora tillskott. Lösningen av det problemet finns dock inte mer än i marginella tillskott i de utbyggda älvarna och sjösystemen i Norrland. Där måste vi gå fram andra vägar. Vi måste framöver skaffa elkraften genom värmekraftverk. Vi kan inte offra oersättliga naturvärden för de relativt små tillskott vi kan vinna den här vägen.

Ett andra skäl är behovet av sysselsättning inom området. Visst är det ett skäl att väga in i vinst- och förlusträkningen, men vi måste i det här fallet som vid liknande prövningar tidigare komma ihåg att det är fråga om en kortiktig lösning, som står mot en evig förstörelse.

Det tredje anförda skälet för utbyggnad är enligt min mening av mer formell karaktär, nämligen att vattendomstolen funnit att vattenlagens bestämmelser inte lägger hinder i vägen för förslaget. Det skall påpekas att några instanser som yttrat sig på den punkten haft en annan mening eller ifrågasatt tillåtligheten. Till den sista gruppen hör exempelvis statens naturvårdsverk.

För att värja sig mot de allvarliga invändningarna från naturvårdshåll griper utskottsmajoriteten efter ett halmstrå enligt min uppfattning. Man säger att i 1961 års uppgörelse mellan naturvårdsintressena och vattenfallsstyrelsen medtogs inte det nu aktuella projektet bland dem som skulle skyddas för framtiden. Det är nu snart tio år sedan den uppgörelsen träffades. De som den gången företrädde naturvårdsintressena kämpade för att betydligt fler utbyggnadsprojekt skulle undantas. Men i den kompromiss som slutligen gjordes 1961 ansåg man sig ha kommit så långt det gick med de då föreliggande förutsättningarna. Det kan väl ändå inte råda någon tvekan om att insikten om bety-

delsen av att skydda orörd natur blivit oändligt mycket större under det decennium som gått sedan dess och att värderingarna därför i dag är påtagligt förändrade. Beslutsamheten när det gäller att bevara utbyggda vattendrag måste i dag vara väsentligt större än då.

Samtliga oppositionspartier har yrkat avslag på den här föreliggande propositionen. Motiven är tämligen lika dem jag försökt redovisa i min plädering, men samtliga motioner tar också upp sambandet med Kaitumprojektet. Det är inte något unikt för oppositionspartierna. Tvärtom betonas i debattinlägg efter debattinlägg från olika håll det otvivelaktiga samband som kan spåras mellan de nämnda projekten. Lika ihärdigt bestrids sambandet av regering, riksdag och Vattenfall. Det sistnämnda verkets generaldirektör har för ett par dagar sedan presenterat en skrift för riksdagsmännen angående Ritsemprojektet. Vid genomläsning av den märker man ganska snart att en av huvudpunkterna i skriften är bestridandet av sambandet mellan Ritsem och Kaitum. Jag kan inte säga att argumenteringen övertygar. Trots utläggningarna kvarstår det faktum att om vattnet från Autajaure och Sitasjaure leds genom en tunnel till Ritsem, blir Satisjaure som regleringsmagasin överdimensionerat, såvida man inte i nästa omgång lyckas övertyga regering och riksdag och får tillstånd att överföra vatten från Kaitumsjöarna via tunnel till Satisjaure.

Herr talman! En mycket stark opinion bedömer det vara mycket viktigt att stoppa Ritsemprojektet. Ännu viktigare är det att stoppa Kaitumprojektet med åtföljande ingrepp i fågelskyddsområdet Sjaunja, bitvis torrläggning av Kaitum älv och i övrigt minskad vattenförling i Kaitums och Kalix älvar. Mot det ingreppet står inte bara en mycket stark opinion utan också en internationell.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

I herr Wirténs anförande instämde herrar *Wikström, Annerås, Levin, Lindblad, Skårman, Ernulf* och *Tistad* (samtliga fp).

Herr ANDERSSON, INGVAR, (m):

Herr talman! Jag har konstaterat att mitt anförande kommer att innehålla en hel del upprepningar, eftersom oppositionen här är helt på samma linje och i stor utsträckning har gjort samma bedömningar innan man beslutat om reservationen. För att göra min framställning litet kortare skall jag försöka plocka bort ett papper här och ett papper där i mitt manuskript. Men jag vill ändå framhålla att proposition 173 är en till formatet tunn proposition. Den innehåller dessutom få fakta på vilka beslutet om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark kan grundas. Intrånget krävs för ett förverkligande av det s. k. Ritsemprojektet. Motionerna i frågan är av betydligt mer upplysande och klarläggande karaktär.

Upprepade ingrepp har skett i Stora Sjöfallets nationalpark, det första 1919. Under tiden fram till 1940 har regleringsmagasinet utökats genom dämningens höjning i tre etapper till plus 438 meter. År 1962 gjorde dåvarande departementschefen en hemställan om nya intrång i Sareks, Stora Sjöfallets och Abisko nationalparker, och så har vi nu den framställning som här skall behandlas. Kommer, herr statsråd, nästa framställning att gälla regleringen av Kaitumsjöarna och överledning av vatten till Lule älv samt anläggande av Kaitums kraftstation? Statens vattenfallsverk låter meddela att ett genomförande av Ritsemprojektet varken kommer att utgöra någon förutsättning för Kaitumprojektets genomförande eller nämnvärt inverka på dess lönsamhet. Ritsemprojektet bör bedömas som ett enskilt projekt. Ja, herr talman, den som lever får se.

Från moderata samlingspartiet har vi i vår partimotion framhållit det orim-

liga i att problemen med ingreppen i känsliga naturområden presenteras del för del utan att man ger riksdagen tillfälle att pröva hela komplexet av åtgärder i dess totala sammanhang. Ingreppen är dock återkalleliga och medför betydande skador både på naturen och för de människor som har sin utkomst i området.

Visst medför Ritsemprojektet positiva verkningar. Under uppbyggnadsperioden skapas arbetstillfällen. Även om flertalet sysselsatta kommer att utgöras av Vattenfalls fast anställda medarbetare kan väl ändå några från området påräkna arbete vid utbyggnaden.

I propositionen påstår departementschefen att Ritsemprojektet skulle ha stor betydelse för landets energiförsörjning. Dock täcker den föreslagna utbyggnaden endast 0,7 procent av det ökade kraftbehov som beräknas uppstå under 1970-talet. Tillskottet är ringa; och det samma måste anses gälla för det planerade Kaitumprojektet, nämligen 1,3 procent. Tillskottet blir endast en femtondel av vad ett enda stort kärnkraftverk av Ringhalstyp kommer att producera.

De negativa verkningarna av utbyggnaden kommer att bli omfattande och bestående. För samerna innebär regleringen att man enligt Vattenfalls egna beräkningar förlorar cirka 2 procent av tillgängligt sommarbete, och, det bör beaktas, den ojämförligt bästa delen. Sörkaitums sameby har redan genom olika tidigare regleringsåtgärder förlorat 7 000 hektar och kommer, om propositionen bifalles, att mista ytterligare 800 hektar av sin bästa betesmark. Det för renskötseln ytterligt betydelsefulla kalvningslandet kommer att minska. Vattenfall kalkylerar med visst skadestånd för de ingrepp som planeras. Dock kan inte frågan enbart ses som en skaderegleringsfråga. Samerna har ständigt fått maka på sig för att bereda plats för olika ingrepp i naturen. Det måste vara ett rikt samhälles plikt att ge samerna möjlighet att bevara en livs-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

kraftig kultur, och detta är beroende av deras möjligheter att ostört bedriva renskötsel och fiske. Ett ytterligare ingrepp i Stora Sjöfallets nationalpark skulle avsevärt försvåra samernas situation.

Ritsemprojektet innebär att sjöarna Sitasjaure och Autajaure däms. Dämningen av Autajaure blir mycket omfattande med en höjning av vattenytan på cirka 25 upp till 32 meter. Vattnet förs genom en tunnel till den planerade kraftstationen vid Ritsem. Sjöarnas normala avrinning till Satisjaure stoppas praktiskt taget helt, vilket kommer att minska vattentillgången vid Vietas kraftverk och därmed minska dettas lönsamhet. Därför blir Kaitumbygget enligt min mening en följd av Ritsemprojektet. Det kommer även att allvarligt skada de stora botaniska och zoologiska naturvärden som Autajaureområdet är så fullt av och vilka av expertis bedöms som de rikaste i den svenska fjällvärlden.

Ritsemprojektet är också ur lönsamhetssynpunkt en tvivelaktig lösning av vårt energibehov. Det är ett gränsfall. Det är signifikativt att vattendomstolen sänkt den beräknade nationalekonomiska nyttan med 31 miljoner kronor. Samtidigt har man accepterat Vattenfalls kostnadskalkyl. När det gäller lönsamheten skall slutligen konstateras, att ett genomförande av Ritsem- och Kaitumprojektet i kombination enligt Vattenfalls egna beräkningar skulle ge mycket god lönsamhet.

Till sist, herr talman, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att jordbruksutskottets majoritet de facto ansett sig kunna godkänna ett större ingrepp i Stora Sjöfallets nationalpark än vad propositionen föreslår. Man anser att en permanent vägförbindelse mellan Suorva och Ritsem är välmotiverad. Ett sådant arrangemang är kostnadskrävande och kommer med all sannolikhet att placera Ritsemprojektet på fel sida om lönsamhetsgränsen. Vägen kommer dessutom att skapa förutsätt-

ningar för ökat slitage på ett känsligt naturavsnitt och kommer att innebära att rennäringen liksom djurlivet i övrigt allvarligt störes. Chefen för försvarsstaben har också rätt allvarliga erinringar mot att en permanent väg anläggs mellan Suorva och Ritsem.

Herr talman! Med det anförda har jag ansett mig kunna konstatera att de negativa verkningarna av Ritsemprojektet överväger. Det är på grund härav som jag yrkar avslag på proposition 173 och bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eskilsson, Schött, Åkerlund och Sveinungsson*, fröken *Stenberg* samt herrar *Yngve Nilsson* och *Ebbe Ohlsson* (samtliga m).

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Vi har i dag att ta ställning till frågan om att bemyndiga eller inte bemyndiga Kungl. Maj:t att göra det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark, som kan föranledas av Ritsems kraftverk. Det är således endast intrånget i nationalparken som vi vid detta tillfälle skall ta ställning till.

Det intrång som Kungl. Maj:t begär bemyndigande till rör sig om cirka 2 kvadratkilometer jämte vissa mindre vägar och kraftledningar. För närvarande är naturparkens storlek cirka 1 300 kvadratkilometer. Det är alltså i jämförelse med tidigare intrång en mycket liten del som skall tas i anspråk, när det endast rör sig om cirka 2 kvadratkilometer.

Det är därför förvånansvärt att just nu uppstått ett så starkt motstånd i denna fråga, vilket inte var fallet vid tidigare intrång i nationalparken, som alla var av mycket större format.

Alla de motioner utskottet haft att behandla har som vi tidigare hört yrkat avslag på propositionen, och det är, tycker jag, att ta till större våld än vad som egentligen kan behövas.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

När utskottet talar om att det projekt som ligger till grund för det nu aktuella intrånget i Stora Sjöfallets nationalpark faller inom ramen av vad företrädare för naturvårdsintresset och vattenkraftsutbyggarna tidigare kommit överens om, tänker utskottet på den överenskommelse som hösten 1961 ingicks mellan naturvårdens representanter i naturvårdsdelegationen, med förutvarande landshövdingen Bo Hammarskjöld som ordförande, och vattenfallsstyrelsen om planeringen av vattenkraftsexploateringen i vissa norrländska nederbördsområden. Överenskommelsen innefattade en planering som var avsedd att följas av vattenfallsstyrelsen vid dess vattenkraftsexploatering och skulle också beaktas av de naturvårdande organen vid deras framtida behandling av vattenkraftsprojekten. Självfallet var det inte meningen att den prövning som bl. a. åvilar vattendomstolarna skulle åsidosättas.

Sammanlagt omfattade överenskommelsen 70 olika projekt, sjöar, forsar och älvsträckor. Av dessa kom man överens om att friställa 28 för vattenkraftsutbyggnad, medan lika många skulle undantas från sådan utbyggnad. Ställningstagandet till återstående 14 projekt skulle uppskjutas till senare närmare angivna tidpunkter.

Denna överenskommelse apostroferades med tillfredsställelse av både departementschef och riksdag, när frågan om vissa intrång i bl. a. Stora Sjöfallets nationalpark var på tal i riksdagen 1962.

Det är inte min mening, herr talman, att nu diskutera denna överenskommelse i och för sig. Självfallet kan omständigheter uppstå som gör att detaljer i sådana här uppgörelser behöver ändras eller modifieras. Vad utskottsmajoriteten konstaterat är bara att Ritsemprojektet ligger inom ramen för de 28 projekt som naturvårdare och vattenkraftsbyggare var överens om skulle kunna planeras in i den fortsatta vattenkraftsutbyggningen. Några nya omständighe-

ter som i just detta fall skulle motivera ett avsteg från vad man tidigare sålunda tänkt sig har, såvitt utskottsmajoriteten kunnat finna, inte påvisats. Vattendomstolen har för sin del funnit företaget inte strida mot vattenlagen.

Det är mot bakgrund av vad jag nu anført svårt att förstå att reservanterna anser sig kunna hävda att Ritsemutbyggnaden kastats fram som ett fristående objekt utan tillräckligt beaktande av läget i stort på området. Det är väl tvärtom så, att man just utifrån en sådan helhetsbild, som den man åstadkom genom 1961 års överenskommelse och som redovisades för riksdagen året därpå, har lagt en god grund för ett objektivt och lidelsefritt ställningstagande till det nu framlagda förslaget.

Jag vill understryka att vad vi har att ta ställning till är frågan om intrånget i nationalparken och inte till Ritsemprojektet som sådant. Att motiv finns för utbyggnaden är obestridligt. Är då dessa motiv tillräckliga för att motivera intrånget i Stora Sjöfallets nationalpark? Enligt min mening är de det. Intrånget är, som en blick på den till propositionen fogade kartan visar, av mycket begränsad räckvidd i förhållande till nationalparkens totala yta.

Självklart är det, som utskottet anført, dock omöjligt att undvika att olägenheter av olika slag uppstår vid sådana vattenregleringar och utbyggnadsföretag som det nu är fråga om. Utskottet har också understrukit det angelägna i att alla ansträngningar görs för att så långt möjligt försöka begränsa tyvärr ofrånkomliga skador på växt- och djurliv och landskapsbild inom det berörda området. Även samernas intressen måste självfallet på bästa sätt beaktas. Som utskottet anført har dessa synpunkter också framhållits i propositionen, och bl. a. har naturvårdsverket getts ett betydande ansvar i sammanhanget. Vad gäller samerna så kommer de grustäktavgifter som tas ut på grund av massuttagen att få användas för ändamål inom nationalparken som sär-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

skilt gagnar renskötseln eller rennärningen.

Med hänsyn till vad jag nu sagt kan jag inte finna att tillräckliga skäl föreligger att motsätta sig det begränsade intrång i nationalparken som det nu är fråga om. Av de skäl som redovisats i utskottets utlåtande bör, om så skulle visa sig möjligt och lämpligt, intrånget även kunna innefatta den vägbyggnad som omnämns i några av motionerna. Hänsyn bör tas till de fördelar en väg kan betyda för dem som har sin verksamhet förlagd till området under kraftverksbygget och även för, som jag hoppas, allmänheten och samebefolkningen.

Herr talman! Det råder ingen tvekan om att vi behöver elkraft här i landet. Vi behöver öka våra tillgångar på vattenkraft, även om värmekraften kommer att svara för en allt större andel av vår framtida energiförsörjning. Jag förstår därför inte reservanterna, som är så negativa till denna utbyggnad. Jag tror att de mera spekulerar politiskt i denna fråga än tar hänsyn till landets behov av elkraft.

Ni reservanter säger nej här, och om ni inte själva gör det så säger edra representanter ute på fältet nej till uppförande av värmekraftverk, oljeraffinerier och vattenkraftstationer. Samtidigt som ni säger nej till dessa projekt, således säger nej till att skaffa den vattenkraft och värmekraft som behövs, kritiserar ni regeringen för att den inte i tid ser till att vi har tillräckligt med vatten- och värmekraft så att industrin kan försörja sig och även bygga ut sin verksamhet. Om Ritsenprojektet kommer till stånd ökar vi tillgången på elkraft med vad som motsvarar tre medelstora städers årsbehov. Det är enligt mitt förmenande inte fy skam att få ett sådant tillskott.

Det är självklart att varje utbyggnad av ett kraftverk mer eller mindre gör intrång i naturen. Reservanterna tar upp rennärningen som en stor fråga i detta sammanhang. Givetvis är ett intrång besvärligt, men var vi än lägger

ett vattenkraftverk eller värmekraftverk kan det vålla besvär. Enligt vattendomstolens bedömning blir det inte ett så stort intrång här som reservanterna vill göra gällande. Det uppstår t. ex. endast mindre skada på kalvningslanden. Vår-, sommar- och höstbetena berörs också i mindre grad. Det är i första hand vinterbetena som bestämmer renstammens storlek.

Jag tror inte att man skall se så negativt på denna fråga som reservanterna gör, ty det finns och kommer att finnas positiva ting förknippade med en utbyggnad. Man får t. ex. förbättrade kommunikationsmöjligheter och bättre elkraftförsörjning i vissa för renskötseln betydelsefulla områden.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden försöka begränsa mitt inlägg så mycket som möjligt och endast ta upp några punkter som berörts i reservationen och i inläggen här i kammaren.

Jag vill börja med att säga: Om förslaget i reservationen vinner, vad skall man då göra? Man är från reservanternas sida inte beredd att ta ståndpunkt nu. Innan ett definitivt beslut fattas av riksdagen, säger man, bör riksdagen erhålla en bättre bild av de oförankomliga verkningar som i olika hänseenden blir en följd av projektets genomförande. Det är svårt att med ledning av de anföranden som hållits här klara ut vad det är man ytterligare vill ha belyst. Det hade varit intressant om reservationens företrädare påpekat vad det är för någonting som fortfarande är oklart.

Det är inte så att Vattenfall föreslår denna utbyggnad för att ställa till obehag för vare sig samerna eller oppositionen här i landet. Nej, Vattenfall vill bygga ut för att fullgöra den uppgift som statsmakterna lagt på detta verk.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

1962 års riksdag uttalade sin stora glädje över att freden i Sarek kom till stånd. Att Vattenfall med hänsyn härtill fortsatte med sina planer för att fullfölja detta projekt är helt rimligt och riktigt, och det är felaktigt att utöva kritik mot Vattenfall för detta.

Det är för att vi behöver elkraft som man föreslår det projekt som nu diskuteras. Vi förbrukade år 1955 i vårt land 21 miljarder kilowattimmar. Under förra året var vi uppe i 62 miljarder, dvs. en tredubbling på 15 år, och det beräknas att vi år 1980 skall ha ett behov av ungefär 145 miljarder kilowattimmar per år.

Det står klart att vattenkraften i framtiden inte kommer att inta en dominerande plats, men den kommer att betyda väldigt mycket ändå. Det företag vi här diskuterar, Ritsems kraftverk, ger dock elenergi till ungefär tre medelstora svenska städer — och det är inte så dåligt.

Jag läste en för miljövarsdebatten typisk artikel i en herr Wirtén närstående tidning. Där tog man på ledarsidan heder och ära av Vattenfall och Ritsem och menade att detta projekt inte var någonting att komma med. Det gav ett utomordentligt marginellt tillskott till vår elförsörjning, bara 300 000 kilowattimmar, dvs. en bråkdel av vad Ringhals ger. Men samma tidning hade ett stort uppslaget reportage om de privata kraftbyggarna som reglerade Ljungan och där man skall göra två stora regleringar. De skulle ge 250 000 kilowattimmar, och det var kantänka "ett för landets kraftförsörjning mycket värdefullt tillskott med hänsyn till perspektiven på oljesidan och forskjutningarna i kärnkraftprogrammet". Så bedriver man alltså miljövarsdebatten! Ritsem är ett betydande tillskott till vår elkraftförsörjning.

Jag vill, herr talman, en gång i framtiden gärna tala med dem som nu går omkring och inbillar sig att framtidens atomkraftverk och oljeeldade värmekraftverk skulle kunna byggas och dri-

vas utan några miljöproblem. Vi kommer att få enorma problem att brottas med när den dagen kommer.

Reservanterna och motionärerna har som kritik mot propositionen anfört att det saknas en samlad plan för den fortsatta vattenkraftutbyggnaden. Även det är ett felaktigt påstående. Vi tillsatte inom jordbruks- och industridepartementen en arbetsgrupp med uppdrag att sammanställa material om de utbyggda älvarna i Norrland, om deras värde från såväl natur- och miljövarðs- som kraftekonomisk synpunkt. I april i år fick Vattenfall i uppdrag att göra en plan för den framtida vattenkraftutbyggnaden i Norrland.

Regeringen har som bekant med ledning av dessa utredningar undantagit Vindelälven, Torne älv och Pite älv från utbyggnad och har alltså slagit fast, att den framtida vattenkraftutbyggnaden skall koncentreras till redan utbyggda älvar, och det är en sådan älv vi nu diskuterar. Det är ingen orörd älv, mina damer och herrar!

Denna kraftstation i Ritsem har alltså planerats sedan lång tid tillbaka, och jag skall inte här ytterligare tala om freden i Sarek och det beslut 1962 års riksdag fattade samtidigt som den uttalade sin glädje över att man hade kunnat träffa en överenskommelse på det sätt som skett. Det är inte sant som herr Wirtén säger, att naturvårdarna gjorde en stor uppoffring och förlust vid denna tidpunkt. De fick ju Padjelanta såsom ett resultat av denna uppgörelse. Det är alltså på denna grund som vattenfallsstyrelsen i vanlig ordning gått till vattendomstolen för att få lagligheten prövad.

Propositionen är inte så ordrik, ty min erfarenhet från riksdagen är att utskotten vet var materialet finns. Där finns vattendomstolens utlåtande, där finns alla remissyttranden som ingående belyser denna fråga ur alla tänkbara synvinklar. Om jordbruksutskottets minoritet dessutom velat ha en ytterligare belysning av frågan, vet jag

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

från min egen utskottstid att man kun-
nat skaffa sig sådan, då det mycket
lätt kan göras i utskottet.

Jag skall inte här orda om intrångets
storlek — det har herr Mossberger re-
dan gjort. Jag vill emellertid framhålla
att varje påstående att ett ställningsta-
gande till Ritsemprojektet innebär ett
ställningstagande till utbyggnaden av
Kaitum är felaktigt. Ritsemprojektet är
ett helt fristående projekt som varken
påverkas negativt eller positivt av en
utbyggnad av Kaitum. Det påverkas
alltså varken för sin lönsamhet eller
för sitt tekniska genomförande av Kai-
tumprojektet. Att vattenfallsstyrelsen
kommer att gå till vattendomstolen för
att få Kaitumprojektet prövat är helt
i sin ordning. Det innebär inte något
föregripande av riksdagens stånd-
punktstagande. Riksdagen skall näm-
ligen liksom i förevarande fråga fatta
beslut om anslaget, om projektet kom-
mer till stånd, men detta har inte med
Ritsemprojektet att göra.

Den stora och besvärliga frågan för
mig vid bedömningen av detta ärende
har slutligen gällt samerna och den
renbetesmark som går förlorad. Jag har
ägnat mycket stor uppmärksamhet åt
denna fråga och kan försäkra kamma-
rens ledamöter att hade jag inte över-
tygats om att de problemen, som onek-
ligen är stora, går att lösa på ett för
samerna tillfredsställande sätt, skulle
denna proposition icke framlagts för
riksdagen.

För Sörkaitums del överdäms drygt
7 kvadratkilometer vår- och sommar-
betesland. Samebyn i fråga förfogar
över 700 kvadratkilometer sådant land.
Det är alltså endast 1 procent av deras
betesmarker som överdäms. För Mel-
lanbyn är det 8 kvadratkilometer som-
marbetesland eller 2,7 procent som
överdäms. Regleringsområdet utnyttjas
av Mellanbyn endast för sommarbete.
Norrkaitum förlorar ingen betesmark
alls genom överdämningen.

Jag vill meddela kammaren att vat-
tenfallsstyrelsen för närvarande har

överläggningar med representanterna
för Mellanbyn och Norrkaitum om vil-
ka anordningar som skall vidtas, därest
projektet kommer till stånd, och vilka
ersättningar som skall utbetalas, precis
som alltid har skett då vattenfallssty-
relsen får till stånd regleringar som på-
verkar samernas situation. Samerna i
de områden där Vattenfall gjort regle-
ringar har det inte sämst ställt. Jag
kan försäkra att där Vattenfall gjort
regleringar har samerna ofta fått det
bättre genom olika anordningar som
kommit till i samband med regleringar-
na.

Det renbetesland som de två same-
byarna förlorar är bättre än genom-
snittet, men det rör sig om marginella
förluster. Som herr Mossberger har
sagt, är det varken höst-, vår- eller som-
marbetet som är bestämmande för ren-
skötselns bedrivande, utan det är vin-
terbetet, som emellertid inte påverkas
av regleringen i det här fallet. Dessa
samebyar har ett förhållandevis ringa
antal renar. Ingen av oppositionens ta-
lesmän har nämnt antalet renar i dessa
byar. Jag undrar just varför.

I den svårast drabbade byn, Sörkai-
tum, finns det i dag 35 aktiva renskö-
tare med sammanlagt ungefär 2 000 re-
nar. De skulle i dag kunna ha bortåt
8 000 renar, men de har det inte, av
olika skäl. Det fordras ett betydligt
större antal renar i dessa byar för en
rationell renskötsel. Det är inte till-
gängliga renbetesland som sätter en
gräns för antalet renar, utan det är
andra faktorer.

Regeringen kommer i morgondagens
konselj att till lagrådet lägga fram för-
slag om ny renbeteslag. Där föreslås en
rad åtgärder för att underlätta närings-
utövningen för samerna och en ratio-
nell skötsel av rennäringen, så att sa-
merna verkligen kan bedriva sitt yrke
något så när lönsamt.

Nu har samerna från Sörkaitums
lappby hävdad att de åsamkas betydande
svårigheter. Det har de påstått se-
dan vattendomstolen avgivit sitt ytt-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

rande. Vattendomstolen kom fram till att det visserligen blir ett besvärande intrång för rennäringsmeningen men inte av den omfattningen att vad som sker är olagligt. Sörkaitum har uppvaktat mig och hävdar att det är fel som vattendomstolen säger, ty byn berövas kalvingsland som är avgörande för rennäringsmeningen bedrivande. En av landets förnämsta experter, som har bistått oss vid förhandlingar med Norge om renbetet, fick åka upp tillsammans med medarbetare efter det att vattendomstolen avgivit sitt yttrande och alla remissvar kommit in. Han gjorde en grundlig undersökning om möjligheterna att skaffa ersättning för det kalvingsland som gick förlorat till följd av regleringen. Han lämnade beskedet att frågan kan lösas på ett tillfredsställande sätt. Det kommer att bli besvärligt, och det kommer att kosta pengar, men den utgiften får samhället vara berett att betala.

Det är, herr talman, mot denna bakgrund jag har ansett det vara riktigt att hos riksdagen hemställa om att få göra detta intrång i nationalparken. Därest riksdagen ger sitt tillstånd, kommer regeringen tillbaka med begäran om pengar till själva projektet. Vi får då tillfälle att diskutera projektets utformning, varvid miljövärdssintressena skall komma in.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag tycker, herr jordbruksminister, att vi skall ta den tid som behövs för detta ärende oavsett om klockan överskridit 17. I en så här angelägen fråga bör vi få tala ut och höra motiveringarna för regeringsförslaget utöver de knapphändiga som presenterats i propositionen och jordbruksutskottets utlåtande även om herr Mossberger fann dem vara tillräckliga. De skälen var endast de tre som tidigare diskuterats och som vi opponenter anser vara otillräckliga för ett sådant intrång som det här är fråga om. Men

den argumentering jag framförde i huvudförändringen gentemot utskottets utlåtande bemötte icke herr Mossberger. Det hade egentligen varit mer intressant att höra än en upprepning av vad som står i utskottsutlåtandet. Det har ju kammarens ledamöter redan läst. Jag hoppas därför att herr Mossberger kommer igen och försöker bemöta just de invändningar som har gjorts mot utskottets utlåtande. Annars är debatten tämligen omöjlig att föra.

Låt mig till herr Mossberger ändå säga att jag har för min del inte gått emot annan form av elkraftproduktion. Vattenkraften i de norrländska älvarna kan, som jag uttrycker det, endast ge marginella tillskott. Det är därför helt enkelt nödvändigt att gå den andra vägen, alltså att satsa på atomkraftverk och värmekraftverk. Jag tror självfallet inte, herr jordbruksminister, att atomkraftverk eller oljeeldade värmekraftverk ur miljövärdssynpunkt är oskyldiga. Självfallet är de inte det. Tvärtom, det finns en mängd problem att klara ut. Men i det läge vi nu befinner oss är vi tvingade att gå den vägen och försöka övervinna de problem som där finns.

Jag skall så ta upp några av de synpunkter som jordbruksministern förde fram.

Statsrådet ansåg att det är felaktigt att rikta kritik mot Vattenfall från opponenternas sida. Vi har inte kritiserat Vattenfall för att de försöker utföra sitt huvuduppdrag att producera elkraft. Det jag vände mig mot i Vattenfalls skrift var närmast de försök som gjorts att bestrida sambandet mellan Ritsem och Kaitum. Samma linje har jordbruksministern följt i sin argumentering. Men jag kunde i hans anförande inte upptäcka att han hade någon invändning mot den punkt som jag pekade på, nämligen den att Satisfjuren inte får det utnyttjande som vattenmagasin som sjön kan få om överföring av vattnet från Kaitum kommer till stånd. Det är ett obestridligt faktum som jordbruksminis-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

kan inte bemött. Så länge detta kvarstår kan man inte komma ifrån att ett troligt nästa steg är att försöka komma åt vattnet från Kaitum. Därför säger vi nej både till Ritsem och ännu mer bestämt till Kaitum.

Vad en mig närstående tidning eventuellt har sagt i denna fråga tror jag inte att jag behöver bemöta i den här debatten. Vad jordbruksministern bör ta upp till debatt med mig är väl vad folkpartiet anfört i sin partimotion och vad jag yttrat.

Så till samefrågan! Det var angenämt att höra jordbruksministern säga att det som främst gjorde honom betänksam i denna fråga var hänsynen till samerna. Det tråkiga var emellertid att han inte lyssnat mer till samerna utan tydligen anlitat en egen expert — statsrådet redovisade dock inte vem denna expert var. Jag vet inte om det möjligen var statsagronomen Stéen. Statsrådet får väl senare redovisa vilket dokument han har åberopat. Statsrådets sagesman hade i varje fall funnit att ingripandet mot samerna inte var så farligt. De mycket allvarliga invändningar som Sörkaitums sameby hade gjort var inte helt invändningsfria påstod jordbruksministern. Jag tycker ändå, herr talman, att jag till kammarens protokoll vill läsa in vad Sörkaitums sameby har sagt sammanfattningsvis i denna fråga.

”Sörkaitums sameby konstaterar sammanfattningsvis att ansökta utbyggnadsföretag medför sådana verkningar att alla förutsättningar för en lönsam, framtida rendrift inom byn brister. I ansökan har ej föreslagits vare sig åtgärder eller ersättningar ägnade att ens tillnärmelsevis kompensera lappbyn för uppkommande skador, intrång och förluster. Ej heller samerna i Sörkaitum har trots många i och för sig svåra överväganden kunnat finna någon utväg i form av tekniska åtgärder och/eller substitut för erforderligt naturligt renbete och land, vilka enligt beprövad erfarenhet med tillräcklig grad av säkerhet skulle kunna antas innebära full-

god kompensation för vad man förlorar genom företaget och för alla de härav följande intrång i den enda näring, som står till buds för en levande sameby. Skada och intrång i avsevärd omfattning drabbar även angränsande samebyar. Om företaget genomföres återstår som enda alternativ att ge upp renskötseln.”

Det är hårda ord, och jag tycker att det något lättsinniga sätt på vilket jordbruksministern talade om behovet av dokumentation i en proposition kräver att vi får bättre redovisat varifrån de synpunkter kommer som jordbruksministern åberopade. Jag vet mycket väl att ett utskott kan inhämta åtskillig information och naturligtvis har vi opponenter tvingats att skaffa information i detta ärende från olika håll, p. g. a. propositionens påvra utformning.

Jag vill slutligen, herr talman, än en gång ställa frågan om inte jordbruksministern måste medge det samband som kan spåras mellan Ritsem och Kaitum i reservoarfrågan på det sätt som jag har talat om.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Statsrådet Bengtsson nämnde här att ledamöterna i jordbruksutskottet hade möjlighet att få tillgång till erforderligt material för att kunna bedöma denna fråga i hela dess vidd. Får jag påminna statsrådet om att propositionen faktiskt lades fem minuter i 12 för att den skulle kunna behandlas av 1970 års riksdag, alltså den riksdag som nu är samlad. Det innebar att den tid som stod till jordbruksutskottets förfogande — detta måste man kunna läsa ut ur utlåtandet, fastän man inte tillhör utskottet — var ytterst knapp och att ärendet därför icke fick den vida belysning som är önskvärd i denna fråga.

I reservationen framhåller oppositionen att den vill ha fram ett rikare och mera omfattande material för att kunna bedöma dessa frågor. Mot bakgrunden

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

av de många problem som följer med detta ärende finner reservanterna det oriktigt att nu ta ställning till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag utan tillgång till en samlad plan för den fortsatta vattenkraftsutbyggnaden. Med den motiveringen yrkar reservanterna avslag på propositionen.

Herr statsråd! Har det funnits en vilja att verkligen få frågan prövad i hela dess vidd? Har man den viljan skall man följa reservationen, ty då skapar man möjligheter till den allsidiga belysning av ärendet som är erforderlig med hänsyn till den vikt och betydelse ärendet har.

Sedan vill jag säga några ord om Sörkaitums tillgång till renbeten. Här står nu uppgift mot uppgift. Sörkaitums by säger i sin framställning till Kungl. Maj:t, ankommen till departementet den 19 januari 1970, att det är kalvningslanden och vårbeteslanden som är flaskhalsen för samebyn och att det är på den punkten som problemen för byn uppstår.

Jag skall be att få citera något ur denna framställning. Jag ber om överseende, herr talman, för att klockan går, men denna fråga är av sådan storleksordning och vikt — inte minst för berörda samer — att vi bör använda den tid i kammaren som erfordras för detta ärende. Från den utgångspunkten skall jag alltså be att få citera ur den skrivelse jag nyss nämnde:

”Sammantagna är störningarna och olägenheterna av sådan art att man i första hand under byggnadstiden får räkna med att Autabäckenet med omgivningarna över huvud taget ej kan begagnas för renskötseländamål. Något så när likvärdigt bete eller likvärdiga kalvningsland finns inte på annat håll.”

Man säger vidare: ”En försämrad kalvningsprocent innebär ej endast minskad ränta utan även minskning av renkapitalet. Vi frågar oss hur renskötseln någonsin kan kompenseras för sådan förlust ens med pengar.”

Slutligen anför man: ”Kalvningslandets omgivande trivsel- och betesland, som överdämts genom företaget, måste definitivt anses oersättliga.”

Det är från dessa utgångspunkter som samebyn, i sin framställning till Kungl. Maj:t, på det bestämdaste motsätter sig både Vattenfalls och kommunens ansökan om tillstånd till intrång i nationalparken med hänsyn till de konsekvenser ett sådant intrång skulle få. Nu vill jag ställa en fråga till statsrådet och till herr Mossberger, som var mycket säker på sin sak. De hävdade att detta inte är något att tala om, eftersom det bara rör sig om två kvadratkilometer av 1 300. Jag frågar: Är det inte ändå på det sättet att samebyn, med sin ordningsman i spetsen, måste ha bättre möjlighet att bedöma detta än både herr Mossberger och — det vågar jag hävda — herr statsrådet?

Nu anför statsrådet att detta kan ordnas på annan plats, men att det kostar pengar och att samhället får bära det. Frågan är dock om det finns några marker. Byn har bestritt det i sin framställning. Men även om sådana marker finns måste man fråga sig vilka olägenheter som kommer att uppstå när det gäller de vandringsleder man måste ha för att komma till dessa marker. Hur ordnar man kontakten mellan dessa marker, dvs. mellan vinterbeteslanden och de kalvningsplatser man behöver?

Frågan om det låga antalet renar i Kaitumbyarna har också berörts. Alltsedan år 1965 har man haft svåra betesår — en del ytterst besvärliga. Det har medfört att renantalet har gått ned mycket kraftigt i alla tre Kaitumbyarna, framför allt i Sörkaitumbyn. Detta beror också på att det tidigare har gjorts regleringar av Suorva. I detta sammanhang vill jag säga till herr Mossberger att vi inte var eniga på den punkten när vi diskuterade Suorvareglerna här i kammaren den 14 december 1966. Då gjordes erinringar. Jag vill påminna om att vi då diskuterade både Sörkai-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

tums situation och Siirkas problem i det sammanhanget — det senare är den by som ligger söder om Suorvaområdet.

Jag skall inte förlänga debatten alltför mycket, men jag vill till sist bemöta vad statsrådet anför om att även värmekraftverk och atomkraftverk gör ingrepp på miljön. Ja, det finns säkerligen många som vill tala med statsrådet om miljöproblemen på den punkten. Men, herr statsråd, det finns många, många fler som i dag vill tala med statsrådet och göra erinringar mot den här föreslagna höjningen av Autajaure med 32 meter och torrläggningen av Teusabäcken, som är ett av de vackraste högfjällsområden vi har här i landet. Konsekvenserna av dessa ingrepp kan vi lätt konstatera, och jag tror att vi måste ta hänsyn till dem i detta sammanhang. Låt mig påminna om att det vi i dag diskuterar faktiskt är ingrepp i områden som kan räknas till Europas sista orörda vildmark. Vi har här ett ansvar gentemot framtiden att värna miljö och natur. Låt oss få en samlad bild av hur man ser på kraftverksutbyggnaden — vattenkraft m. m. — innan vi tar ställning i frågan.

Mot den av mig angivna bakgrunden finns det anledning att följa reservationen.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det har varit en intressant debatt, och bara ett par yttranden ger mig anledning till litet mera utläggning.

Utskottsmajoritetens talesman sade att det gällde en mycket liten del av nationalparken. Man kan naturligtvis säga att fjället är ograverat och att det bara är vattnet man tar. Gällde det bara att hålla en viss areal, gick det väl att lägga till på något annat ställe. Men tanken bakom nationalparkerna är naturligtvis inte bara att de skall innehålla en viss areal. Det fanns väl också ett kvalitetsmoment när man en gång instiftade dem.

Frågan vad det nu framlagda förslaget betyder för kraftförsörjningen har berörts från flera håll. Jordbruksministern har bl. a. sagt att utbyggnaden motsvarar kraftbehovet för tre medelstora städer. Men en sådan uppgift är alldeles meningslös om man inte sätter in den i ett tidsperspektiv. Kraft för tre medelstora städer i dag är med den elkonsumtionsutveckling vi har — ungefär en fördubbling på tio år — kraft för en och en halv medelstor stad om tio år, för 0,75 städer om 20 år och kraft för en tredjedels stad om 30 år. Jag vet inte vilken brukningstid man tänkt sig för detta projekt, men låt mig konstatera att Porjus är 60 år gammalt och att ingen har tänkt sig att lägga ned det kraftverket — snarare tänker man bygga om och förbättra det. I detta perspektiv blir projektet naturligtvis mycket mera marginellt än om man anger produktionen i dagsläget.

Det talas här nästan som om denna kraft vore någonting som man inte kunde få på annat sätt. Blir det en elbrist därför att kalkylen slagit fel, måste man göra snabba insatser av den typ vi haft på tilläggsstat nyligen. Vattenkraft kan aldrig användas för att lägga till när en kalkyl inte har stämt. Det tar lång tid att bygga ut vattenkraft. Den framtida kraftkonsumtionen, som vi nu planerar för, måste under alla omständigheter dimensioneras efter de kalkyler man finner rimliga, och det blir fråga om ett val mellan olika kraftutbyggnadsformer.

Vid en jämförelse bör man inte säga att vattenkraften ger så och så många kilowattimmar, utan möjligen att så och så mycket billigare eller dyrare blir det nödvändiga antalet kilowattimmar med den ena utbyggnadsmöjligheten jämförd med någon annan. Vi skall därvid veta att siffrorna för vattenkraften har försämrats av två skäl. Det första är att ränteläget allmänt är högre nu än tidigare. Det gäller ju kapitalintensiva projekt — däremot får man vattnet

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

gratis till skillnad mot oljan. Det andra skälet är att man har utnyttjat de vattenfall som är lönsammast och lättast att exploatera. Det gäller nu projekt som i och för sig är mycket svåra att bedöma. Ingen kan hävda att den aktuella utbyggnaden skulle innebära en bättre användning av resurser än de kraftalternativ som står till buds.

Jordbruksministern har alldeles rätt i att även oljekraft och kärnkraft har svåra miljöpåverkningar. Vattenkraften svarar i dag för ungefär 80 procent av kraftbehovet. Om den byggs ut tio procent ytterligare, innebär detta att den totala vattenkraften om 20 år bara svarar för mindre än 25 procent av kraftbehovet. Då är frågan om Ritsem eller icke Ritsem ytterligt marginell, för man måste under alla förhållanden till dominerande del använda olja och kärnkraft. Vad som skall göras i miljöskyddshänseende när man använder dessa två kraftformer påverkas knappast mätbart av Ritsem. Detta innebär inte på något sätt ett förnekande av vad jordbruksministern sade. Självfallet måste vi göra mycket mer än vad vi gjort för att i tid bedöma miljöproblemen kring kärnkraft- och oljekraftverk.

Men man kan tala om en principiell skillnad. I fjällen betyder ingrepp i fråga om miljön att man offerar något som svårligen kan återställas. Har vi sedan kvar någon likartad natur?

Jordbruksministern sade att man skall spara Torne älv och ett par andra älvar. Men observera att det här gäller en älv långt uppe i fjällen och av helt annan karaktär än Torne älv.

Jordbruksministern säger också att Lule älv redan är till stor del exploaterad. Detta är i och för sig sant, men låt mig bara rent bondförståndsmässigt framhålla att en älv är förstörd nedanför en utbyggnad, och den är väl inte utbyggd före översta kraftverket och regleringen. Eftersom Ritsem ligger längst upp är det beläget i den del av Stora Luleälv som inte är exploaterad.

Det vore helt annorlunda om man skulle bygga ännu ett kraftverk nere i Boden. Men uppe i Ritsem är det en ogravrad älv. Ovanför Suorva finns ju ingen utbyggnad.

Herr talman! Jag är inte alls expert på kalvbeten. Men jag föreställer mig att saken med kalvningens ordnas genom att man sätter upp en skylt för renarna: "Obs! Kalvningssområdet flyttat. Jordbruksdepartementet."

Herr ANDERSSON, INGVAR, (m):

Herr talman! När man vill understryka en sak, när man vill dra en parallell för att belysa situationen använder man olika metoder. Vill man visa att Ritsem tillför landet en stor kvantitet elkraft, säger man som herr statsrådet: Ritsem tillför så mycket som tre å fyra medelstora städer förbrukar med nuvarande konsumtion. Vill man belysa det negativt, gör man som jag gjorde — det erkänner jag gärna. Man säger att det som Kaitum tillför är inte mer än en femtondel av vad Ringhalsverket kommer att producera.

Det är klart att vi har använt precis samma knep, och bakom dessa knep skall man söka komma fram till det betydelsefulla sammanhanget. Ett faktum är att enligt de beräkningar som gjorts ger Ritsem 0,7 procent av ökningen av kraftbehovet under 1970-talet. Tar man med Kaitumprojektet blir det en täckning av 1,3 procent. Då måste statsrådet ut och jaga en hel mängd andra älvar för att i någon mån tillfredsställa behovet, men det finns inte så mycket mera som kan exploateras. Lösningen ligger alltså på ett annat plan.

Det är på grundval av den bedömningen som reservanternas har tagit ställning. Hade man med utbyggnaden kunnat åstadkomma ett väsentligt tillskott, hade vi kunnat se det på ett annat sätt. Då hade vi kanske intagit en annan ståndpunkt. Men det är ett litet fragment som tillförs, och mot den bak-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

grunden anser vi självklart att vi bör bevara varje kvadratkilometer som återstår av orörd natur.

Ingen av dem som tidigare varit uppe i replik har behandlat vägbyggnadsfrågan. Där har utskottet gått längre än departementschefen när det gäller intrång. Jag sade i mitt anförande att vägen är kanske ett allvarigare ingrepp i detta känsliga naturområde än vad själva kraftverket och dämningarna innebär. Vägen kommer nämligen ofelbart att innebära slitage på en ytterligt känslig miljö, samtidigt som djurlivet naturligtvis kommer att störas, och det kommer att bli ännu sämre för renarna.

Jag kan också instämma i det yttrande som fälldes att samerna redan har varit utsatta för ingrepp där uppe som har påverkat deras möjligheter att hålla en stor och livskraftig renstam. Deras konstaterande att de inte kan fortsätta med rennäringen och livnära sig av den om detta projekt skall genomföras är kanske litet överdrivet, men självklart ligger det något i det.

Jag har försökt balansera mitt sista anförande här och försökt att se det hela ur objektiv synpunkt. Jag kan dock inte komma ifrån att vi bör avstå från detta ingrepp, eftersom det rör sig om ett så litet tillskott till vårt kraftbehov.

Herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Till herr Lindblad vill jag säga att renarna är mycket slugare än han tror. Om de märker att det är ett par meter vatten på de områden där de tidigare kalvade, så går de inte dit och kalvar. Så dumma är de inte, utan de följer samerna till nya områden.

Jag trodde att jag med hjälp av den karta som jag bifogat propositionen skulle göra klart för alla att detta är en fråga som vi kan tala rätt lugnt om. Det är inga fantastiska ingrepp vi gör i detta område. Det är ett mycket litet område vi tar.

En del talare är något oförsiktiga när de säger att vi måste bevara detta om-

råde för att folk skall kunna åka och titta på det. De som propagerar för detta får passa sig mycket noga för att inte bli osams med dem som slår vakt om dessa områden. Man vill inte ha turismen dit upp, ty då förstörs djur- och växtlivet. Kom därför inte och säg att vi skall bevara detta område för att svenska folket och hela Europa skall åka dit, ty det är just det man inte vill.

Jag har beträffande samernas kalvingsland blivit övertygad om att det finns möjligheter att skaffa nya sådana. Jag vågar påstå inför denna kammarare att när vi färdigställt detta område och med hjälp av lantbruksstyrelsens experter anvisat nya markområden, kan man ha ett större renantal i Sörkautum än vad man har i dag. Jag vill gärna ha detta antecknat till protokollet. Samerna kan naturligtvis av andra skäl inte vilja vara renskötare.

Herr Carlsson envisas med att man vill ha en samlad plan för vår kraftutbyggnad innan han tar ståndpunkt till Ritsem. Jag försökte tala om att vi gjort en sådan samlad plan, och den har lett oss fram till att avstå från att bygga kraftverk i de ännu orörda älvarna och att i stället använda detta område, vilket man var överens om 1962. Den planen har alltså legat till grund för hela detta arbete.

Man säger vidare att hela detta projekt endast kommer att ge ett marginellt tillskott jämfört med hela vårt kraftbehov och att det därför inte är mycket att komma med. Får jag då fråga beträffande de privata bolagens regleringar runt om i Ljusnan och Ljungan och i andra älvar, som sedda mot hela vårt kraftbehov var för sig är ganska betydelselösa och som inte ger en tiondel av Ritsem: Skall vi säga till bolagen att de skall lägga ned alltihop ty deras kraftproduktion spelar ingen roll jämfört med det stora behovet? Vad är det för slags politik man vill föra på detta område? Bara för att staten här äger fallhöjden och kan åstadkomma detta krafttillskott skall man inte ge-

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

nomföra projektet, men man skall tilllåta de privata företagen att genomföra sina.

Får jag till sist bara säga några ord om sambandet med Kaitum — jag hänvisar då till den karta som jag bifogat propositionen för att underlätta studierna för kammarens ledamöter. Det är inte så att om man inte bygger Kaitum men bara Ritsem så skulle kraftverket i Vietas få mindre effekt. Vad som händer — och nu ber jag den intresserade att följa med på kartan — är att man stänger vattnet i Teusadalen ned till Satisjaure. Men det kommer vatten till Satisjaure från andra håll. Det viktigaste är att vattnet går ned till Akkajaure. Det vattnet skall gå tillbaka i en tunnel till Vietas. Det framgår med all önskvärd tydlighet av min karta men också av det material som Vattenfall har delat ut. Mot bakgrunden härav är Ritsem ett helt fristående projekt som varken påverkas negativt eller positivt av Kaitum. Kaitum kan göras eller inte göras alldeles oberoende av Ritsem. Det råder alltså inget samband mellan dessa projekt. Om riksdagen bifaller detta förslag i dag, har riksdagen full frihet att säga nej till Kaitum utan att ett sådant beslut skulle påverka församheten för Ritsemprojektet.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag tror inte att renarna är så kloka att de kan läsa en skylt som jordbruksdepartementet har satt upp. Jag tror heller inte att de är så dumma att de släpper sina kalvar där det är ett par tre meter djupt vatten.

Under 40 års sommarvistelse i dessa renbetesmarker har jag i varje fall fått litet hum om vad renarna är för slags fyrfota djur. Jag har fått den uppfattningen att renarna söker upp det bästa område som finns för den besvärliga kalvningen. De kommer självklart att under lång tid framöver söka sig till de gamla kända områdena. Då hjälper det inte med några skyltar. Om det fram-

lagda förslaget går igenom innebär det att samerna måste lägga ned ett mycket stort arbete på att driva renarna till de nya kalvningsområden som jordbruksdepartementets expert skulle iordningställa. Jag är inte så där absolut säker på att renarna kommer att kalva på dessa nya områden.

Så mycket vet jag om renarna att de är fantastiskt skygga djur. Alla intrång på de områden där de vistas verkar störande på dem. Jag kan berätta att jag sedan 40 år tillbaka har fiskevatten i dessa områden. Vi var en gång uppe vid en sjö som heter Breida, i vilken vi hade rätt att fiska. Vi slog också upp ett tält i närheten av sjön. Så kom det samer med 300—400 renar som skulle drivas ut på en udde för skiljning. Men samerna lyckades inte få ut renarna på udden. Samerna kom då bort till oss och sade åt oss att ta ned det gröna och gulrandiga tältet, ty så länge vi hade det uppslaget kunde de inte få ut renarna på udden, sade de. Allt nytt som renarna träffar på skyggar de för — de följer sina instinkter. Varken skyltar eller jordbruksdepartementets experter tror jag kan ändra på den saken.

Herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Det var en mycket intressant och målande beskrivning av campingens vedermödor. Nu är det ändå så att det inte är första gången i historien det sker en reglering i områden där det finns samer med renar.

Får jag fästa kammarens uppmärksamhet på att år 1966 avlämnades en statlig offentlig utredning som redovisade den effekt som regleringarna har haft på renskötseln. Den undersökningen visade att renarna är mycket anpassningsbara. Det är möjligt att de är rädda för skrälliga tält, men i övrigt anpassar de sig ofantligt mycket bättre än vad man tror.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Eftersom jag i den föreliggande frågan inte kan stödja den reservation, bakom vilken bl. a. representanter för mitt parti står, vill jag gärna avge en kort röstförklaring.

Herr Lindblad talade om bondförstånd. *Mitt* bondförstånd säger mig att regeringsförslaget är det riktiga. Jag avser att rösta för utskottsmajoritetens förslag.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag skall inte kommentera det senaste inlägget på annat sätt än att säga, att om herr Gustafsson hade följt debatten här i kammaren och satt sig in i frågan och i vad reservanterna begär, nämligen att få en samordnad överblick över eventuell utbyggnad av våra vatten, då är det möjligt att herr Gustafsson utan att dagtinga med sitt samvete hade kunnat rösta på reservationen.

Låt mig sedan säga till statsrådet Bengtsson att han skulle gå i borgen för att renantalet i Sörkaitum blir högre än i dag.

(Herr statsrådet *Bengtsson*: Om samerna själva vill det.)

Det tror jag att samerna själva vill. Utan att samerna velat det har emellertid renbeståndet i Sörkaitum nu gått ned mycket kraftigt. Jag hoppas verkligen att man ur renbetesynpunkt inte skall få sådana förhållanden genom ingrepp från vattenkraftbyggarnas sida att man inte får uppleva att renantalet går upp igen.

Statsrådet visade en fjällkarta. Jag har också tagit med mig en karta, som är litet större än den som finns i propositionen. När statsrådet visade gången av detta projekt glömde han en viktig del, nämligen att Satisjaure som vattenmagasin inte kommer att kunna fyllas, eftersom man gör en överdämning uppe vid Teusajaure. Då ligger det frestande nära till hands att säga: Låt oss göra en damm i Kaitumälven och

låt oss föra vattnet från Kaitum över till Satisjaure; det är nämligen ekonomiskt lönsamt att utnyttja det magasin som finns där. Då kommer man tillbaka till argumentet om att Kaitumprojektet är lönsamt. Genom en sådan överbyggnad utnyttjas de resurser som redan finns. Där finns alltså ett samband, herr statsråd: Om man säger ja till Ritsem så ligger det snubblande nära att säga ja till Kaitum i nästa omgång. Vi vill därför få denna vattenregleringsfråga prövad i ett sammanhang.

Kan man slutligen, herr statsråd, här göra jämförelser mellan utbyggnaden av Ljungan och Ljusnan kontra Ritsem? Kan man säga att vi framför kritik därför att Ritsemprojektet gäller en statlig insats, medan det i Ljungan och Ljusnan gäller privata insatser? Om statsrådet hade försökt följa oss i vår argumentering, så hade han funnit att problemet inte gäller vem som bygger, utan hur vi skall bevara de högfjällsområden som är i fara och som är säregna i sin utformning. Där finns stora botaniska värden, ett djur- och fågelliv som är särpräglat för högfjället i vårt land och för hela den skandinaviska halvön.

Jag har icke, herr statsråd, på något sätt talat för turismen, utan vad jag talat för är att vi bör bevara ett av de sista vildmarksområdena i Europa. Vi bör bevara det för framtiden utan att slita ned det. Där har vi — och jag vill knyta an till vad jag sade inledningsvis — ett ansvar inför framtiden som vi inte kan komma ifrån.

Herr WIRTEN (fp):

Herr talman! Statsrådet Bengtsson frågade vad det var för slags politik att försvara utbyggnad av privata kraftverk men säga nej till staten, när den innehar fallhöjden. Mig veterligt har ingen från vår sida tagit upp frågeställningen på det sättet. Vi säger självklart nej varje gång det gäller en utbyggnad av en kraftstation som ur miljövärdssynpunkt är direkt olycklig och olämplig. Det är

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

bärande för vårt ställningstagande, vare sig det är staten eller privata företag som vill göra utbyggnaden.

Sedan vill jag återigen komma tillbaka till påståendet om att man från departementets sida har funnit att det går att finna nya kalvningsland. Statsrådet Bengtsson har lovat att äta kammarens protokoll, om han inte kan se till att samerna efter utbyggnaden skall kunna ha ett större antal renar på detta område än de har i dag. Detta påstående om nya kalvningsland bygger statsrådet Bengtsson på en inlaga som vi fortfarande inte riktigt känner till vem det är som står för. Jag frågade i min föregående replik, om det möjligen var statsagronomen Stéen, men jag fick varken jakande eller nekande svar på frågan. Om det är Stéen som statsrådet åberopar vill jag gärna för kammaren berätta att Sörkaitums samer redan ingående läst denna inlaga och den 20 maj i år bemött den i en skrivelse på sex A 4-sidor. Jag vill vid denna sena timme inte läsa upp allt vad som sägs i skrivelsen, men sammanfattningen kan väl vara värd att återges. Den har följande lydelse:

”Sammanfattningsvis bedömer Stéen det som möjligt att bedriva renskötsel inom Sörkaitums lappby med ’rationellt renantal’ även efter genomförandet av det planerade regleringsföretaget under förutsättning dock att åtgärder vidtas som kompenserar de betydande olägenheterna som uppstår. Sörkaitum kan omöjligen hålla med Stéen i denna bedömning, vars största fel torde vara att han förutsätter att kalvning skall kunna ske öster om Vietas, vilket byn bestri-der.”

Man avvisar även de åtgärder som berörts i inlagan. Jag tror att man bör tillmäta yrkesfolkets uppfattning stor betydelse.

Till sist vill jag ta upp en tredje punkt, och den gäller sambandet mellan Ritsem och Kaitum. Det är riktigt att vattnet leds tillbaka till kraftverket i Vietas — i detta fall är jag helt över-

ens med herr statsrådet. Men det var inte detta som jag förde på tal i mitt inledningsanförande och i min replik, utan jag förde resonemang om vattenreservoaren i Satisjaure, något som också herr Eric Carlsson i sin senaste replik var inne på — och jag skall därför inte upprepa det nu. Det är på denna punkt som sambandet ändå finns.

Avslutningsvis skulle jag gärna med anledning av vad som här anförts vilja ställa följande fråga till jordbruksminister Bengtsson: Kan vi nu utgå ifrån att det i varje fall under den tid som herr Ingemund Bengtsson är jordbruksminister inte kommer att framläggas någon proposition eller något förslag om utbyggnad av Kaitum med den motiveringen att eftersom vattenmagasinet i Satisjaure är lämpligt dimensionerat genom tidigare åtgärder bör detta utnyttjas för att överleda vattnet från Kaitum? Vill jordbruksministern svara ja på denna fråga har vi kommit en bit på väg.

Herr **HERNELIUS** (m):

Herr talman! Ett par ord i största korthet!

När jordbruksministern, tillika miljöminister, nu gör ett av sina tyvärr alltför fåtaliga gästspel här i kammaren, hade man gärna unnat en så sympatisk talare en mera behaglig roll att skapa än den han har i dag. Det kan inte vara trevligt för en miljöminister att lägga fram förslag om intrång i en av våra nationalparker. Detta kan allra minst vara trevligt för en miljöminister som står mitt uppe i arbetet med den första stora internationella miljövärdskonferensen i FN:s regi, som skall äga rum i Stockholm 1972 och som vi, trots vissa motigheter nu på slutet, hoppas skall bli en stor och förpliktande framgång. Tyvärr ser det ut som om regeringen under vägen fram mot denna konferens ser till att det uppstår litet säregna vägmärken vid sidan, nämligen bokskogen i Sturup, Brofjorden och Stora Sjöfallet.

Ang. intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag möter med stor frimodighet FN:s miljövärdskonferens 1972, och jag är inte rädd att inför FN redovisa vår kraftverkspolitik såsom den har utformats. Vi har sparat stora områden med orörda älvar, men vi fortsätter att bygga ut en del av det som vi har bestämt 1962. Det finns ingen anledning att inför FN:s miljövärdskonferens skämmas för detta.

Kaitumprojektet har ännu inte nått vattendomstolen. Först sedan vattendomstolen i vederbörlig ordning har prövat lagligheten av detta företag, kan det bli aktuellt att gå till riksdagen och begära pengar. Men jag kan säga att om den situationen inträffar under kommande år, blir det icke med den motiveringen att man har byggt ut Ritsem, utan med den motiveringen att Kaitumprojektet i och för sig är lönsamt och lagligt enligt vattendomstolen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 38.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lagutskottets utlåtande nr 95 skulle uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 222 och statsutskottets utlåtande nr 221 skulle sättas sist.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 423, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 208 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m. m. jämte motion i ämnet;

nr 450, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre

förmånsrätt i konkurs för fordran på lön; samt

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., såvitt propositionen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende

å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.47.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert